

Hus, Jan

Nechutová, Jana (editor); Fuksová, Jana (editor)

Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou

Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou Nechutová, Jana (editor); Fuksová, Jana (editor). Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015

ISBN 978-80-210-7873-4

ISSN 1211-3034 (print); ISSN 2787-9291 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-7873-2015>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134081>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220902

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

#431

OPERA FACULTATIS PHILOSOPHICAE
UNIVERSITATIS MASARYKIANAE

SISY FILOZOFICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

muni
PRESS

Mistr Jan Hus

v polemice a za katedrou

Překlady, komentáře a poznámky

Jana Nechutová a Jana Fuksová

FILOZOFICKÁ FAKULTA
MASARYKOVA UNIVERZITA

#431

BRNO 2015

Kniha vychází díky podpoře Grantové agentury ČR v rámci projektu GA ČR 13-21620S „Magistri Iohannis Hus Opera omnia. Ediční projekt v rámci přípravy Husova výročí v roce 2015“.

Za laskavé poskytnutí práva k publikaci folií Liber decanorum děkujeme
Ústavu dějin Univerzity Karlovy – Archivu univerzity Karlovy.

Recenzovali: doc. PhDr. Hana Bočková, Dr.
Mgr. Pavel Černuška, Ph.D.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Hus, Jan

Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou /
překlady, komentáře a poznámky Jana Nechutová a Jana Fuksová.

Vydání první. – Brno : Masarykova univerzita, 2015. –

(Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity; číslo 431)

Částečně přeloženo z latiny

ISBN 978-80-210-7873-4

27-1-051 * 27-337 * 27-1 * 27-4 * 27-72 * 27-285.4 * 316.776 * 27-475.5
* 808.51-022.342 * 811.124*25 * 811.162.3*25 * (437.3)

– Hus, Jan, asi 1371–1415

– křesťanští teologové – Česko – 14.–15. století

– křesťanští reformátoři – Česko – 14.–15. století

– křesťanská teologie – Česko – 14.–15. století

– křesťanský život

– církev

– křesťanské polemiky – Česko – 14.–15. století

– disputatione – Česko – 14.–15. století

– kázání – Česko – 14.–15. století

– slavnostní projevy – Česko – 14.–15. století

– překlady z latiny – 2011–2020

– překlady do češtiny – 2011–2020

– monografie

– texty

– kritická vydání

27-1/-2 – Křesťanská teologie. Dogmatická teologie [5]

© 2015 Jana Nechutová, Jana Fuksová

© 2015 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-7873-4

ISSN 1211-3034

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-7873-2015

OBSAH

PŘEDMLUVA	7
1. Je Husovo dílo známé?	7
2. Čím chce přispět tato kniha	8
3. Místo ediční poznámky	10
4. K překladu	11
KÁZÁNÍ A POLEMIKY	
Jděte i vy na mou vinici (Ite et vos in vineam meam)	15
Traktát o třech pochybnostech (De tribus dubiis)	25
Proti Johnu Stokesovi (Contra Iohannem Stokes)	32
Stručné poučení o odpustcích (Contra cruciatam I)	41
Proti křížové výpravě (Contra cruciatam II)	44
Leták proti odpustkům (Contra cruciatam III)	47
PROMOČNÍ PROMLUVY	
Úvod k promočním promluvám	53
Snažil se činit, co je spravedlivé (Studuit agere, quod iustum est)	58
Ať přijde kukačka (Veniat cuculus)	65
Tohle všechno odhod' (Proice omnia ista)	73
Buď dobrým synem! (Filius esto bonus)	78
Ke všem obtížím stavte se čelem (Forcia adversis opponite pectora rebus) . . .	82
Nechcete-li se ničeho bát ... (Si vultis nichil timere ...)	89
PŘÍLOHY	
Příloha I De tribus dubiis (kritický přepis originálu ze starého tisku)	97

Příloha II Odpustkové listiny papeže Jana XXIII.	103
---	-----

DOKUMENTAČNÍ PŘÍLOHY

1. Zápis o Husově bakalářské zkoušce a promoci, rok 1393, Liber decanorum, f. 77r	111
2. Zápis o Husově magisterské zkoušce, rok 1396, Liber decanorum, f. 84r	112
3. Zápis o Husově děkanátu na artistické fakultě, rok 1401, Liber decanorum, f. 100r	113

SEZNAMY

Seznam zkratk	117
Edice přeložených textů	117
Překlady	117
Soupis Husových pramenů	117
České překlady zdrojů	119
Citovaná Husova díla	120
Subsidia	120

PŘEDMLUVA

1. Je Husovo dílo známé?

Vše, co se o Janu Husovi ví, říká, píše, všechno zkoumání jeho díla a namnoze i jeho životního běhu, je závislé na textech, jejichž je autorem. Ač je Jan Hus jednou z významných osobností české a tím i evropské kultury, není jeho dílo plně zpřístupněno. V moderní kritické edici, v řadě Mistra Jana Husa Opera omnia, jež vycházela v nakladatelství Academia, vyšly ve druhé polovině minulého století všechny Husovy české spisy, většinu latinských však v moderní kritické edici nemáme. Bylo sice učiněno několik pokusů tento stav změnit a v současnosti vycházejí kritické edice Husových latinských spisů v belgickém Turnhoutu, tedy sice v zahraničí, ovšem prací českých editorů, stále zde ale jsou Husovy texty, a není jich málo, které můžeme číst pouze ve staré edici, již pořídil na konci 16. století luteránský humanista Flacius Illyricus, a je dost i těch, které nejsou vydány ani ve starém tisku, máme je pouze v rukopisech.

Filologové, jejichž prací kritické vydávání textů je, vědí, a vědí to i jejich kolegové historici, teologové, filozofové, religionisté a všichni další, kdo se Husovým dílem jakkoli odborně zabývají, že pro solidní poznání středověkého textu nestačí studovat text pouze z rukopisu (přitom je studium starého rukopisného textu náročná a obdivuhodná práce, vyžadující značnou znalost i zkušenost) nebo ze starého tisku, dokonce ani z novější edice, jichž řadu pořídili historikové a teologové zejména v první polovině 20. století. Potřebujeme edice kritické; ty vzniknou – velmi přibližně řečeno – srovnáním všech dochovaných rukopisných čtení daného textu, a tak nás pokud možno doprovodí ke znění, jaké pravděpodobně vyšlo z pera vydávaného autora (nebo podle jeho diktátu), v našem případě Husa; takové edice nám také leccos prozradí o dalším osudu, o tzv. rukopisné tradici

textu, tedy o tom, jak, kdy a proč, eventuálně i kým, byl opisován. Nadto se z kritické edice dozvíme, jak autor díla pracoval, zejména co ze starší literatury měl k dispozici a jak s ní zacházel: středověký literární tvůrce i spisovatel odborného traktátu se při svém výkladu opíral o takzvané autority. Z nich první a nejvíce respektovaná byla Bible, latinská Vulgáta a její komentátoři, je zde však bezpočet dalších zdrojů, jak zjistíme při četbě tohoto výboru (nejvýrazněji u Husových promočních projevů). Zvláště u Husa musíme již zde zmínit časté citáty, jež bral ze svého předního učitele a vzoru, anglického reformátora Jana Wyclifa. Středověk totiž nesdílel naši moderní představu o originalitě, pojem literárního vlastnictví případně literární krádeže mu byl cizí: „autority“ měly sloužit k argumentaci a k legitimní podpoře zastávaného stanoviska. Postřehnout, zjistit a pokud možno přesně identifikovat tyto zdroje vydávaného textu je rovněž povinností editora. Takto pořízený a vybavený text je onou kritickou edicí, bez níž je práce se studovaným spisem ne-li nemožná, tedy jistě riskantní – leccos, ba mnohé, může být a někdy opravdu je jinak.

Odborná práce se středověkými latinskými texty, tedy i s mnoha spisy M. Jana Husa, může pokračovat tlumočením do moderního jazyka, v našem případě do češtiny. A zde jsou další rizika, která český překladatel sdílí se svými kolegy, překladateli z jiných jazyků, a z nichž některá vyvstávají i při překladu moderního, nejen historického, textu. Pro historický text je specifické dvojí – za prvé reálie, které nejsou současnému čtenáři běžně známé a často ani povědomé a je třeba mu přiblížit buď vynalézavým překladem nebo opisem, v některých případech je nutno sáhnout k vysvětlivce. Za druhé je to sklon k archaizaci a monumentalizaci, jemuž překladatel jen obtížně odolává, neboť se mu výchozí text jako archaický a monumentální jeví, ač na své posluchače ve své době takto nepůsobil, a neměl by tak tudíž působit ani na ty, kdo budou číst nebo poslouchat překlad.

2. Čím chce přispět tato kniha

Tato publikace přináší překlad několika Husových prací, jež dodnes do češtiny přeloženy nebyly. Předcházející odstavce této předmluvy upozornily na nedostatek kritických edic spisů českého reformátora, a i při volbě textů pro tento překlad bylo třeba sáhnout k takovým, které kritickou edicí nemají; stalo se tak v jednom případě, kdy je znění dochováno pouze ve zmíněném norimberském tisku Flacia Illyrika. U jednotlivých položek na edice, z nichž překlad vychází, vždy upozorníme.

Výběr Husových spisů a spisků k tomuto překladovému souboru byl veden snahou o žánrovou rozličnost a o to, aby byly představeny texty různého obsahu a adresované odlišnému publiku. Podané texty se dělí do dvou větších celků: první (I.) přináší Husovy názory, jak je autor formuloval v kázání, v traktátu – kvestii, a v polemice, obsahem druhého (II.) jsou překlady Husových proslavů při baka-lářských a magisterských promociích jeho studentů.

K prvnímu celku, kázání a polemiky

Nejprve je zde **kázání „Jděte i vy na mou vinici“** (B.–Sp. 25¹) přednesené v lednu 1410, v roce bojů o Wyclifa a o jeho knihy.

I další kus má teologický obsah a i on je, aspoň z větší části, věnován otázce církve. Byl sepsán v přelomovém roce 1412 a nese titul „**O třech pochybnostech**“ (De tribus dubiis, B.–Sp. 67). Obsahuje odpovědi na otázky, zda se má věřit v církev, zda je k plnému odpuštění hříchů, a tím ke spáse, nezbytná ušní zpověď knězi, a za třetí – zda mohou být spaseni i ti, kdo se těžce prohřešili.

Třetí, „**Proti Johnu Stokesovi**“, (B.–Sp. 9) je nejvýraznější a nejživější Husova polemika. Pochází ze září roku 1411 a je to vlastně jedna z Husových obran Wyclifa.

Z **polemik** zde dále představíme **tři Husova vystoupení proti prodeji odpustků** (Contra cruciatam, B.–Sp. 53–55). – Dostáváme se do centra známé aféry, kdy ve druhé polovině roku 1411 vyhlásil papež Jan XXIII. klatbu a křížové tažení proti neapolskému králi Ladislavovi a svému konkurentu na papežském stolci Řehoři XII., a finance na kruciátu opatroval prodejem odpustků. V Praze v této souvislosti vypukly v roce 1412, jakmile se do Prahy dostaly příslušné papežské buly, známé protiodpustkové bouře a došlo k několika jednáním na různých úrovních, na univerzitě i na kazatelně v nich značnou úlohu sehrál právě M. Jan Hus. Kromě zásadní kwestie, s níž vystoupil při univerzitní disputaci, máme tři další texty, jejichž překlad podáváme.

Aby bylo zřejmé, co způsobilo nejen v Praze, nýbrž i jinde tak prudkou nevoli, přinášíme také překlad **obou papežských bul** ze září a z prosince 1411.

Druhý celek, tzv. rekomendace: tyto texty jsou vesměs staršího data než díla zralého teologa z předchozích kusů a představí čtenáři jiného Husa, nikoli teologického myslitele a karatele církevních i civilních zlořádů, nýbrž oblíbeného učitele, vtipného řečníka a vlídného staršího kolegu svých studentů – absolventů artistické fakulty: jsou to Husovy promluvy pronesené při promócích bakalářů a magistrů na této fakultě pražské univerzity. Náš soubor obsahuje šest těchto proslulů, ty, jež dosud nebyly přeloženy z přibližně dvojnásobného počtu dochovaných. Pocházejí z delšího období počátku 15. století a byly prosloveny na temata: „*Snažil se činit, co je spravedlivé*“ (1398, B.–Sp. 32); „*Ať přijde kukačka*“ (1400, B.–Sp. 35); „*Tohle všechno odhod*“ (brzy po 1400, B.–Sp. 30); „*Buď dobrým synem*“ (1402, B.–Sp. 37); „*Ke všem obtížím stavte se čelem*“ (1409, B.–Sp. 41) a „*Nechcete-li se ničeho bát*“ (1410, B.–Sp. 31). Všeobecný komentář k nim přináší zvláštní úvod k rekomendacím.

1 Takto zkracujeme zde i dále základní pomůcku: F. M. Bartoš – P. Spunar, Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského, Praha 1963. Číslo za zkrácenou citací odkazuje k číslu soupisu.

3. Místo ediční poznámky

Překlady jsou pořízeny pokud možno na základě spolehlivých moderních kritických edic Husových spisů, v jediném případě podle starého tisku, tam, kde nová edice neexistuje, u traktátu – kwestie De tribus dubiis. Na několika málo místech, na něž v poznámkách upozorňujeme, bylo přihlédnuto ke čtení rukopisů. Výchozí originály uvádíme v předmluvách k jednomu každému textu.

Poznámky pod čarou se týkají téměř výlučně autorit, tedy citátů ze starších autorů, jež Hus uvádí jako ilustrace nebo jako podpůrné argumenty svých tvrzení. Tyto poznámky jsou vypracovány podle způsobu uplatňovaného v kritických edicích, nespokojují se s povšechným údajem o zdroji Husova citátu, ale i zde se snažíme o určení místa podle nejnovější kritické edice citovaného autora; místo však určíme pouze knihou (liber) a kapitolou (caput, capitulum), popřípadě paragrafem, jen ve výjimečných případech, kde k tomu byl specifický důvod, uvádíme i stránku edice.

Bibliografický údaj o použitých edicích citovaných autorit v poznámkách neuvádíme, podle jména autora a díla je uživatel může vyhledat na konci knihy v seznamu Husových zdrojů. Náš pokus určit pokud možno všechny Husovy „auctoritates“ a odkázat na jejich nejnovější edice, což u překladové publikace není samozřejmé a běžné, zamýšlíme jako skromný příspěvek ke studiu Husovy literární činnosti, případně jako výpomoc budoucím editorům jeho latinských spisů.

Zvláštním případem jsou citáty z Aristotela: Hus přirozeně neměl k dispozici jeho řecké originály (ostatně, jak bylo v jeho době samozřejmé, řecky neznal), nýbrž uváděl slavného filozofa podle jeho středověkých latinských překladů, jejichž soubor nazýváme „Aristoteles Latinus“. Tohoto „Latinského Aristotela“ jsme vyhledávaly pomocí stejnojmenné elektronické databáze (Aristoteles Latinus Database), vydané nakladatelstvím Brepols v Turnhoutu: přebíráme ve zkráceném znění její údaj včetně povinného odkazu na místa aristotelského korpusu, „Bekkerovo číslo“ (odkazy ke stránce a odstavci klasické kritické edice Corpus Aristotelicum, jež vydávala Královská Pruská akademie v Berlíně, Academia Regia Borussica, v letech 1831 – 1870, a jejímž hlavním editorem byl klasický filolog Immanuel Bekker). Hus mohl mít některé Aristotelovy texty v latině k dispozici, pravděpodobněji však čerpal jednak z vlastní paměti studenta artistické a později i teologické fakulty, jednak z některého souboru významných vět Aristotelových spisů; takovým souborem jsou Auctoritates Aristotelis, vydané v Paříži 1974 Jacquelinou Hamesse. Editorka uvádí velký počet rukopisů tohoto florilegia, 10 z nich z pražských rukopisných knihoven, je tedy víc než pravděpodobné, že tento soubor Hus po ruce měl. Z toho důvodu odkazujeme v podčarovém aparátu vedle údaje z Aristoteles Latinus Database také k této edici.

4. K překladu

Překládání historických textů, jejichž autoři mysleli a psali odlišně od moderní literární produkce, má své obtíže a úskalí. Je třeba dbát na jedné straně na uchování základní polohy původního díla a autora ani dobu neznásilňovat ukvapenou modernizací, na druhé straně však musíme překlad učinit novému publiku nejen snesitelným a přijatelným, ale i srozumitelným, a v případě textů jistého typu (u nás jsou to Husovy promoční projevy) snad i zábavným. Překladatel je povinen dostát základnímu požadavku teorie překladu – soudržnosti originálu s překladem, usilovat o to, aby nové publikum vnímalo text přibližně a pokud možno tak, jak originál působil na své publikum kdysi, jde nám tedy o aplikaci funkční či dynamické ekvivalence. Prakticky pak samozřejmě dochází k tomu, že aniž bychom posouvaly smysl Husových formulací, dovolujeme si je místy nejen lexikálně, ale i stylisticky pozměňovat. Jeden detail k lexiku: nepřekládáme konkordančně, to znamená varujeme se opakování týchž výrazů, což v autorově mluveném projevu nebylo na závadu; v mnoha našich textech o orální tradici bezpochyby šlo. My máme před sebou písemně fixovaný a ke čtení určený překlad, a víme, že čtenáři není příjemné, setkává-li se příliš často s týmiž výrazy, navíc pokud jsou si v textu navzájem blízko. Proto saháme k synonymům, někdy k opisům. (Konkordanční překlad může být na místě spíše u exaktně strukturovaných děl, kde jsou jednotlivé odborné výrazy nositeli jednoznačného významu; mezi středolatinými texty by to byly např. scholastické traktáty a sumy systematické teologie, gramatické nebo přírodopisné a medicínské výklady.)

Posléze k našim překladům pasáží, jež Hus cituje nebo jakkoli přejímá ze svých zdrojů: kde není pod čarou vedle identifikace citátu uveden překladatel, překládala Jana Nechutová; stalo se tak ve většině případů, jen zřídka citujeme podle některého z moderních českých překladů (což se nadto týká pouze autorů latinské antické literatury). I tak, tedy v případě, že jsme těchto překladových publikací nepoužily, pro případ hlubšího čtenářského zájmu podáváme za seznamem Husových zdrojů seznam českých překladů děl, z nichž Hus tyto své autority čerpal.

Biblické citáty jsou uváděny ve znění Českého ekumenického překladu, v případě potřeby s přihlédnutím k Bibli kralické. Tam, kde to kontext vyžadoval, jsme uplatnily vlastní překlad biblického verše.

KÁZÁNÍ A POLEMIKY

ITE ET VOS IN VINEAM MEAM

Kázání *Ite et vos in vineam meam* bylo prosloveno **9. ledna roku 1410**, který byl rokem bojů o Wyclifa a o jeho knihy. Kazatel se zde podobně jako jinde a místy stejně jako ve svém nejvýznamnějším traktátu (*De ecclesia* – „O církvi“) zabývá definicí církve, jejími úkoly a situací i obtížemi současné církve a vydatně cituje z Wyclifa.

V **Soupise pramenů** (B.-Sp.) č. 25.

Překlad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 131–139, komentář s. 237 (pův. edice J. Sedlák, M. Jan Hus, Praha 1915 – přetisk Olomouc 1996, přílohy: 116*–126*).

Rukopisy viz Schmidtová, s. 237.

Kurzívou jsou vyznačeny pasáže převzaté z Wyclifa, určeny jsou v poznámkách. – Citáty z Bible nebo z křesťanských autorů, pokud jsou součástí Wyclifova textu, většinou určíme, biblické citáty zde výjimečně přímo v závorce v textu.

Jděte i vy na mou vinici

Ite et vos in vineam meam

Jděte i vy na mou vinici – Matoušovo evangelium ve 20. kapitole²

Vážení mistři a páni! Z evangelia je známo, jak Pravda učí své žáky práci na budování církve: náš Hospodář vyšel hned ráno najmout k práci dělníky na svou vinici – to když na počátku světa stvořil lidský rod, a dohodl se s nimi, že jim za práci poskytne blaženost, a oni že zde budou pracovat na jeho díle, nikoli na svém vlastním. Tím Hospodářem, Otcem rodiny,³ je Trojice, protože formuje, řídí a spravuje celou rodinu, a titul Otce rodiny je zde namístě, zvláště proto, že tento otec vede

2 Mt 20, 4.

3 *Pater familias*, latinský výraz s významem „otec“ jako hlava rodiny, ale také „hospodář“; v českých překladech Nového zákona čteme v kontextu tohoto podobenství výraz „hospodář“.

nevěstu Kristovu.⁴ Z textu evangelia⁵ také víme, že když hospodář řekl „**Jděte i vy na mou vinici**“, bylo naše thema řečeno těm, kdo nečinně stáli na tržišti.

Ačkoli má vinice tohoto hospodáře vzhledem k různým výkladům různé významy, podle názoru vynikajících učitelů se zdá, že na tomto místě značí svatou církev. Ale protože se u různých autorů svatá obecná⁶ církev chápe různě, promluvíme o třech známějších významech, což pro náš záměr stačí.

Výraz „svatá obecná církev“ se tedy bere jednak široce pro všechny, kdo slovem nebo činem vyznávají tutéž víru, a tak se chápe *bez rozlišení*⁷ o předurčených i o předzvěděných,⁸ zvláště *pokud jsou ve stavu milosti podle aktuální spravedlnosti. A tahle církev se nazývá směsí zrna a plev, obilí i plevele,*⁹ a také *nebeským královstvím, jak je tomu v podobenství o pěti pošetilých a pěti moudrých pannách.*¹⁰ Rovněž do moře vržená síť, v níž jsou dobré i špatné ryby.¹¹ A tuto církev nazval Tyconius dvojdílným tělem Páně, jak to vidíme ve spise „Křesťanské učení“¹² ve 3. knize, v kapitole 32, není to ale správně, protože předzvědění Kristovým tělem ani jeho částí nejsou.

Jinak se definuje svatá obecná církev úzce jako shromáždění předurčených, pouze zrno, očištěné od plev, jak plyne z distinkce 32, čtvrté kvěstie, z kapitoly Recur-rat, kde se píše toto (jsou to slova Augustinova):¹³ „Může se zdát, že jejich místo je uvnitř, nebo mohou být zjevně mimo: co je tělo, to je tělo, a co je pleva, to je pleva; od jednoty oné církve, která je bez poskvrny a vrásky, je to odříznuto.“ Tím chce tento světec říci, a z jeho slov je to zjevné, že není možné, aby předzvěděný byl údem svaté matky církve nebo aby předurčený přišel o tuto mateřskou náruč, i když tomu co do jejich aktuální spravedlnosti může být jinak.

Za třetí se definuje církev jako papež a sbor kardinálů, kteří mají být v církvi zvláštními údy a zřízenci Pána Ježíše, ať už církev pojmáme prvním nebo druhým způsobem.

Abychom rozuměli pojmu svaté matky obecné církve v onom prvním širokém významu, která vzhledem k tomu, že je zde jediná víra, analogicky zahrnuje, ovšem velice rozdílně, předzvěděné i předurčené, musíme poznamenat: na jedné straně

4 Církev.

5 Mt 20, 3.

6 *Catholica* – význam tohoto původně řeckého slova je „všeobecná“, „obecná“, vl. po celém světě rozšířená.

7 Bez rozlišení – nejsou: Wyclif, De ecclesia 17 (srv. Hus, De ecclesia 7).

8 „Předurčení“ (*praedestinatio*) – ke spáse, „předzvědění“ (*praescitio*) – k zavržení.

9 Srv. Mt 13, 25–40.

10 Srv. Mt 25, 1–13.

11 Srv. L 5, 1–10.

12 *De doctrina christiana*, do češtiny přeloženo s titulem „Křesťanská vzdělanost“.

13 C. 32 q. 4 c. 2, Friedberg I, 1227 (Augustinus, De baptismo 1, 17).

je Kristus¹⁴ naprosto dostačujícím způsobem usmířením, tedy lékařem nebo smírným lékem pro celé lidské pokolení, jež má (po pádu andělů ve větší míře než ďábel) svobodu rozhodnout se pro spásu; celé lidské pokolení je totiž onen „jeden člověk, který šel z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičů“ (L 10, 30nn.), byl polomrtvý ponechán sám sobě a díky Samaritánovu slitování se mu dostalo ošetření a pomocníků, kteří se o něj postarali za mzdu a podle pokynu Starého i Nového Zákona (srv. L 10, 27), a onen člověk se tak bude moci úplně uzdravit. Na druhé straně je však nutné, aby druhý Adam¹⁵ vedle tohoto přirozeného člověka duchovně zrodil pokolení smíšené s oním prvním, a to celé je pak svatá matka církve.

V tomto velkém těle jsou někteří lidé, předurčení, jeho skutečnými údy, a ti jsou hlavním údu, hlavě, přizpůsobeni čtyřmi způsoby.¹⁶ Další, kteří sice jsou uvnitř svaté matky církve, nejsou však jejími součástmi, jsou dvojího stupně. Jedni setravávají ve své nevěrnosti, nikdy nepřijali milost a lásku, jsou jako vzduch nebo jako větry v člověku, v němž nikdy nepůsobí jeho přirozené teplo, a ti svatou matku církve jakoby ochlazovali, ať jsou rozptýleni na různých místech nebo jsou pouze v lidském pokolení. Ti druzí jsou jako odpadky z pokrmu nevěsty – církve (ta předurčené duchovně stravuje a nakonec je učíní součástí svého těla, to je ten pokrm, o němž mluví Ženich církve u Jana ve 4. kapitole: „Já mám pokrm k nasycení, který vy neznáte“, J 4, 32). A tyto zbytky jsou dvojího druhu: jedni jsou z milosti přijati žaludkem svaté matky církve vzhledem ke své aktuální spravedlnosti, ale kvůli svému pokrytectví nebo bludařství (a protože si oškliví činnou lásku) nejsou stráveni, ale mají být již v tomto životě zjevně vyvrženi. O těch mluví Duch svatý ve Zjevení ve 3. kapitole: „Nejsi horký ani studený, a tak tě vyvrhnu ze svých úst“ (Zj 3, 10). Takoví jsou klerici i laici, kteří předstírají, že ať dělají cokoli, snaží se pracovat k budování svaté matky církve, ale protože mají studené sklony ke světským statkům a podle těchto sklonů jednají, jsou to pokrytci hnušící se Bohu pro svou faleš ukrytou v dvojakosti, faleš, která je v protikladu k pravdě.

To je tedy ona celá veliká církev symbolizovaná sítí vrženou do moře, která pojme dobré i špatné ryby. I když svatý Řehoř ve svých kázáních říká,¹⁷ že svatá církev je sama o sobě a absolutně svatá kvůli předurčeným skutečně svatým lidem, kteří jsou zvláštní součástí této, totiž velké, církve, a to kvůli jediné víře a také kvůli milosti podle aktuální spravedlnosti, přece celá tato církev, toto veliké tělo, není

14 Kristus ... k pravdě: Wyclif, De ecclesia 3.

15 Ježíš Kristus.

16 Místu je možno porozumět jen v souvislosti Wyclifova uvedeného místa, jemuž předchází výklad výrazů „spasitel“ (*salvator*) a „spasit“ („zachránit“, *salvare*): uvádějí se zde čtyři způsoby, jimiž spasení jako lék působí, a pouze poslední, čtvrtý, znamená definitivní zachránění od hříchu, které již vylučuje jeho recidivu, a týká se tedy předurčených. Wyclif zde má *quarta digestio* – čtvrtý způsob rozdělení, kdežto u Husa čteme *quadruplici* („čtverý“) *digestione principali membro assimilati: digestio* znamená v první řadě trávicí proces, rozdělení potravy do různých částí těla, a je možné, že měl Hus na mysli tento obraz, vezmeme-li v úvahu, že daný odstavec končí právě metaforou trávení potravy a vyvrhování jejích zbytků.

17 Homiliae in evangelia I, 11, 4.

celé samo o sobě onou svatou obecnou církví, nevěstou Kristovou, jeho mystickým tělem, o němž mluví Apoštol v listu Efezským v 5. kapitole:¹⁸ „Kristus se sám za církev obětoval, aby si připravil církev slavnou, bez poskvrny a vrásky.“ A svatý Tomáš o ní říká v oddíle o Kristu, v osmé kapitole, ve třetím článku,¹⁹ že to je konečný cíl, k němuž svatou matku církev přivádí Kristovo utrpení, že je to stav vlasti, nikoli jen situace cesty, v níž „říkáme-li, že jsme bez hříchů, klameme sami sebe a pravda v nás není,“ jak se praví v Prvním listu Janově v 1. kapitole.²⁰ Svatý Augustin uvažuje o tom, jakým způsobem je tato celá církev tělem Páně, když s ním nezůstane navěky²¹ – jako by řekl, že toto v žádném případě není jeho tělo, protože s ním nezůstane atd.

Ve druhém pojetí byla církev striktně vymezena jako *shromáždění*²² *předurčených*. Tato církev je skutečně mystické tělo Kristovo, které s ním věčně zůstává, *nevěsta Kristova, o níž jedná Píseň písní a o níž říká Písmo u Izajáše v 61. kapitole (Iz 61, 10) „ozdobil mne korunou jako nevěstu“*. *Ona je naší matkou, Jeruzalémem, chrámem Páně, královstvím nebeským a městem velkého krále. Augustin říká ve 46. kapitole Enchiridionu:*²³ *„Jako celku jí musíme rozumět nejen na základě té části, která putuje na této zemi a od východu až na západ slunce chválí jméno Hospodinovo, ale i na základě oné části, která je v nebesích po božím boku neustále od doby, kdy vznikla, a nezakusila zlo pádu. V nebesích existuje v blaženosti svatých andělů a podle potřeby pomáhá své putující části, protože obě budou jediným věčným společenstvím a už nyní tvoří svazkem lásky jednotu.“* *Toto je svatá obecná církev, kterou křesťané vyznávají bezprostředně po vyznání víry v Ducha svatého.*²⁴

Tato svatá obecná církev nemá jinou hlavu kromě Krista; hlava této církve musí být přece výše než všichni svatí andělé (i oni jsou údy této církve), a toto místo může mezi všemi předurčenými náležet pouze Kristu.

Tato univerzální svatá matka církev má²⁵ *tyto tři složky: vítěznou část v nebi, spící část v očistci a bojující část na zemi. Doktoři říkají, že symbolem této skutečnosti je akt,*²⁶ *při němž se hostie či svátost eucharistie láme na tři části: první část ponořená do kalicha znamená církev vítěznou, která vstřebala zření božské podstaty a opojila se jí, jak říká hlava církve k potěšení občanů své říše a svých spolustolovníků v 5. kapitole Písně: „Opájejte*

18 Ef 5, 27.

19 Thomas de Aquino, Summa theologiae, III, q. VIII, art. 3 – De gratia Christi secundum quod est caput ecclesiae.

20 1 J 1, 8.

21 Srv. De doctrina christiana, 3, 32.

22 Shromáždění ... v Ducha svatého: Wyclif, De ecclesia 1 (srv. Hus, De ecclesia 1).

23 Augustinus, Enchiridion 56.

24 Apoštolské vyznání víry.

25 Má ... rozvažuje: Wyclif, De ecclesia 1 (srv. Hus, De ecclesia 2).

26 Následující popis se týká oné části tzv. mešního kánonu, v níž kněz láme posvěcenou hostii a vkládá ji do kalicha.

se, nejmilejší!“ (Pís 5, 1) *Dvě části církve, které mají být očistěny v rukou Páně a podle zásluhy církve, symbolizují dvě části hostie, které drží kněz v rukou: větší, položená pod tou menší, symbolizuje církev bojující, menší, opírající se o tu, jež je pod ní, symbolizuje církev čekající v očisti (ta se totiž opírá o přímlyvy církve bojující). Vzhledem k těmto dvěma částem se dvakrát obrácíme²⁷ na Beránka božího, hlavu církve, aby se nad námi smiloval, a pak žádáme, aby nám tento Beránek, který má trojí přirozenost, daroval konečný pokoj, to vzhledem ke třetí části, u níž toužíme v pokoji přebývat.*

Tento Ženich navštívil ve své lidské přirozenosti tři místa církve: střed našeho pozemského pobývání, když žil třicet tři let v Judeji v Jeruzalémě; limbus, v němž jsou již očistěni otcové, a odtud v duši vyvedl částčku své církve,²⁸ za třetí se konečně při svém nanebevstoupení ujal zajatců, jež po svém triumfu korunoval a umístil na pravici boží.

To je tedy trojí část jediné všeobecné neboli katolické církve, o níž církev ve Vyznání víry vyznává, že věří jednu svatou obecnou a apoštolskou církev.²⁹ Apoštolové jsou totiž nyní v nebi v týchž osobách, v nichž žili na zemi, a jsou částí téže plně již očistěné svaté matky církve; na základě jejich autority řídí jejich zástupci mladičkou dívku – církev, která nyní hledá Ženicha. Tak v Dekretu, v kauze 24, v první kvestii, říká papež Lev: „Petrovo privilegium trvá všude, kde jeho spravedlnost vynáší soud.“³⁰ On sám totiž sídlí v nebi, hledí na to, co Bůh svazuje a rozvazuje, a pečuje o to.

Kromě toho je svatá obecná církev vinicí našeho Hospodáře, o níž mluvíme při výkladu našeho tematu. O tom svědčí svatý Řehoř ve výkladu verše Matoušova evangelia (Mt 23, 34)³¹ Hle, posílám vám učitele moudrosti a zákoníky; „Vinice Páně pěstovaná od počátku světa nese plody až do konce: kolik zrodí svatých, tolik vyraší vyhonků.“³²

Svatá obecná církev bojující³³ se stane vítěznou – všeobecně po zmrtvýchvstání, speciálně každodenně, když se stává církví vítěznou ve svých údech: takže bojující církev je nevěsta, ale když je – všeobecně nebo speciálně – přivedena do Ženichova domu, stává se chotí. Proto v 19. kapitole Zjevení říká anděl svatému Janu: „Poď, ukážu ti nevěstu, choť Beránkovu“ (Zj 21, 9).

Předpokládám, že římská církev je touto svatou bojující církví katolickou a nazývá se tak, protože je rozšířena³⁴ všude, kde jsou věrní předurčení. Tak říká Augustin v 17. kapitole listu Dardanovi, když vykládá místo z 19. kapitoly Janova evangelia (J 18, 14) Je lépe, aby jeden člověk zemřel za lid.³⁵ „Kaifáš prorokoval, že Bůh Syn shromažďuje své

27 Opět odkaz k modlitbě církve při eucharistickém aktu – *Agnus Dei*, „Beránku Boží“.

28 Rozumí se při svém „sestupu do pekel“; limbus – předpekli.

29 Apoštolské vyznání víry.

30 C. 24, q. 1, c. 5, Friedberg I, 968.

31 Svatý Řehoř ... choť Beránkovu: Wyclif, *De ecclesia* 1; 18.

32 *Homiliae in evangelia* I, 19.

33 Wyclif, *De ecclesia* 18.

34 Je rozšířena ... svého úřadu: Wyclif, *De ecclesia* 4.

35 Augustin, *In Johannis evangelium tractatus* 49, 27.

v jedno“ – neshromáždil je na nějaké jedno fyzické místo, ale do jednoho ducha a do jednoho těla, jehož jedinou hlavou je Kristus. Z toho je zřejmé, že jednota svaté matky církve spočívá v jednotě víry a ctností, ať jsou věrní jakkoli rozptýleni na různých místech. Proto píše svatý Isidor v šestnácté kapitole první knihy O nejvyšším dobru:³⁶ „Svatá církev se nazývá obecnou, protože je po celém světě obecně rozšířena.“ A Hugo, O svátostech, ve druhé kapitole druhé části:³⁷ „Svatá církev, tj. veškerenstvo věřících, se nazývá Kristovým tělem.“ Takový názor potvrzují Dekrety v distinkci 21:³⁸ „Ač jsou všechny katolické církve na světě jedinou svatební komnatou Kristovou, přece svatá církev obecná a apoštolská stojí mnoha synodními ustanoveními v čele ostatním církvím“, a potvrzuje to zde 16. kapitola Matouše (Mt 16, 18) „Ty jsi Petr, a na té skále zbuduji svou církev“; tuto církev pak nazývá církví římskou, prvním sídlem apoštola Petra, která je bez poskvrny a vrásky. A o tomto textu říká Glosa:³⁹ „Důkazem je, že kdekoli jsou dobří, tam je římská církev.“ A tak je třeba rozumět také Dekretu v kauze 24, první kvestii, v kapitole A recta,⁴⁰ kde kánon mluví o římské církvi takto: „Toto je svatá a apoštolská matka všech církví Kristových, církev, o níž lze prokázat, že z milosti všemohoucího Boha nikdy nezbloudila ze stezky apoštolské tradice a nepodlehla heretikům.“ O tomto kánonu říká Glosa:⁴¹ „Ptám se: O které církvi je řeč? Protože se to nemůže chápat o papeži, (který se také nazývá církví, jak je tomu výše, Quodcumque, v sedmé kauze, první kvestii, v kapitole Scire debes), ale je jisté, že papež bloudit může, jak plyne z devatenácté distinkce, kapitoly Anastasius, a ze čtyřicáté distinkce, z kapitoly Si papa. Tudíž ani on ani jeho sbor nejsou onou církví, o níž se zde říká, že nemůže bloudit, a proto se zde církví nazývá shromáždění věřících.“ A tak rozumějme také výrok svatého Jeronýma, který adresuje Augustinovi, jež nazývá „papa“ – otec, a čteme jej v kauze 24, v první kvestii, v kapitole Hec est fides:⁴² „Toto je víra, nejsvětější otče – papa.“ Z toho zřetelně vysvítá, že povšechná matka rozptýlená v národech všech jazyků je ona svatá římská církev, tedy nejen onen malý sbor, jakým je kolegium kardinálů. Ovšemže při srovnání se všemi jejími částmi co do velikosti jsou papež a jeho kolegium kardinálů zvláštní částí vzhledem k důstojnosti svého úřadu, dokonce – ve třetím uvedeném pojetí, ve shodě s běžným vyjadřováním – jsou vzhledem ke své vládě a moci Římskou církví, pokud podle božího zákona jiné lidi věrně řídí a vedou ke spáse.

Není třeba se příliš pozastavovat nad tím, že někteří zbožně smýšlející nazývají pana papeže hlavou všeobecné matky církve. Tak píše-li *pan*⁴³ Armacanus knihu

36 Srv. Isidorus Hispalensis, Etymologiae VIII, 1.

37 Srv. Hugo de Sancto Victore, De sacramentis, I. II, pars II, 1.

38 D. 21, c. 3, Friedberg I, 70.

39 Glosa k tomuto místu Dekretu.

40 C. 24 q. 1, c. 9, Friedberg I, 969.

41 Glosa k tomuto místu Dekretu.

42 C. 24 q. 1, c. 14, Friedberg I, 970.

43 pan ... s poctami: Wyclif, De ecclesia 5 (Armacanus – Fitz Ralph, Libri septem de paupertate Salvatoris seu de mendacitate fratrum).

„O Kristově chudobě“ papeži Inocenci jako hlavě obecné církve, je třeba tomu rozumět tak, že papež je hlavou právě té církve, kterou on sám řídí a která je mu zavázána věrnou a rozumnou poslušností a která musí být brána v širším smyslu než jiná část církve bojující, jíž stojí v čele jiný Kristův zástupce. V tomto zbožném smyslu může a má být kterýkoli římský velekněz považován za hlavu uvedené církve a takto chápán. Podobně je tomu tehdy, je-li nazýván nejctihodnějším, nejsvětějším nebo nanejvyš svatým, pokud si ovšem navzájem odpovídají takový reálný titul a zásluhy jeho úřadu, což je třeba u tak vysokého představeného předpokládat, ale nikoli to tvrdit definitivně. Na druhé straně ovšem, aby u Kristových zástupců nedocházelo k blasfemii tak, že by si na základě těchto honosných slov uzurpovali úctu, jež náleží Bohu, je nezbytné, aby si doktoři i jiní dali pozor na pochlebování a aby podle vzoru svatého Řehoře⁴⁴ střídali víno s olejem. Neboť jak praví Komentátor⁴⁵ ve výkladu prologu 3. knihy Fyziky: někteří lidé si zvyknou pojídat jed tak, že se jim jed stane pokrmem, a stejně tak někteří přivyknou lživým názorům natolik, že nedovedou přijmout poučení o pravdě. Stejně je tomu s poctami.

V takových superlativech jako „nejsvětější, nejctihodnější, nanejvyš svatý“ se vždy skrývá uctívání patřící pouze Bohu,⁴⁶ úcta nejvyšší. Při všech těchto titulech je tedy nutno uplatňovat moudrou rozvahu, jaká odpovídá víře. Protože je tedy pan papež představeným svaté matky církve (jak předpokládáme, neklademe ale jako definici), je zapotřebí, abychom hleděli k Bohu a vždy respektovali spásné papežské příkazy, pokud odpovídají božímu zákonu a nikoli bloudícímu lidskému rozumu, a abychom si stále kladli před oči, že se ctnost poslušnosti doporučuje více než svátostné oběti, a neposlušnost že má mezi zločiny první místo, je horší než magie a věštění.⁴⁷

Moudrá rozvaha, která dává směr všem ctnostem, nemá být opomíjena ani v praxi poslušnosti. Máme totiž chápat (podle Bernarda v Listu Adamovi začínajícím slovy „Zůstáváš-li v lásce“⁴⁸), že v indiferentních věcech nemá nikdo poslouchat své představené špatně. Svatý Bernard zde napomíná mnicha Adama, že chtěl uposlechnout svého zesnulého opata; řeč je tam o rozkazu, který dává představený jednotlivci, ne pospolitosti, a o osobní a nikoli kolektivní poslušnosti. A říká, že existují jakési střední polohy mezi čistým dobrem a čistým zlem, a tu že nejde ani o dobré ani o špatné věci, ale ony mohou být dobré nebo špatné v závislosti na způsobu, na místě, času nebo osobě. A tak protože v závislosti na jistém způsobu mohou být dobré a také mohou být špatné, mohou být vzhledem k jednomu místu dobré, k jinému špatné; vzhledem k jednomu času mohou být

44 Olej – symbol pochlebování.

45 Auctoritates Aristotelis, Commentator in III librum Physicorum Aristotelis, č. 113, s. 149 (editorka Autorit údajně citát neidentifikuje).

46 Adoratio latraie – úcta, jaká smí být vzdávána jen Bohu.

47 Srv. 1 S 15, 22–23; Kaz 4, 17.

48 Bernardus Claraevallensis, Epistula ad Adam monachum, ep. 7, MPL 182, col. 93 (srv. Hus v De ecclesia 19 a 21).

dobré, k jinému špatné; vzhledem k jedné osobě mohou být dobré, vzhledem k jiné osobě mohou být špatné – jedná se tedy o záležitosti jednotlivých osob a netýká se to pospolitosti. Svatý Bernard říká, že takovéto věci se mohou indiferentně, tedy dobře i špatně, přikazovat nebo zakazovat; je zřejmé, že nemíří k tomu, že má kolektiv být povinen poslouchat některého představeného v jakýchkoli těchto indiferentních věcech, jež samy o sobě nejsou dobré ani špatné, a stejně tak ani představený nemá poroučet jakékoli tyto indiferentní věci celku: vždyť zde mohou být různé okolnosti a protikladné osobní předpoklady, které mohou být podle místa, způsobu, času a osoby dobré i špatné. A Bernard dodává, že takové příkazy nemají poddaní v žádném případě poslouchat, ale to je špatně: nemusíme se přece natolik zbavovat vlastního rozumu, abychom se vzdali rozhodování o tom, zda nám papež nebo jiný představený přikazuje takovéto věci dobře nebo špatně. Tomuto mému názoru není na překážku jiný závěr svatého Bernarda:⁴⁹ „V těchto věcech jistě není správné nadřazovat vlastní porozumění názoru učitelů, v těchto věcech se vůbec nesmí pohrdat příkazem ani zákazem představených“ – mluví se zde totiž o rozkazu daném jednotlivci, a o tomto rozkazu předpokládá, že je správný: v opačném případě by totiž nemoudrý představený, který nerozlišuje správně způsob a jiné předpoklady, za nichž se věci indiferentní přikazují náležitě, byl jako ten slepý, který vede slepého, a kdyby jej podřízený poslechl, oba by se zřítily do jámy.⁵⁰ K tomu přece učení evangelia nikoho podřízeného nezavazuje.

Vždyť nemůžeme být tak pomatení, že bychom říkali, že papež a jeho kardinálové, kteří ke svému postavení často přijdou díky nepatřičné volbě, nemohou sejít z cesty. Jen si připomeňme ten velký omyl ve volbě papeže, jímž byla⁵¹ *po papeži Lvu zvolena za papeže žena a seděla na tomto stolci dva roky a pět měsíců. Byla to prý dívka jménem Anežka původem z Mohuče, její milenec ji přivedl z Athén v mužském oděvu, a nazývala se Jan Anglický. V mnoha naukách byla tak úspěšná, že když přišla do Říma, přednášela trivium, přičemž byli jejími posluchači velcí učitelé; nakonec byla zvolena papežem, otěhotněla se svým milencem, a když šla od chrámu svatého Petra do chrámu v Lateránu, přišly na ni porodní bolesti, mezi Koloseem a chrámem svatého Klimenta porodila, potom tam zemřela a byla pochována. Od té doby se prý papež oně cestě zásadně vyhýbá.* Mnozí další jen podle jména papežové se skutečnému papežskému úřadu zpronevěřovali, jak o tom velmi zevrubně vyprávějí kronikáři; mnozí dokonce bloudili ve víře a propadli kacírství. Tato zjevná pochybení ve skutcích našich velkých prelátů by nás měla poučit, na čem máme pevně postavit svou víru. Vždyť je přece základní vlastností víry, že s ní v žádném případě není slučitelná lež

49 Tamtéž, col. 95.

50 Srv. L 6, 39.

51 Byla ... vyhýbá: Wyclif, De potestate papae 11 (srv. Hus, De ecclesia 13).

nebo omyl; pokud platí, že vše, co je hodno lásky, je dobro,⁵² pak vše, čemu se má věřit, musí být pravda.

Nikdo ovšem na základě toho, co právě vyslechl, nesmí pozvedat vzpouru proti svým představeným a špinit se neřestí neposlušnosti; vždyť máme předpokládat, že jsou to naši legitimní představení a máme je ve všech ohledech pokorně poslouchat, protože taková je vůle našeho Boha, Hospodáře, který nás volá na svou vinici slovy „**Jděte i vy na mou vinici**“, což byla slova, jež jsme uvedli jako thema.

V těchto slovech se stručně předkládá dvojí: za prvé povzbuzení k práci na vinici Páně pro ty, kdo nečinně zahálají, za druhé jednota a jedinečnost vinice tohoto Hospodáře, jenž najímá k práci. Toho prvního se týkají slova „**Jděte i vy**“, toho druhého „**na mou vinici**“.

K tomu prvnímu máme vědět, že nečinnost musí mít náš Bůh nezbytně v největší nenávisti, neboť je to matka všech neřestí. Matkou všech neřestí je proto, že stvořená bytost se vždy dopouští hříchu tak, že předtím zhřeší opomenutím: dříve, než hřeší, byl totiž člověk nečinný ve službě Bohu. A tak se zbavme lenosti a nečinnosti a věrně pracujme na vinici našeho Hospodáře za denní mzdu: odsuňme z nitra a srdcí Kristových údů náklonnost ke světským věcem, odřízněme zbytečné činy, a lid spojme svazkem lásky navzájem i se samotným kmenem. Tak budeme věrně pracovat na vinici našeho Hospodáře a svou věrností se mu zalíbíme.

Za druhé jsem řekl, že se ve slovech „na mou vinici“ představuje jednota a jedinečnost vinice tohoto Hospodáře, jenž najímá k práci. Tato vinice je natolik jednotná, že Hospodářovou vyvolenou vinicí není větší množství obecných katolických církví. To je zřejmé takto: <1> Již tím, že je to církev obecná neboli katolická, zahrnuje všechny předurčené, a není možné, aby takových církví bylo víc: nemůže tedy být ještě nějaká jiná než jedna obecná církev. To je patrné z Písma, <2> nejprve⁵³ z 6. kapitoly Písne (Pís 6, 8): „*Ona jediná je holubice moje, moje dokonalá, jedinečná a vyvolená pro svou matku, svou rodičku.*“ *Touto holubicí je podle svorného mínění svatých autorů matka církev, protože její matkou, vlastně stvořitelkou, je Trojice neboli božská podstata: rodičkou církve, vlastně její živitelkou, je Otcova moudrost, a ona sama je panenskou matkou a nevěstou Člověka Krista, své hlavy. Z těchto rodičů se duchovně rodí a panenským rozením přicházejí na svět synové církve.* <3> O témže svědčí jedinečnost archy, o níž se mluví v 6. kapitole Geneze (Gn 6, 13nn.) a jež podle mystického výkladu symbolizuje jedinou svatou matku církev obecnou. <4> Apoštol v listu Efezským ve 4. kapitole (Ef 4, 5) ujišťuje, že je jeden Pán a jedna víra; z této jednoty plyne, že tomu odpovídajícím způsobem je jeden zákon, jediné království neboli rodina, jíž je bezpochyby obecná církev. <5 >Pátým svědectvím jsou slova o jediné a neseřivané tunice, jež podle svědectví evangelia tajemným způsobem zůstala nerozdělena (J 19, 23–24), a tomu

52 Srv. Thomas Aquinas, Summa theologiae, q. 25, art. 7, arg. 3, a In IV Sententiarum, D. 50, q. 2, art. 1; Tomáš se v obou případech odvolává na Dionysia Areopagitu, De divinis nominibus.

53 nejprve ... hříchů: Wyclif, De ecclesia 1.

zase odpovídá nezbytnost, aby byla také jediná Kristova církev spojena nerozlučnými pouty lásky podle výroku „Kdo nás odloučí od lásky Kristovy?“ (Ř 8, 35) <6> Šestáým svědectvím je verš desáté kapitoly Janova evangelia: „Bude jeden ovčín a jeden pastýř“ (J 10, 16). Ovčínem je třeba rozumět právě matku církev, přičemž je dostatečně známo, že mimo tuto svatou církev není spásy ani odpuštění hříchů. To je jediná vinice Hospodina zástupů: setrvávejme v ní, věrně konejme a s důvěrou očekávejme od našeho Hospodáře jako mzdu denní peníz; tím je neustálá věčná blaženost bez konce, do níž nás rač dovést Hospodář, Pán Ježíš Kristus na věky požehnaný. Amen.

DE TRIBUS DUBIIS

Spis pochází asi z února 1412, můžeme jej počítat k traktátům nebo řadit mezi kvestie. Je odpovědí na tři otázky, které Husovi položil jeho neznámý stoupenec z Olomouce, totiž zda se má věřit v církev, zda je k plnému odpuštění hříchů a tím ke spáse nezbytná ušní zpověď knězi, a za třetí – zda mohou být spaseni i těžcí hříšníci. Na tento Husův spisek polemicky reagoval kartuziánský převor Štěpán z Dolan spisem *Antihus*⁵⁴ a poté břevnovský benediktin Jan z Holešova traktátem *An credi potest in papam*.⁵⁵ Ač je text z velké části sestaven z autorit, přinášíme jej v českém znění, neboť první otázka doplňuje Husovy teologické výklady z jiných jeho spisů, druhé dvě „sporné otázky“ jsou snad dokonce do jisté míry aktuální v ekumenickém a mezináboženském dialogu.

Ve vydání Husových univerzitních kvestií je otištěna kvestie *De credere* s otázkou *Utrum credendum est in sanctam ecclesiam et in sanctos alios a Deo*⁵⁶ ze srpna 1411. Kvestie má shodná místa s *De tribus dubiis*, s Husovým výkladem na Lombardovy Sentence a s traktátem *De sex erroribus*.

V *De tribus dubiis* přejímá Hus dlouhé pasáže z Lombardových Sentencí, cituje i Lombardovy odkazy na Bedu, Augustina, Jeronýma, Chrysostoma; tyto „vnitřní citáty“ neurčujeme, některé z nich se u řečených autorit ani nenajdou.

V **Soupise pramenů** (B.–Sp.) č. 67. Překlad M. Svobody in: Mistra Jana Hus sebrané spisy, sv. II, Spisy latinské, vyd. V. Flajšhans, Praha 1904, s. 183–188.

Překlad podle edice (starý tisk) Iohannis Hus et Hieronymi Pragensis confessorum Christi Historia et monumenta, ed. M. Flacius Illyricus, I, 167v–169r. Kritický přepis textu Flaciový edice zde Příloha I.

Rukopisy viz B.–Sp., cit. místo.

54 Vydáno pouze ve starém tisku Bernhardus Pez, *Thesaurus anecdotorum novissimus, Augustae Vindelicorum* 1–6, 1721–1729. 4, s. 363–430; srv. Husův list dolanským kartuziánům, vyd. V. Novotný, M. Jana Husi korespondence a dokumenty, Praha 1920, č. 41, s. 120–121, přel. B. Ryba, *Sto listů M. Jana Husi*, Praha 1949, s. 72–74.

55 Vyd. J. Sedlák, *Hlídká* 28/1911, přílohy 1–3, nově in: *Miscellanea hussitica Iohannis Sedlák*, uspoř. J. V. Polc a S. Příbyl, Praha 1996.

56 Vyd. J. Kejř, *Magistri Iohannis Hus Opera omnia XIX A*, Turnhout 2004, s. 57–66.

Ze základní literatury:

J. Sedlák, Jan Hus, s. 223–225.

V. Novotný, Jan Hus, I/2, s. 45nn.

Fr. Šmahel, Jan Hus, s. 118–119.

J. Kejř, Husovy kvestie, in: Husitství – reformace – renesance, sborník Fr. Šmahelovi I, Praha 1994, s. 299–316.

Traktát o třech pochybnostech

*De tribus dubiis*⁵⁷

Protože je správné pochybujícím poradit tak, aby své pochybnosti mohli odložit a prospěšně přitakat pravdě, musí být tři sporné otázky příteli, jenž se táže, zodpovězeny.

První pochybnost: otázka zní, zda se má věřit v papeže.

Druhá pochybnost: je možné, aby byl spasen člověk, který se před smrtí nevyzpo-
vídal knězi?

Třetí pochybnost: zda některý ze svatých otců soudí nebo říká, že je spasen někdo z faraonových lidí, kteří se utopili v Rudém moři, nebo z těch, kteří zahynuli v Sodomě.

K prvnímu bodu říkáme, že nikoli. Zde je třeba poznamenat, že něco jiného je „věřit něco“, něco jiného „věřit v něco“, a něco jiného „věřit něčemu“.

„**Věřit něco**“⁵⁸ znamená věřit v existenci něčeho, co nevidíme a co přijímáme vírou, a tak věříme Boha a věříme tak o Bohu, jež nevidíme. Podobně věříme něco, co nám Písmo dává k věření: věříme, že jsou andělé a démoni, věříme všechny články víry, ale nevěříme „v ně“. Co se týče článků víry, Spasitel Martě předložil v jedenácté kapitole Janova evangelia⁵⁹ tento článek: „Já jsem vzkříšení a život, kdo věří ve mě, i kdyby zemřel, bude žít“, za druhé tento: „A každý, kdo žije a věří ve mne, neumře na věky.“ A dodal: „Věříš to?“ (Neřekl „věříš v to“ nebo „tomu“.) A Marta, plná víry, mu odpověděla: „Ano, Pane, já jsem uvěřila, že ty jsi Kristus, Syn boží, který přišel na svět.“ Tak jí Spasitel předložil jako otázky dva články víry, a ona jim ve víře přitakala a dodala ještě třetí článek, jež má každý člověk věřit (či jej ve víře přijímat).

„**Věřit něčemu**“ znamená mít za skutečné něco, co samo o sobě vypovídá, že je pravdivé; tak věříme celému Písmu svatému, ne „v Písmo“. Věříme každému

57 Edice starého tisku dodává *factis in Holomutz* ... (které byly vzneseny v Olomouci), viz v příloze I.

58 Latinské *credere* s prostým předmětem ve 4. pádě, „věřit něco“, je česky nejlépe vyjádřeno rovněž vazbou se 4. pádem – „přijímat (něco) vírou“.

59 Já jsem ... na svět: J 11, 25–27.

stvoření, které říká pravdu, již my nevidíme, ale v nějaké takové stvoření nevěříme. Proto Spasitel často lidi vyzýval, aby mu věřili. Tak říká u Jana ve čtvrté kapitole:⁶⁰ „Věř mi, ženo, že přichází hodina, kdy nebudete ctít Otce na této hoře ani v Jeruzalémě.“ A Židům často říkal: „Říkám vám pravdu a nevěříte mi.“⁶¹ A protože máme věřit stejně Otci, Synu, i Duchu svatému, často si bral za svědka Otce, který mu vydával svědectví skrze Ducha svatého, a nevěřícím řekl u Jana ve třetí kapitole:⁶² „Mluvíme o tom, co známe, a svědčíme o tom, co jsme viděli, ale vy naše svědectví nepřijímáte. Jestliže nevěříte, když jsem k vám mluvil o pozemských věcech, jak uvěříte, budu-li mluvit o nebeských?“

„**Věřit v něco**“ znamená nejvíce to milovat, a protože rozumné stvoření nemůže nic milovat víc než Boha, je zřejmé, že není možné věřit v nic než v Boha. Této víry se týká toto slovo Boha Krista:⁶³ „Amen pravím vám, kdo věří ve mne, má život věčný,“ i toto:⁶⁴ „Kdo věří ve mne, i kdyby zemřel, bude žít, a každý, kdo žije a věří ve mne, neumře na věky“, Jan v jedenácté kapitole. A v evangeliu se to užívá velmi často.

K tomuto trojitému rozdělení víry říká ctihodný Beda při výkladu Apoštoloва výroku „Věřícímu v toho, který ospravedlňuje bezbožného“ (Ř 4, 5): „Něco⁶⁵ jiného je věřit v Boha, něco jiného věřit Bohu a něco jiného je věřit Boha. Věřit Bohu znamená věřit, že je pravda, co říká, což činí i špatní lidé; i my věříme člověku, a ne v člověka. Věřit Boha znamená vírou přijímat, že on je Bůh. Věřit v Boha je ve víře jej milovat, vírou k němu jít, vírou k němu přilnout a přivtělit se k jeho údům.“ To říká Beda a cituje jej Mistr Sentencí ve třetí knize, v první kapitole.⁶⁶ S tím je ve shodě Augustin ve výkladu sedmé kapitoly Janova evangelia (J 7, 17): „Kdo chce činit jeho vůli, pozná, zda je mé učení z Boha, nebo mluvím-li sám za sebe“. Tady Augustin říká:⁶⁷ „Že chce člověk činit jeho vůli, to patří k víře. Aby to bylo pochopitelnější, musel nám to vyložit sám náš Pán a ukázat nám, zda k víře opravdu patří činit vůli jeho Otce. A tomu, kdo neví, že činit vůli boží je konat jeho dílo, tedy to, co se jemu líbí, říká jasně sám Pán na jiném místě (J 6, 29): To je skutek, který žádá Bůh, abyste věřili v toho, koho on poslal – abyste věřili v něho, ne abyste věřili jemu, ovšem jestli v něj věříte, uvěřili jste jemu. Není to totiž tak, že kdo mu uvěří, hned také věří v něj; vždyť i ďáblové mu věřili, ale v něj nevěřili.

60 J 4, 21.

61 J 8, 45–46.

62 J 3, 11–12.

63 J 6, 47.

64 J 11, 25–26.

65 Stejně Hus v kwestii De credere, ed. J. Kejř, s. 61.

66 Petrus Lombardus, Sententiae, III, 23, 4.

67 In Johannis evangelium tractatus, tr. 29, 6; stejně Hus v kwestii De credere, ed. J. Kejř, s. 63.

Rovněž o jeho apoštolech můžeme říci, že věříme Pavlovi, ale ne že věříme v Pavla, že věříme Petrovi, ne že věříme v Petra. Neboť člověku, který věří v Toho, kdo ospravedlňuje bezbožného, se jeho víra počítá za spravedlnost. Co to tedy je, věřit v něj? Je to vírou jej milovat, vírou k němu jít a přivtělit se k jeho údom. Právě to je víra, kterou od nás Bůh vyžaduje.“ To celé jsou Augustinova slova.

Tento světec tedy jasně říká, že někdo věří Bohu, ne však v Boha: tak je tomu s tím, kdo žije v hříchu, ba dokonce i Židé, pohané, kacíři a ďáblové věří Bohu, ale nevěří v něho, neboť nemají „víru, která se uplatňuje láskou“. ⁶⁸ Augustin taky říká, že nevěříme v apoštoly, ale věříme apoštolům, a tak křesťané nevěří v preláty, ale věří prelátům, když jim zvěstují pravdu božského zákona. A aby se vyrovnal s omylem těch, kdo „věří v papeže“, říká Augustin: nevěříme v Pavla, nevěříme v Petra. A jak máme věřit v Petra nebo kohokoli jiného, když na Petrově místě může sedět Antikrist, jako na něm seděla žena, která jako papež porodila dítě? ⁶⁹

A pokud říkají, že se má věřit v církev, stojí proti nim Augustin, který ve výkladu Vyznání víry u článku „Věřím v Ducha svatého, svatou církev“ říká: ⁷⁰ „Všimněme si, že se nemá věřit v církev, protože církev není Bůh, ale dům boží.“

Tak tedy títo velcí svatí, Augustin a Beda spolu s jinými, kteří rozuměli Písmu svatému, učili a drželi, že se nemá věřit v člověka, ale pouze ve všemohoucího Boha. Ani v žádné jiné pouhé stvoření, ale jedině v Boha nebo v boží jsoucno, v Boha Otce, v Boha Syna a v Boha Svatého Ducha. Proto se v apoštolském vyznání víry ona předložka „v“ neváže s žádným jiným článkem než s osobami, a to na místech „věřím v Boha Otce“, „v Ježíše Krista Syna jeho“ a „věřím v Ducha svatého“. A tato předložka „v“ se nemůže pojit se čtvrtým pádem „církev“, jak poznamenává svatý Augustin, prvotřídní vykladač Písma. Vždyť kdyby se mělo věřit v pouhé stvoření, pak by byl kterýkoli člověk zavázán pod trestem věčného zatračení, aby takto věřil, a muselo by se tak učit v Písmu svatém, které naprosto stačí k výkladu víry. Ať nás tedy někdo na základě Písma poučí, že se má věřit v pouhé stvoření, a uvěříme mu. Ale já myslím, že až do chvíle, kdy člověk Kristus sestoupí k soudu, nikdo platný argument nevede. Navíc: kdyby se mělo věřit v pouhé stvoření, neplatilo by Spasitelovo prohlášení, které činí u Jana ve 14. kapitole (J 14, 1). Říká: „Věříte v Boha, věřte i ve mne!“ Zde říká Augustin ve výkladu Janova evangelia: ⁷¹ „Aby se nebáli smrti a netřáslí se před ní, utěšuje je Ježíš i tím, že dosvědčuje, že je Bůh; říká: Věříte v Boha, věřte i ve mne! Vyplyvá z toho totiž: pokud věříte v Boha, máte věřit i ve mne, ale nevyplývalo by to, kdyby Kristus nebyl Bohem.

68 Ga 5, 6.

69 Orig.: *mulier, que existens papa pauperum peperit puerum* znění starého tisku (viz příloha číslo I) i rukopisu (Brno, Moravská zemská knihovna, Mk 108, fol. 292r), zde má za výrazem *papa* „*pater*“ slovo *pauperum*. Doslovný překlad: „žena, která byla papežem (otcem) chudých, porodila dítě“; jde pravděpodobně o literární ozdobu, aliteraci, již v češtině nelze napodobit.

70 De symbolo ad catechumenos 14.

71 In Johannis evangelium tractatus, tr. 67, 1.

Věříte v Boha – věřte i v toho, pro něhož je přirozeností a nikoli loupeží, že se považuje za rovného Bohu. Zmařil totiž sám sebe, a aniž pozbyl podobu Boha, přijal podobu služebníka (Fp 2, 7).“

Jak dobře vysvětlil tento světec Kristovo prohlášení „Věříte Boha, věřte i ve mne“! Vždyť, kdyby Kristus nebyl Bohem, neplatilo by. Tímto prohlášením totiž Ježíš prokázal, že je Bůh. Kdyby ale toto prohlášení formuloval o sobě kdokoli kromě Boha, tedy někdo, kdo Bůh není, rouhal by se Bohu: tvrdil by přece, ovšem nepravdivě, že je Bohem a že je roven Bohu, a chtěl by získat úctu, jaká patří Bohu, podle 42. kapitoly Izajáše⁷² „Svou slávu nikomu nedám.“ Tak se pokusil ďábel uloupit to, co patří nebi, když na hoře žádal (u Matouše ve 4. kapitole),⁷³ aby se mu Kristus klaněl jako Bohu, a když pohanskými modlami naváděl Židy i národy, aby věřili ve věci, které nejsou Bůh; i nyní svádí křesťany na scestí, aby uctívali pouhého člověka jako Boha a aby v člověka věřili. Vždyť ti, kdo věří v papeže nebo v jiného člověka, který není všemohoucím Bohem, věří tomu právě tak – tedy že je to všemohoucí Bůh, a tak jej „povyší nade všechno, co má jméno boží“.⁷⁴ Uctívat totiž něco způsobem, jenž přísluší pouze Bohu⁷⁵ a věřit v to je totéž. Ať si tedy věří a ať takto uctívají pouhého člověka lidé, kteří nechtějí věřit jen v Boha a pouze jej ctít tímto způsobem. Ale ti, kteří Boha opravdově ctí, jej mají vzývat v duchu a v pravdě, jak u Jana ve čtvrté kapitole poučil Spasitel samařskou ženu, která bloudila ve víře:⁷⁶ „Věř mi, ženo, že přichází hodina, kdy nebudete ctít Otce na této hoře ani v Jeruzalémě. Vy uctíváte, co neznáte; my uctíváme, co známe, neboť spása je ze Židů. Ale přichází hodina, ano již je tu, kdy ti, kteří Boha opravdově ctí, budou ho uctívat v duchu a v pravdě. A Otec si přeje, aby ho lidé takto ctíli.“

Zde Spasitel přivádí ženu k opravdovému uctívání, aby ctíla Boha Otce v Duchu svatém a v Pravdě – v Kristu. Tak totiž ti, kdo opravdově Boha ctí, uctívají Boha Otce v Duchu a naopak Duchu svatého v Otci, a stejně uctívají Otce v Synu Kristu a Krista v Otci, jak čteme u Jana ve čtrnácté kapitole:⁷⁷ „Filipe, kdo vidí mne, vidí Otce. Jak tedy můžeš říkat: Ukaž nám Otce? Nevěříš, že já jsem v Otci a Otec ve mně?“ Co vlastně znamená výrok: „Kdo vidí mne, vidí i mého Otce?“ Jen to, že kdo mne skrze víru poznává a věří ve mne, vidí mého Otce, tedy věří v něj. A protože kdo věří v Otce i v Syna, věří i v Duchu svatého, Spasitel hned potom říká:⁷⁸ „Budu prosit Otce a on vám dá jiného Přímluvce, aby byl s vámi na věky,

72 Iz 42, 8; 48, 11.

73 Srv. Mt 4, 9.

74 2 Te 2, 4.

75 *adoratione latraie*: *latreia*, řecký výraz pro boží úctu (nižší stvoření může být podle této distinkce uctíváno pouze zástupným neboli služebným uctíváním, pro něž má řečtina výraz *dulia*).

76 J 4, 21–23.

77 J 14, 9–10.

78 J 14, 16–17.

Ducha pravdy, kterého svět nemůže přijmout, poněvadž ho nevidí ani nezná. Vy jej poznáte, neboť s vámi zůstává a ve vás bude.“ Co znamená „dá vám Ducha pravdy“? Jen to, že dá Ducha svatého, kterého svět, tedy soubor špatných předzvěděných lidí, nemůže přijmout, protože jej nevidí, tedy v něj nevěří, ani jej nezná smyslovým poznáním; nebo ho nevidí tělesnými očima a nepoznává jej vnitřním zrakem. Ale „vy jej poznáte“, to znamená: vy, kteří dosud v plnosti nevěříte, uvěříte v něho plně.

A tak co stručně napověděl prosté ženě slovy „ti, kteří Boha opravdově ctí, budou ho uctívat v duchu a v pravdě“, to obšírněji ukázal učedníkům v odpovědi na Filipovu žádost. Důkaz daný té ženě byl takovýto: Bůh je duch, tudíž ti, kdo jej ctí, jej nutně uctívají v duchu a v pravdě. Důkazu rozuměj takto: Bůh je duch, protože je netělesné podstaty, a je to Otec i Syn i Duch svatý. Božství tedy musí praví ctitelé uctívat v Otci, v Synu a ve Svatém Duchu, a tudíž musí ti, kdo mají být spaseni, věřit v Otce, v Syna a v Ducha svatého, a tím v Boha jediného v podstatě a trojího v osobách.

Na druhou pochybnost odpovídá Mistr Sentencí ve čtvrté knize v sedmnácté distinkci:⁷⁹ „Co si máme myslet a co držet o těchto otázkách, totiž zda je někomu odpuštěn hřích bez zadostiučinění a bez ústní zpovědi, jen pro lítost v srdci?“ Říká: „Bez⁸⁰ ústní zpovědi a bez vnějšího zahlazení trestu se hříchy odpouštějí skrze pokornou lítost srdce. Ježto tedy člověk má v kajícím srdci úmysl vyznat svůj hřích, Bůh mu odpouští, protože je zde vyznání srdcem, i když nikoli ústy, srdce se vnitřně očišťuje od poskvrny a od nákazy spáchaného hříchu a zahlazuje se tak dluh věčné smrti.“ To jsou slova Mistra Sentencí. Augustin⁸¹ k tomu říká: „Člověk ještě nahlas nepromluví, ale promluvit slibuje; a Bůh mu odpouští: protože v jistém smyslu je takový slib totéž jako vyznání srdcem. Ústa ještě nepromluvila, aby vyznání slyšel člověk, a Bůh slyší. A v osmnácté kapitole Ezechiele (Ez 18, 21.28): Kdykoli by se hříšník obrátil a lkal, zapomenu na všechny jeho nepravosti. Neříká se tu: vyzpovídal by se, ale: obrátil by se a lkal. Z toho lze vyrozumět, že člověk může dosáhnout milosti, i pokud bude mlčet.“

Dále Žalmista:⁸² „Řekl jsem: Vyznám se Hospodinu ze své nevěrnosti, a ty jsi ze mne sňal nepravost, hřích můj.“ A Chrysostomos⁸³ říká v knize O zkroušenosti srdce: „Neříkám ti, aby ses vydal veřejnosti, ani aby ses obviňoval před jinými, ale chci, abys poslechl proroka, který praví: Zjev svou cestu Bohu, vyznej své hříchy před skutečným soudcem, vyslov své hříchy v modlitbě nikoli řečí, nýbrž pamětí

79 Petrus Lombardus, Sententiae, IV, 17, 1.

80 Tamtéž, 2.

81 Tamtéž, 1.

82 Ž 32, 5 (verš uvádí i Petrus Lombardus, tamtéž, 3).

83 Petrus Lombardus, tamtéž, 3.

svého svědomí, a pak teprve doufej, že můžeš dojít milosrdenství“ (uvádí jej Mistr Sentencí ve čtvrté knize, sedmnácté distinkci, třetí kapitole).

Z toho všeho je zřejmé, že může být spasen i člověk, který se ústně nevyzpovídá smrtelnému knězi. Je to zřejmé u Lukáše v osmnácté kapitole⁸⁴ na celníkovi, který řekl pouze „Bože, slituj se nade mnou hříšným“, a byl ospravedlněn. Zřejmé je to i na otcích Starého Zákona, je to zřejmé na malých dětech, na němých a hluchých od narození, zřejmé je to o zavražděných, o těch, kdo bydlí na odlehlých místech, o křesťanech, které zajali pohané: zatracovat je by přece byla zaslepená a ďábelská bezbožnost.

Na třetí pochybnost odpovídá svatý Jeroným ve výkladu proroka Nahuma, a cituje ho Mistr Sentencí ve čtvrté knize, v distinkci 15, v první kapitole:⁸⁵ „Autorita tohoto proroka nás nenutí domnívat se, že nic, co se trestá v tomto životě, nebude už trestat Bůh. Neboť i když při výkladu tohoto místa Jeroným říká, že Egypťany i Izraelity potrestal Bůh na tomto světě, aby nebyli trestáni na věčnosti, nemůžeme to chápat obecně a o všech. Říká to takto: Vězte, že když Bůh zahubil lidské pokolení potopou, Sodomské ohněm a Egypťany mořem, za jejich hříchy je potrestal na tomto světě, aby nebyli trestáni navěky, protože on netrestá dvakrát za totéž. Tedy ti, kdo už byli potrestáni, pak už trestáni nebudou, jinak by Písmo lhalo, což není dovoleno ani vyslovit.“ Ale ve druhé kapitole tamtéž Mistr říká:⁸⁶ „Čtenáři, dej si pozor, abys těmto slovům nerozuměl obecně a o všech, ale pouze o těch, kteří, když trpěli onen časný trest, věřili v Boha Židů a činili pokání: jejich pokání, i když náhlé a krátké, Bůh neodmítnul.“

Svatý Jeroným⁸⁷ tedy jasně říká, že někteří Egypťané zatopení v Rudém moři a někteří obyvatelé vyvrácené Sodomy byli spaseni. Z toho je zřejmé, že každému člověku trvá čas k pokání až do posledního okamžiku jeho života, tedy tak dlouho, dokud žije. Za druhé je zřejmé, že my smrtelníci nesmíme bez zvláštního zjevení a bez důkazu z Písma o nikom tvrdit, že byl navěky zavržen. Tak to chce Spasitel, když říká:⁸⁸ „Nesuďte a nebudete souzeni,“ a také Apoštol:⁸⁹ „Nesuďte předčasně, dokud nepřijde Pán, který osvětlí i to, co je tajné a skryté v temnotě.“ Amen.

84 L 18, 13–14.

85 Petrus Lombardus, Sententiae, IV, 15, 1; 2.

86 Tamtéž.

87 Pozn. 85.

88 Mt 7, 1; L 6, 37.

89 1 K 4, 5.

CONTRA IOHANNEM STOKES

Spis můžeme datovat **13. září 1411**, bývá řazen jak mezi Husovy obrany, tak mezi jeho polemické spisy: hájí Wyclifa proti nařčení z kacířství a proti zákazu číst a vlastnit jeho spisy. Zatímco první dva přeložené texty podávají názory českého reformátora na církev, které se staly z největší části důvodem Husova odsouzení, přináší polemika proti Stokesovi další ústřední bod, k němuž se Hus svým dílem vztahuje, osobnost anglického reformátora Jana Wyclifa. – Čtenář se zde setká s neočekávaně živým obrazem Jana Husa: polemika je ostrá i bystrá, její ironie je místy neodolatelně vtípná.

V **Soupise pramenů** (B.–Sp.) č. 9.

Překlad podle edice J. Eršil, *Magistri Iohannis Hus Polemica*, Praha 1961 (*Magistri Iohannis Hus Opera omnia*, Tomus XXII), s. 57–70 (2. vyd. Turnhout s. 45–61).

Rukopisy viz Eršil s. 58 (2. vyd. s. 46).

Ze základní literatury:

J. Sedlák, *M. Jan Hus*, s. 216.

V. Novotný, *M. Jan Hus*, I/2, s. 5–8.

Proti Johnu Stokesovi

Contra Iohannem Stokes

Každý rozumný člověk, kněz Páně zvlášť, má usilovat především o boží čest, jít za pravdou, odmítat lež, snažit se o dobrou pověst svého lidu a hájit vlastní dobré jméno. A tak já, mezi kněžími ten nejmenší, ale přece jen, doufám, kněz Páně, od narození příslušník Království českého, poddaný nejjasnějšího knížete a pána, pana Václava, římského krále, Augusta a krále českého, a posléze absolvent a člen slavné Univerzity studia pražského, v zájmu obrany dobré pověsti království a vlastního dobrého jména i proto, aby byla umlčena lež, jsem vyzval a vyzývám⁹⁰ ze svých

90 Text výzvy vyd. V. Novotný, *Korespondence*, č. 33 A, s. 103.

dobrých důvodů a podle školských univerzitních zvyklostí váženého pana Johna Stokese z Anglie, který vystupuje jako licenciát práv cambridgeské univerzity, aby obhajoval výrok, který pronesl před oprávněným veřejným notářem a před kompetentními svědky; aby na tomto výroku, pokud je pravdivý, trval. Protože bude-li jeho teze uznána za kladnou, já ji ochotně přijmu a budu ji držet, bude-li ale nepravdivá, ať ji pan John Stokes spolu se mnou odmítne a přizná se tak k jejímu protikladu, k pravdě.

Ale aby vám, mým posluchačům byly důvody tohoto aktu zcela zřejmé, slyšte. Ve své moudrosti víte, že ti, kdo se na univerzitě zabývají studiem, mají vyhledávat moudré muže, vlídně a pohostinně je přijímat a jejich ctihodnému stavu vzdávat úctu. A tak když někteří mistři naší pražské univerzity spolu s bakaláři a studenty uslyšeli, že se někteří mistři a doktoři z království Anglie zdržují v jednom domě v tomto městě, navštívili ony pány, a když se dozvěděli, že je mezi nimi jeden licenciát práv, s úctou jej přijali; protože však tehdy nebylo dost času na delší rozhovor, žádali, aby směli přijít jindy, a vrátili se domů. Po obědě, který uspořádal ctihodný pan rektor naší univerzity k jeho poctě, pozvali pana licenciáta do koleje, ale jeden rytíř od toho zrazoval, a tak z pozvání nic nebylo. A protože tehdy zaznělo mnoho slov dotýkajících se cti obyvatel našeho království, někteří mistři si přizvali veřejného notáře a výslovně vznesli dotaz, zda chce pan John Stokes na těchto slovech trvat. On uváženě a zřetelně formuloval tento výrok:

„Každý, kdo by četl nebo studoval knihy mistra Jana Viklefa, se časem zaplete do bludu, ať by byl od přírody dobře nadán, nebo jakkoli by měl základ ve správné víře.“

Tento výrok je urážkou naší univerzity, a tudíž i urážkou našeho království a nakonec i urážkou oxfordské univerzity, která už třicet let vlastní a čte knihy Jana Viklefa – a také já a členové naší univerzity tyto knihy máme a čteme již deset i více let. A protože se onen výrok neče v Písmu svatém ani není jeho dobrý smysl ověřen smyslovou zkušeností, musí být vážen rozumovými důvody. Křesťan⁹¹ je přece povinen argumentovat pro víru, na níž stojí, trojím zdrojem pravdy: pravdou zřetelně vyjádřenou v Písmu svatém, pravdou poznanou smysly a pravdou vyplývající z nezvratné rozumové úvahy. Pro tuto trojitou pravdu „je lépe vytrpět trest smrti než pochlebováním získat postavení“, jak se čte v 11. kauze, třetí kvestii, v kapitole Nemo peritorum.⁹² Pan John Stokes by tedy měl tuto tezi, je-li pravdivá, hájit až do smrti. Vždyť jestliže pravdu nehájíme, potlačujeme ji, jak je to v 83. distinkci kánonu, v kapitole Error.⁹³

91 Křesťan ... úvahy – srv. Wyclif, De apostasia 9.

92 C. 11, q. 3, c. 81, Friedberg 665.

93 Tamtéž, d. 83, c. 3, Friedberg 293.

On ale od tohoto výroku ustupuje. Napsal totiž podle anglického zápisu⁹⁴ toto prohlášení:⁹⁵ „**Má slova byla tato: kdybych znal někoho takového, kdo by četl nebo studoval Viklefovy knihy nebo by chtěl přijímat jeho názory a hájit je, chtěl bych mu pro Boha a z lásky k bližnímu poradit, aby toho nechal, neboť dobře znám velká zla, jaká z takového studia pocházejí: vždyť by se stěží našel člověk, byť nadaný k dobru, který se časem nezaplete do bludu, bude-li ony knihy dlouhodobě studovat.**“ Říká: „**Toto byla má slova, a neřekl jsem, ‚kdo by je četl‘ ani ‚kdyby měl základ ve správné víře‘.**“ A dodal, že řekl, že **Viklef je v anglickém království považován za kacíře a že byly jeho knihy spáleny a jeho názory odsouzeny jako kacířské.**

Za prvé: aby se ukázalo, že se tento pán stává kořistí Skýly, když se chce vyhnout Charybdě,⁹⁶ použijeme křížové argumentace:⁹⁷ tento pan John Stokes a jeho průvodce rytíř Hartung Glux říkají a řekli, že je Jan Viklef kacíř, a říkají, že to nebyl Angličan, nýbrž Němec. Tedy za předpokladu pravdivosti této jejich premisy, totiž že je Viklef kacíř a že je Němec, musí být celé kacířství od základu připsáno Němcům. Tento závěr vyplývá z toho, že podle nich je původním základem celého toho kacířství Němec Jan Viklef. To ať se Němci z takových dobrých zpráv radují a takové poselstvo ať zahrnou dary! – Ovšem z Viklefových spisů je jasné, že to nebyl Němec, nýbrž Angličan. Vždyť Angličané říkají, že právě on přeložil celou Bibli z latiny do angličtiny a on sám ve svých latinských knihách často shrnuje to, co formuloval anglicky; tak říká na začátku Dialogu: „Někteří si myslí, že pravověrný výrok, sepsaný pro věřící v angličtině, bude obecně přístupněji formulován latinsky.“⁹⁸ Napřed totiž celý text Dialogu sepsal anglicky a potom latinsky. Podobně říká v menším Dekalogu,⁹⁹ že jej sepsal anglicky, a často je tomu tak i jinde. A protože si nevzdělaní a lakomí angličtí kněží pletli anglicky podaný výklad s kacířstvím, říká Viklef ve spisku O trojím svazku lásky:¹⁰⁰ „Z toho je patrná hloupost těch, kdo odsuzují spisy jako kacířské kvůli tomu, že jsou anglické a že se tvrdě dotýkají hříchů, které ničí Anglii. Je přece možné, že by urozená anglická královna,¹⁰¹ císařova sestra, měla evangelium ve třech jazycích, tedy česky, německy a latinsky, a byl by pekelný nesmysl vinit ji proto z kacířství. A stejně jako Němci

94 *De scriptura anglica* – editoři nekomentují.

95 Stokesovo prohlášení (intimacio) vyd. V. Novotný, Korespondence, č. 33 B, s. 103–104.

96 Gualterus de Castellione, *Alexandreis V*, 301.

97 *Arguitur transversaliter isto modo*.

98 Wyclif, *Dialogus* 1.

99 Editoři citát neidentifikovali.

100 Wyclif, *De triplici vinculo amoris* 2.

101 Anna, dcera Karla IV., sestra Václava IV. (výraz *cesar* zde není na místě, Václav byl římským králem), manželka anglického krále Richarda II.

chtějí v tomto ohledu důvodně hájit vlastní jazyk, mají také Angličané z téhož důvodu hájit jazyk svůj.“

Takhle jasně ukazuje mistr Jan Viklef, že jeho knihy, které napsal anglicky, mají Angličané v zájmu svého jazyka hájit proti kněžím stejně, jako by hájili svůj jazyk Češi a Němci. Mistr Jan Viklef tedy byl buď Angličan a oni nemluví pravdu, nebo to byl Němec, a tak všechno to kacířské zlo, které nyní Němci svádějí na Čechy, vzešlo z Německa.

Já nevěřím a nepřipouštím, že by byl Jan Viklef kacíř. Popřít to nemohu, doufám ale, že kacířem není: vždyť pokud je ve věci, která se týká bližního, nějaká nejasnost, mám zvolit to lepší. Proto tedy doufám, že M. Jan Viklef patří k vyvoleným ke spáse, k čemuž mne vede Kristovo slovo v sedmé kapitole Matouše: ¹⁰² „Nesudte, abyste nebyli souzeni,“ a v šesté kapitole Lukáše: „Nesudte, a nebudete souzeni.“ A také Apoštolův výrok 1. Korintským 4: ¹⁰³ „Nevyslovujte soudy předčasně, dokud Pán nepřijde; on vynese na světlo to, co je skryto ve tmě, a zjeví záměry srdcí.“ – Za druhé mne k tomu vede láska, již mám milovat bližního jako sebe sama (Lukáš 10), a za třetí dobré jméno, jež má Viklef u správných kněží, u oxfordské univerzity i u obyčejných lidí, ne ovšem u špatných, lakomých, namyšlených a rozmařilých kněží a scholárů. – Za čtvrté mne k tomu vedou jeho spisy, v nichž se ze všech sil snaží opět přivést ke Kristovu zákonu všechny lidi a zejména klérus, aby zanechal namyšleného světského panování a žil spolu s apoštoly Kristovým životem. – Za páté mne vedou jeho prohlášení, v nichž často shrnuje své názory. – Za šesté láska, jakou měl ke Kristovu zákonu, když zdůrazňoval, že tento zákon nemůže klamat ani jediným písmenkem nebo čárkou. ¹⁰⁴ Proto také napsal knihu O pravdivosti Písma svatého, ¹⁰⁵ v níž důsledně dokazuje pravdu božího zákona.

Výrok „V anglickém, francouzském a českém království považuje mnoho prelátů a kleriků mistra Jana Viklefa za kacíře, tudíž je Jan Viklef kacíř“, je naprosto nesignifický. Jako by se argumentovalo takhle: V tureckém, saracénském a tatarském království není Ježíš Kristus považován za Boha, tudíž pán Ježíš Kristus není Bůh. Nebo: Tihle všichni jej spolu s Židy mají jen za bloudícího člověka, tudíž je Ježíš Kristus jen bloudící člověk. (Taková neshoda nemůže platit, pokud se neprokáže z Písma.) Taky si myslím, že by v Paříži odmítli výrok „v anglickém království považují francouzského krále za špatného člověka, tudíž to také špatný člověk je“: kdyby na ten závěr přistoupili, byla by jejich válka s Angličany nespravedlivá. Stejně tak by Angličané popřeli výrok „Ve francouzském království považují anglického krále za špatného člověka, tudíž anglický král špatný člověk také je“, protože kdyby

¹⁰² Mt 7, 1; L 6, 37.

¹⁰³ 1 K 4, 5.

¹⁰⁴ Srv. Mt 5, 18.

¹⁰⁵ De veritate Sacre Scripture.

na to přistoupili, válčili by s Francouzi nespravedlivě. Vždyť proti spravedlivému králi se nemá vést válka.

A stejně je tomu s argumentem o pálení knih. V první kapitole První knihy Makabejské čteme: „Knihy spalovali a trhali, a byly-li u někoho nalezeny knihy Zákona Hospodinova a zachovával-li kdo Zákon Hospodinův, byl podle královského výnosu popraven.“¹⁰⁶ Pokud by tedy to, že knihy špatní lidé pálili, bylo důkazem, že špatné byly knihy, pak by byl špatný Zákon Hospodinův. A podobně by spálení knih svatého Řehoře dokazovalo, že byl špatný on, upálení mnoha svatých lidí by bylo důkazem, že byli špatní. Neplatí přece, že když kněží, zákoníci, farizeové a starší lidu odsoudili Ježíše Krista jako kacíře, je Pán Ježíš kacíř, a stejně tak neplatí ani toto: kněží a mistři s mnichy a preláty odsoudili nějakého člověka jako kacíře, tudíž to kacíř je. Takovýto závěr přece narazí na příklad svatého Jana Zlatoustého, který byl biskupy a veškerým klérem dvakrát odsouzen jako kacíř; podobně byl kardinály za své knihy odsouzen i svatý Řehoř.

Na základě téhož důkazu, podle něhož, jak oni lidé tvrdí, je Jan Viklef kacíř, by byl kacířem také Jan vévoda z Lancasteru¹⁰⁷ blahé paměti, otec nynějšího anglického krále Jindřicha. Tento závěr se dokáže takto: každý, kdo hájí kacíře, je kacíř, a onen kníže Jana Viklefa chránil, přál mu a měl jej velmi rád, byl tedy nebo je i tento vévoda kacířem. Závěr je správný, druhá premisa je známa a první se opírá o kánon, kde (24, q. ultima, Qui aliorum) se říká:¹⁰⁸ „Kdo hájí kacíře, je nejen kacířem, ale arcikacířem.“ Protože John Stokes a rytíř Hartung by se neodvážili tento závěr, totiž že Jan vévoda z Lancasteru je nebo byl kacíř, v anglickém království prohlašovat, je zřejmé, že nemají hlásat ani premisu k tomuto závěru. Ale kdyby se ten závěr v anglickém království a před jeho králem tvrdit odvážili, nechtěl bych být na jejich místě s tím, jak si to odnesou.

Pomiňme nyní glosu Jana Teutonika,¹⁰⁹ že se kacíř i kacířství definuje různě, a uvažme, že přesně vzato je kacířem ten, kdo zastává falešné učení protivící se Písmu svatému a zatvrzele je hájí. V kauze 24, v kvestii 3, v kapitole Qui in ecclesia,¹¹⁰ se praví, že kacířem není ten, kdo bloudí, nýbrž ten, kdo blud tvrdošijně hájí. Svatý Augustin ve spise Užitek z víry¹¹¹ definuje kacířství tak, že „kacířství je falešné učení protivné Písmu svatému, zatvrzele hájené“. Z této definice plyne, že

106 1 Mak 1, 59–60.

107 Jan z Gauntu, vévoda z Lancasteru (†1399), syn anglického krále Eduarda III., velmož, který poskytoval Wyclifovi ochranu.

108 C. 24, q. 3, c. 32, Friedberg 999.

109 Jan Teutonicus, nejvýznamnější glosátor právnických textů v raném 13. stol., autor tzv. Řádné glosy (*Glossa ordinaria*) k Dekretu Gratianovu.

110 C. 24, q. 3, c. 31, Friedberg 998.

111 De utilitate credendi, u Augustina citát nenalezen, odkazuje k němu Dekret v uvedené kauze (De haeresibus) a kvestii (C. 24, q. 3).

ke kacírství v přesném smyslu patří trojí: bludné racionální pochopení, emoční zatvrzelost a nesouhlas s Písmem svatým.

Za těchto předpokladů se protivníka tážu, je-li mistr Jan Viklef na věky zatracen. Řekne-li, že ano, protože je Viklef kacír, předkládám mu toto: M. Jan Viklef za svého života zastával falešné učení protivící se Písmu svatému. Jestliže protivník souhlasí, ať toto učení představí a ať dokáže, že je Viklef zastával zatvrzele; shledá ovšem, že se Viklef ve svých spisech mnohokrát chvályhodně vyslovil proti zatvrzelosti. To však nechme stranou, já protivníkovi předkládám toto: M. Jan Viklef na konci pozemského života upřímně litoval všech hříčů. Ale protivník není schopen poznat smýšlení člověka sám ze sebe, protože není vševědoucí Bůh; nemá slovo Písma, které by to potvrdovalo; nemá ani Boží zjevení, ani smyslově nevidí mistra Jana Viklefa v pekle; tedy sice může proň být sporné, že mistr Jan Viklef na konci pozemského života upřímně litoval všech hříčů, ale v důsledku toho všeho mu není známo ani pro něj není nesporné, že je mistr Jan Viklef kacír.

Dále říká pan John Stokes ve svém prohlášení, že je mistr Jan Viklef v Anglii pokládán za kacíře. Že je to nepravda, je patrné z listiny oxfordské univerzity, a té je třeba věřit víc než Johnu Stokesovi. A kdyby se odvážil říci, že je ta listina padělaná, ať se pod pokutou zaváže k důkazu, že tomu tak je. Kdyby to dokázal, usvědčil by tak oxfordské Angličany z podvodu, protože pečeť i text na pergamenu sepsaný ukazují na anglický původ. Jakou radost způsobí Angličanům při svém návratu, když je označí jako padělatele listiny!¹¹²

Dále říká tento pan John Stokes, že při studiu knih mistra Jana Viklefa **by se stěžl našel člověk, byt nadaný k dobru, který se časem nezaplete do bludu, bude-li je dlouhodobě studovat.** Pokud je tento výrok pravdivý, plyne z něj, že by se na celé oxfordské univerzitě stěžl našel člověk, který by se nezapletl do bludu. To by se neodvážil v Oxfordu tvrdit, ale je to logický důsledek, a zde je důkaz: celá oxfordská univerzita již třicet let četla, vlastnila a studovala knihy mistra Jana Viklefa, a to dlouhodobě – deset, patnáct, třicet let, a tudíž by se na celé oxfordské univerzitě stěžl našel člověk, který by nebyl zapleten do bludu.

Dále existuje mnoho knih mistra Jana Viklefa, které se kléru, jenž se na autora hněvá, netýkají, netýkají se ani Písma svatého, ale učí pouze logice, metafyzice, morální teologii a nauce o přírodě, a v nichž není třeba obávat se bludů. Tyto

112 K „listu oxfordské univerzity“: O. Marin, *Libri hereticorum*, s. 42 se zmiňuje o „padělané listině, již Petr Payne jménem oxfordských mistrů vychválil Wyclifa“; pozn. 50 tamtéž mluví o padělku a připisuje jej Petru Paynovi. Údaj, že jej podle svědectví Jana Schwaba z Butzbachu v průběhu vídeňského procesu veřejně četl Jeroným r. 1409, se vztahuje ke Knínovu kvodlibetu: V. Herold, *Pražská univerzita a Wyclif*, s. 157 a pozn. 88 na s. 241: „List byl datován 5. X. 1406. Na závěr kvodlibetu jej doručil Mikuláš Faulfisch. Později byl Jeroným obviňován, že šlo o podvrh. Na oxfordské univerzitě však v té době měl Wyclif ještě řadu stoupenců a Faulfisch v době svého oxfordského pobytu, asi s přispěním mistra oxfordské univerzity Petra Payna a dalších lollardů, mohl list, opatřený pečeti univerzity, získat. V tomto smyslu nebyl falsem, jen jeho vystavení neprošlo patrně příslušným ‚úředním‘ postupem, jak se později i stalo předmětem sporu a vyšetřování na oxfordské univerzitě.“

knihy se tedy mohou číst, vlastnit a studovat, i dlouhodobě, bez toho, že by se někdo zapletl do bludu. Důsledkem tedy je, že výrok pana Johna Stokese zřejmě není pravdivý.

Dále považuji za silně pravděpodobné, že všichni vzdělaní dospělí křesťané dlouhodobě studují spisy M. Jana Viklefa. Z tohoto předpokladu plyne, že by se v celém křesťanstvu stěžil našel člověk, který by se nezapletl do bludu. Důsledek je nesmyslný, je tedy nesmyslná i premisa, protože podle ní by se mezi nimi všemi stěžil našel jediný dobrý křesťan. A když by tímto celkem byli všichni preláti a klerici, kteří by bez jakékoli výjimky upadli do bludu, plyne z toho totální rozklad církve preláty počínaje. A to je nesmysl, který by se John Stokes na základě své premisy neodvážil veřejně prohlašovat.

Dále: žádné chytré filozofické argumenty kacířů nemají takovou váhu, jakou mají argumenty Písma svatého. Tudiž žádné chytré filozofické argumenty nezapletou časem do bludu křesťana, jenž má dobrý základ v Písmu, aťsi dlouhodobě studuje jakékoli knihy. Tento závěr platí na základě toho, že nedochází k žádnému pohybu tam, kde je rovnovážný nebo jen málo nerovnovážný stav. A je zřejmé, že argumenty Písma svatého mají větší váhu než chytré filozofické argumenty, protože z každého pozitivního argumentu Písma vyplývá, že ona věc existuje nebo že je tomu tak, jak onen argument říká, neboť jeho autorem je Duch svatý, a z žádného chytrého filozofického argumentu nevyplývá, že věc existuje nebo že je tomu tak, jak onen chytrý filozofický argument praví. Důkaz je tedy vzhledem k premise správný.

Dále i kdyby tomu bylo tak, že by se stěžil našel člověk, byt nadaný k dobru, který se časem nezaplete do bludu, bude-li tyto knihy dlouhodobě studovat, těžce by bloudila oxfordská univerzita, která je studovala po dobu třiceti let a předepisovala je svým studentům k přednáškám i pro četbu.

Dále by se podle téže úvahy ten, kdo by dlouhodobě četl a studoval Aristotelovy knihy *O nebi a světě*¹¹³ a osmou knihu *Fyziky*, zapletl časem do bludu, a tak by ony knihy měly být z téhož důvodu křesťanům zakázány. Tento závěr platí proto, že to, co se vztahuje na Viklefovy knihy, vztahuje se neméně na tyto Filozofovy knihy, které se přičítají prvnímu článku víry o Bohu jako stvořiteli světa a které popírají první poučku Písma svatého z první kapitoly Geneze – „Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi“.

Dále by se podle téže úvahy nemělo číst ani Písmo svaté. Tento důsledek je zřejmý z toho, že na základě svatého Písma upadli do kacířství těžcí heretikové jako je Sabellius¹¹⁴ a Arius,¹¹⁵ a nadto jsou přece zatvrzelými kacíři Židé, a to právě

113 *De coelo (et mundo)*.

114 Sabellius, působil v Římě na počátku 3. stol., jeho hereze spočívala v neortodoxní nauce o Trojici.

115 Arius, Areios (presbyter v Alexandrii, † 336), otec tzv. ariánského učení o podobnosti podstaty Otce a Syna, hereze, která byla odmítnuta níkajským koncilem r. 325.

na základě Písma svatého, jež neustále čtou a studují, avšak špatně mu rozumějí a zatvrzele učí opaku.

Dále Spasitel v šesté kapitole Lukáše podává tento závěr:¹¹⁶ „Ukáží vám, komu se podobá ten, kdo ke mně přichází, slyší má slova a jedná podle nich: Podobá se člověku, který stavěl dům, kopal do hloubky a položil základ na skále. Když přišla povodeň, přivalil se proud na dům, ale nemohl jím pohnout: měl základ na pevné skále.“ A tak každý, kdo slyší Kristova slova a jedná podle nich, je tak moudrý a má tak pevný základ na Kristu – skále, že jeho duchovním domem nemůže otrást žádné studium nebo četba natolik, aby se zapletl do bludu. A tak se výrok pana Johna Stokese opět ukazuje chybným.

Dále říká Spasitel u Jana v 10. kapitole:¹¹⁷ „Moje ovce slyší můj hlas, já je znám, jdou za mnou a já jim dávám věčný život; nezahynou navěky a nikdo je z mé ruky nevyrvé.“ A pak¹¹⁸ „a nikdo je nemůže vyrvat z Otcovy ruky“. Z toho vyplývá, že ani četba jakýchkoli knih nemůže skrze blud vyrvat ony ovce z božích rukou.

Dále ten největší kacíř, ďábel, který denně učí zvráceným naukám a po dlouhý čas mocně naléhá a má lidi k tomu, aby si začali s kacířstvím, nemůže způsobit, aby se stěžil našel člověk, který se nezapletl do bludu, a v důsledku toho to nezpůsobí ani studium knih mistra Jana Viklefa. Tento závěr platí jako negativní vzhledem k silnější premise, a návěst je zjevná, protože díky boží milosti se najde mnoho lidí, kteří se do bludu nezapletli, neboť Spasitel na základě sebe sama vybudoval církev tak, aby ji nepřemohla ďábelská moc. Tak říká u Matouše v šestnácté kapitole:¹¹⁹ „Na té skále zbuduji svou církev“, která je obrovským božím domem, společenstvím věrných svatých, „a brány pekel“, což jsou ďábelská pokušení, ďáblové útoky, a bludy, „ji nepřemohou“.

Dále říká Jan, který hluboce promýšlel boží věci,¹²⁰ v páté kapitole svého prvního listu:¹²¹ „Kdo se narodil z Boha, nehřeší a nemůže hřešit, protože jeho zrození jej chrání.“ Tudíž kdo má původ z Boha, není kacířem, ani kacířem být nemůže. Závěr platí, protože z negace v závěru může formálně vyplývat negace v premise: je-li tomu tak, je patrné, že kdo má původ z Boha, ať studuje jakékoli knihy, není kacířem a ani se nemůže do kacířství zaplést, protože v opačném případě by jej jeho původ nechránil. Tedy znovu: výrok pana Johna Stokese nemůže obstat.

116 L 6, 47–48; Mt 7, 24–25.

117 J 10, 27–28.

118 J 10, 29.

119 Mt 16, 18.

120 *Profundus divinitatis speculator.*

121 1 J 5, 18.

Dále: „Protiklady jsou zjistitelné a poznatelné stejným způsobem“ (podle první knihy Prvních Analytik, 2. knihy O duši a páté knihy Ethiky¹²²), a z toho vyplývá, že kdo studuje Kristův zákon a veškeré jeho pravdy, ten má i znalost protikladného bludu. Ale z toho důvodu, že při dlouhodobém studiu pravdy Kristova zákona zároveň pochopí protikladný blud, do něj neupadne. Tudíž ani ten, kdo studuje jakékoli knihy atd.

Také zákon lidského těla, který podle Apoštola v páté kapitole epištoly Galatským¹²³ (a v dnešní epištole¹²⁴) touží jít proti duchu, sídlí hlouběji v lidském nitru a důrazněji a naléhavěji táhne člověka proti Duchu než ony knihy; a přece ani tento zákon tělesnosti nezaplete člověka nadaného k dobru do bludu tak, že by bylo stěží možno najít člověka, který by nebyl spoután řetězy tělesného hříchu, neboť mnohé chrání zrození z Boha. Je tedy výrok pana Johna Stokesese chybný.

A také svatí Augustin, Jeroným a Chrysostomos důkladně a pilně po dlouhý čas četli spisy kacířů, a přece se nezapletli do bludu. Stejně tak ani jiní, zejména pokud se zrodili z Boha, jak jsem již řekl.

Také svatý Mojžíš a Daniel se svými druhy četli a po dlouhou dobu studovali pohanské knihy, a přece se nezapletli do bludu. Tedy stejně tak kdyby někdo studoval tyto spisy, nezaplete se časem do bludu.

Tolik stručně proti tvrzení pana Stokesese, který byl ctihodnými mistry a mnoha pány vlídně, uctivě a s bezpečnou zárukou zván k jednání a nechtěl se dostavit; není mi známo, z jakého důvodu.

122 ALD, Aristoteles Latinus: translatio Boethii, Analytica priora l. 2, c. 26, 69 b; Topica l. 1, 105 b, l. 2, 109 b, l. 8, 163 a; Auctoritates Aristotelis, Metaphysica l. IIII, č. 93, s. 122, 1004 a; Topica l. VI, č. 95, s. 329, 142 a.

123 Srv. Ga 5, 17.

124 Ga 5, 16 – *Spiritu ambulate*, „Chodte podle Ducha“, je epištolní čtení pro 14. neděli po Trojici, v roce 1411 to bylo 13. září.

CONTRA CRUCIATAM I

„Stručné poučení o odpustcích“, *Pro salutacionis affectu*

Papežské odpustky se v Praze začaly prodávat na základě papežské buly v **květnu 1412** a již v tomto měsíci vystoupil Hus několikrát proti kruciátě a odpustkům na kazatelně a sepsal dva texty, jejichž překlad přinášíme, nejprve toto „Stručné poučení o odpustcích“ s incipitem *Pro salutacionis affectu*.

Obě příslušné buly papeže Jana XXIII. (z 9. září 1411 a z 2. prosince 1411) jsou v překladu otištěny v příloze, s. 103. První z nich je vyhlášením křížové výpravy, druhou listinou pověřuje papež Václava Thiema a Paxe de Fantuciis kázáním kruciáty. – Dalším materiálem, který vzbudil snad ještě větší pohoršení a odpor než tyto papežské buly, je výpis z nich, který pořídili sami vykonavatelé (dále na tento text odkazujeme jako na „návod pro vykonavatele“).¹²⁵

V **Soupise pramenů** (B.–Sp.) č. 53.

Překlad podle edice J. Eršil, *Magistri Iohannis Hus Polemica*, Praha 1961 (*Magistri Iohannis Hus Opera omnia*, Tomus XXII), s. 129–133 (2. vyd. Turnhout s. 133–137).

Rukopisy viz Eršil s. 130 (2. vyd. s. 134).

Kurzívou jsou vyznačeny pasáže převzaté z Wyclifa, jsou určeny v poznámkách.

Ze základní literatury:

V. Novotný, *M. Jan Hus*, I/2, s. 80–81.

F. Šmahel, *Jan Hus*, 121nn.

¹²⁵ Vyd. J. Loserth, *Archiv für Österreichische Geschichte* 82, Wien 1895, s. 367–370.

Stručné poučení o odpustcích, *Pro salutacionis affectu*

Upřímný pozdrav: Kříž Kristův, symbol strastiplného a bolestného života Páně, nechť pevně tkví v našich srdcích pro naši spásu. Můj bratře, přijmi pozorně toto poučení o odpustcích.

*Za prvé:*¹²⁶ *odpuštění dosáhne jen ten, kdo se jej stane hodným a dosáhne jej skrze milost, protože takové odpustky udílí jedině Bůh, a ten je dává pouze svým milým, které již předem takto uzpůsobí.*

Za druhé: *každý, kdo přijímá takové odpustky, přijímá je tím hojněji, čím více bude z boží strany uzpůsoben.*

Za třetí: *jakékoli biskupské zproštění viny prospívá jen natolik, nakolik se člověk vydal Bohu nápravou svého života.*

Jak vidíme z každodenní skutečnosti, tyhle kněžské odpustky, jak se všeobecně svatokupecky kupují a prodávají, nepůsobí u hříšných lidí změnu a nápravu života, a je tedy zřejmé, že nemají takový účinek, aby mohly zahladit nějaké tresty: vždyť ani Bůh nemůže hřešícímu člověku odpustit bez nápravy a změny života patřičný trest za hřích. A papežské a jiné odpustky se vůbec dávají a přijímají pouze svatokupeckou koupí a prodejem, a to Bůh neschvaluje. Tak tedy vůbec s takovým falešným a pouze údajným udílením, přijímáním a prodejem nemá nic společného Bůh a jeho skutečné odpuštění, jak čteme v kanonickém dekretu svatého Ambrože, který říká:¹²⁷ „Dal zlato – a dostal za ně smrtelnou chorobu, svatokupectví.“

Za čtvrté říkám, že odpuštění dané biskupem, papežem, nebo kýmkoli jiným prospívá přijímajícímu natolik, nakolik ho takový biskup poučil o víře, přivedl ho ke zbožnému životu v boží lásce a zapálil ho pro něj, a tak jej učinil způsobilým k odpuštění, jež dává Bůh.

Za páté říkám, že pokud kněží a biskupové neznají skrytý stav, způsobilost nebo nezpůsobilost srdcí věřících lidí, a pokud nevědí, kdy a komu chce Bůh odpustit nebo jaký čas stanovil pro toho či onoho člověka, aby jej povolal, nemají moc udělovat odpustky s časovou lhůtou, leda že by jim byl takový termín zjeven; tak je tomu v osmé kapitole knihy Judit.¹²⁸ „Vy jste stanovili čas pro slitování a určili jste Bohu den podle svého uvážení.“

Tedy¹²⁹ ten, kdo k tomu nemá zjevení, a přitom na základě vlastního pochybného vědomí slibuje člověku, který je u Boha nehoden, že se nad ním Bůh v určité lhůtě smiluje a úplně mu odpustí, ten slibuje a vyhlašuje nesmyslně, bez jistoty, neobezřetně, protože neví, zda

¹²⁶ Wyclif, *De ecclesia*, c. 23 (ed. Loserth s. 583).

¹²⁷ C. 1 q. 1 c. 14, Friedberg sl. 361.

¹²⁸ Judit 8, 13 – české překlady mají znění odlišné.

¹²⁹ Wyclif, cit. dílo, s. 585.

je to s božím souhlasem. Také si nevzpomínám, že bych byl někdy četl, že by papež Řehoř, Augustin, Jeroným nebo Ambrož udíleli tyto takzvané odpustky, o jaké zde nyní jde, nebo že by o nich byli něco napsali nebo je schvalovali; a ony také nemají, zdá se, základ nikde v božím zákoně. Na druhé straně jsem určitě četl, že tihle velcí světci učili věřící zachovávat příkázání a boží zákon, že je podle svých sil vedli k lítosti, k vyznání hříchů, a s boží pomocí k nápravě života, a když se ve zpovědi seznámili s jejich ochotným, zkroušeným a pokorným svědomím, oznamovali jim, že skutečné odpuštění pochází od Pána Ježíše Krista. Avšak o tomto způsobu odpustků, o něž nyní jde, se u starých svatých autorů zjevně nepíše. Z toho důvodu si nemusí věrní laikové z těchto nejistých a pochybných záležitostí nic dělat, ale mají si pozorně všimnout toho, že tyto věci v již nadcházejícím Antikristově čase zavedla pýcha a lakomství současných prelátů a kněží.

I když¹³⁰ poté, co se kněží ve zpovědi seznámí se svědomím poddaných, mají moc zprostit je trestu a viny (protože po lítosti a vyznání hříchů se kajícímu mění jeho věčný trest na trest časný), nemají jim dávat rozhřešení tak, že vymezí určité dny nebo roky trvání trestu; ani věřící to nemohou vyžadovat, pokud v té věci nedošlo ke zvláštnímu zjevení. Kněz může ohlásit, že ten, kdo projevil lítost a svátostně se vyzpovídá, byl rozhřešen; ale stane-li se, že je kající natolik zkroušen, že by se hned po smrti, bez očištcového trestu, mohl dostat do nebe, to už mu může kněz ohlásit pouze na základě zjevení. Byla by velká troufalost, kdyby některý Kristův náměstek ohlásil takové rozhřešení, ať odpuštění všech budoucích trestů nebo určitého počtu dní či let, pokud by mu Bůh nezjevil, že to má udělat: mohl by se tak dopustit rouhavé lži. Co by tedy bylo poddaným věřícím platné neodbytně vyžadovat takové rozhřešení? Mají přece věřit, že budou hodnoceni podle svých zásluh, jak praví Zjevení svatého Jana.¹³¹ „Jejich skutky jdou s nimi.“ Šach mat.

Ačkoli před Kristem, jenž je přítomen všude, stačí lítost, svátost zpovědi je přece velice potřebná, i když bez lítosti není nic platná.

Tedy „protože Pán je trpělivý, činně před ním pokání a v slzách prosme o jeho shovívavost“, Judit v osmé kapitole.¹³²

130 Wyclif, cit. místo.

131 Zj 14, 13.

132 Judit 8, 14 /17/ – podle Vulgáty, české překlady mají znění odlišné.

CONTRA CRUCIATAM II

Replica impugnans cruciatam, „Proti křížové výpravě“, De bulla scripta de dubiosis

I tento text stejně jako předchozí „Stručné poučení o odpustcích“ pochází z **května 1412**. Po sepsání a zveřejnění tohoto textu a před vznikem následujícího Husova projevu o odpustcích (zde dále) se 17. června konala rozprava o odpustcích na univerzitě, kde Hus vystoupil s kvestií *Utrum secundum legem Iesu Cristi licet et expedit pro honore Dei et salute populi ac pro commodo regni bullas pape de erectione crucis contra Ladislaum regem Apulie et suos complices cristifidelibus approbare*¹³³ – „Zda je podle Kristova zákona dovoleno a zda je pro čest boží, pro spásu lidí a pro blaho království prospěšné, aby křesťané schvalovali papežské buly o křížové výpravě proti Ladislavovi, králi Apulie, a jeho spojencům.“ Tato kvestie je nejpropracovanější, nejdůkladnější a také nejdelší Husovou polemikou s papežskými bulami o křížové výpravě a odpustcích.

V **Soupise pramenů** (B.–Sp.) č. 54.

Překlad podle edice J. Eršil, *Magistri Iohannis Hus Polemica*, Praha 1961 (*Magistri Iohannis Hus Opera omnia*, Tomus XXII), s. 134–135 (2. vyd. Turnhout s. 138–39).

Rukopisy viz Eršil s. 130 (2. vyd. s. 134).

Ze základní literatury:

V. Novotný, *M. Jan Hus*, I/2, s. 81–83.

F. Šmahel, *Jan Hus*, s. 121nn.

J. Kejř, *Husovy kvestie*, *Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, Praha 1994, s. 299–316.

133 Vyd. J. Kejř in: *M. Iohannis Hus Opera omnia*, XIX A, Turnhout 2004, s. 67–155.

Bula současného papeže o pochybných a klamných odpustcích.

Nic svatého neobsahuje:

Za prvé proto, že se výslovně přičí božímu zákonu danému v 5. kapitole Matouše, kde se říká:¹³⁴ „Milujte své nepřátele a činite jim dobře.“ Tenhle však nespravedlivě a zlobně navzdory božímu nařízení, tedy proti lásce k bližnímu, popouzí křesťanský lid k prolévání krve bližních svými lživými odpustky a proti příkázání Páně:¹³⁵ „Neodplácejte zlým za zlé ani zlořečením za zlořečení.“

Za druhé: Pokud by byly takové odpustky dovoleny, je zde obava, že dojde k mnoha nesvárům a bouřím.

Za třetí: Došlo by k mnoha velkým podvodům – byly by podvedeny duše, protože lidé by pojali pochybnou víru, že jsou jim odpuštěny hříchy, a co by dali jako poplatek za rozhrěšení, by dali zdarma: nic by za to nedostali, leda podvod a šalbu na svých duších.

Za čtvrté je to proti výroku svatého Řehoře,¹³⁶ že kdo zachází s rozhrěšením jinak, než jak to přikázal Kristus, který o odpuštění hříchů řekl „zadarmo jste dostali, zadarmo dejte“, ten se o odpuštění sám připravuje. Ale v bule se stanoví poplatky – kdo dá víc, kdo méně atd., a podle ustanovení svatých autorů přitom nikdo, kdo žádá peníze, nerozhřešuje; tak nemá žádný věřící přistoupit na jeho pochybné rozhrěšení, neboť se děje za poplatek pro zisk, a z lakomství.

Za páté, protože by tak království české, které se proti těmto odpustkům staví, bylo vystaveno mnoha nesnázím a útokům.

Za šesté proto, že když by papež tak úskočně zničil jednoho krále, který by odpustkům neposkytl podporu a pomoc, zničil by pak i druhého a třetího, a tak by nakonec logicky vzbouřil všechny, aby likvidovali další a další, jako chtěl nedávno Bonifác sesadit uherského krále kvůli Ladislavovi.¹³⁷

Za sedmé: papež dostane od lidí velké peníze, nepoužije jich k ničemu dobrému, vydá je na svou pompu a pyšnou nádheru a rozdělí je kardinálům, svým placeným pomahačům. Jedná tak proti evangeliu, v němž se praví:¹³⁸ „Králové panují nad národy, avšak vy ne tak.“ Tak to udělal Bonifác, když ustanovil milostivé léto, sebral mnoho peněz a chtěl uherského krále připravit o vládu.¹³⁹

134 Mt 5, 44.

135 1 Pt 3, 9.

136 Řehoř Veliký se na tato Ježíšova slova (Mt 10, 8) odvolává na více místech, především ve svých listech.

137 Bonifác IX. podporoval v nárocích na uherský trůn Ladislava z Anjou Dračského proti nárokům Zikmunda Lucemburského.

138 L 22, 25–26 paralell.

139 Milostivá léta (*anni jubilaei*), vyhlášená Bonifácem IX. na roky 1390 a 1400.

Za osmé: je třeba se v tom případě obávat velkého rozkolu a schismatu, protože mnoho věřících lidí je dobře poučeno z Písma, že je kacířstvím platit za rozhrěšení a odpuštění hříchů a zpoplatňovat je.

Za deváté proto, že jsou to lživé odpustky. Stejně jako v jiných záležitostech se papež s kardinály pro nějaké mocenské zájmy dávají navzájem do klatby, vydávají na to buly, pak to zase odvolají a potom dávají lidem rozhrěšení, že jednají proti původnímu rozhodnutí. Takže by bylo správnější a bezpečnější věřit pohanům, protože ti to, co slíbí, dodrží věrněji a důsledněji.

Za desáté by to Pán Bůh i lidská společnost měli panu králi za zlé: lidé chápou, že to, jak po lidském způsobu nedbají na blahodárnou svornost a chtějí se mstít proléváním krve, nepochází z lásky, ale z lakomství, ze závisti a ze zlé vůle. Ovšem bylo by dobré, aby v té záležitosti svolal pan král mistry, kazatele a pražskou univerzitu, a ti aby se poradili, má-li takový postup základ v božím zákonu nebo ne, a zda se to děje nebo neděje k boží chvále, ve prospěch katolické víry a tohoto království. Ale může se ukázat, že je tomu naopak. Vždyť ani v Anglii, ve Francii, ani ve Vídni a v dalších zemích toto křížové tažení, a tudíž ani s ním související odpustky, neschválili. A tak z uvedených důvodů to nemá být dovoleno ani v tomto království.

CONTRA CRUCIATAM III

Contra bullam pape de indulgenciis, „Leták proti odpustkům“, Pax Cristi et fortitudo

S tímto protestem proti křížové výpravě a prodeji odpustků vystoupil Hus **ve druhé polovině června 1412**, již po svém vystoupení na univerzitě s kvestií *Utrum secundum legem Iesu Cristi* (viz úvod k předchozímu textu). Své argumenty zde shrnuje do 11 bodů, jež nazval *inconvenientia*, nesprávnosti, nepříslušnosti či nepatřičnosti.

Polemiku s Husovým stanoviskem vyjádřeným v těchto textech sepsal Mařík Rvačka, *Articuli contra impediētes dominum Weceslaum Thyem*.¹⁴⁰

V **Soupise pramenů** (B.-Sp.) č. 55.

Překlad podle edice J. Eršil, *Magistri Iohannis Hus Polemica*, Praha 1961 (*Magistri Iohannis Hus Opera omnia*, Tomus XXII), s. 136–139 (2. vyd. Turnhout s. 140–144).

Rukopisy viz Eršil s. 130 (2. vyd. s. 134).

Starší **překlad**: Proti bulle odpustkové (1412, 16. VI.), in: *Obran Husových svazek první*. Podle pramenů vydal a přeložil V. Flajšhans, Praha 1916, s. 60–64.

Ze základní literatury:

V. Novotný, *M. Jan Hus*, I/2, s. 97.

F. Šmahel, *Jan Hus*, s. 121nn.

140 Vyd. P. Soukup, Mařík Rvačka's Defense of Crusading indulgences from 1412, *Bohemian Reformation and Religious Practice* 8/2011, s. 77–97.

<Proti papežské bule>

Kristův pokoj a sílu proti ďábovým nástrahám, jimiž se snaží potlačit pravdu a dvojnásobně podvádět lidi.

Již jsem veřejně kázal i nyní kážu proti listině, v níž papež nejprve odsuzuje až do čtvrtého pokolení Řehoře XII. a neapolského krále Ladislava i s jejich přívrženci jako kacíře.

Je nepatřičné, když v bule říká, že jsou odsouzeni spravedlivým božím soudem: kde je důkaz, že je Bůh odsoudil?¹⁴¹

Druhá nepatřičnost je, že jsou zde člověkem odsuzování až do čtvrtého pokolení potomci, kteří se ještě nenarodili.¹⁴²

Třetí nepatřičnost je, že vybízí k válce proti křesťanům,¹⁴³ ať jsou to klerikové nebo řeholníci. Protože spolu s kněžími prolévá krev, staví svou autoritu proti Kristovu evangeliu, které přikazuje¹⁴⁴ „Schovej svůj meč do pochvy“ a říká: „Naše zbraně nejsou tělesné“, „Nebraňte se sami“, „Tomu, kdo tě udeří do tváře, nastav i druhou“, „Žehnejte těm, kteří vás proklínají, a dobře číňte těm, kteří vás nenávidí“, „Co ti někdo vezme, nepožaduj zpět“, „S nikým se nesud“, a „Bůh není Bohem rozkolu, ale pokoje“.

Čtvrtá nepatřičnost: v bule se dává odpuštění hříčů tak, že na jednom místě říká „Spolehli jsme se na boží milosrdenství“ a na jiném „slibujeme to jako odplatu spravedlivých ve věčné blaženosti“¹⁴⁵ – ale bez rukojmě.¹⁴⁶

Pátá nepatřičnost: v bule není řeč o modlitbách ani o jiných zbožných skutcích ani o kázání a o mších, ale jen o penězích za odpustky.

Šestá nepatřičnost: ti, kteří nic nedají, ať jsou to sebelepší lidé, ony odpustky nedostanou – a je to dobře. Svátí lidé jsou totiž božím řízením uchráněni od těchto prolhaných odměn.

Sedmá nepatřičnost: všichni, kdo dají, mají odměnu stejnou – plné odpuštění trestu i viny. Ale kde je křesťanská láska, která je pro odměnu tím pravým měřítkem, jak učí Spasitel v Lukášově evangeliu v sedmé kapitole?¹⁴⁷ A kde je Písmo,

141 Naráží na formulaci o odsouzení spravedlivým božím soudem ze začátku druhé buly.

142 Odpovídající text v příslušných bulách nenacházíme, není ani v návodu pro vykonavatele (viz pozn. 125); prokletí potomků je možno odvodit z toho místa první listiny Jana XXIII., kde se mluví o možnosti, že by provinilec předstoupil až před některého z nástupců současného papeže (event. z formulace o věčné platnosti nařízení).

143 Výzva obsažená v první bule.

144 J 18, 11; 2 Kor 10, 4; R 12, 19; L 6, 29; L 6, 28.27; L 6, 30; srv. L 6, 40; 1 K 14, 33 (podle Vulgáty, Český ekumenický překlad má vesměs mírně odlišná znění).

145 Parafráze textu první buly.

146 V češtině, tj. „bez záruky“.

147 Srv. L 7, 47.

kteří ve Zjevení v 18. kapitole praví:¹⁴⁸ „Kolik si užila slávy a hýření, tolik jí dejte teď trýzně a žalu?“ A ve druhé epištole Korintským v páté kapitole:¹⁴⁹ „Všichni se musíme ukázat před soudným stolcem Kristovým, aby každý dostal odplatu za to, co činil v těle, ať dobré či zlé“, a dále:¹⁵⁰ „Kterí neposlouchají evangelium našeho Pána Ježíše Krista, budou mít za trest věčnou záhubu daleko od Pána a slávy jeho moci, až přijde, aby byl oslaven svými svatými“ ve Druhé epištole Tesalonickým v první kapitole. A pak:¹⁵¹ „Co člověk zaseje, to také sklídí.“

Osmá nepatřičnost: proti pravidlu¹⁵² „Zadarmo jste dostali, zadarmo dejte“ určují za odpuštění hříchů poplatek.

Devátá nepatřičnost: v bule není ani zmínky o tom, že se má lid střežit hříchu nebo že má dobře žít, kromě toho, že je tu řečeno „těm, kdo vyznali hříchy a litovali jich“. Je jasné, že kdyby přišel ďábel, litoval by a dal by peníze, hned by se dostal do nebe.

Desátá nepatřičnost: těm, kdo křížovou výpravu káží, se dává odpuštění hříchů a moc dát po každém kázání čtyřicet dní odpustků, protože nabádají k placení peněz.¹⁵³ Tady se zjevně prodává moc a naplňuje se předpověď svatého Petra v jeho druhém listu, ve druhé kapitole:¹⁵⁴ „Budou mezi vámi lživí učitelé, mnozí budou následovat jejich nezřízenost a cesta pravdy bude kvůli nim v opovržení. Ve své hrabivosti vám budou předkládat své výmysly, aby z vás těžili. Soud nad nimi je už připraven a jejich zhouba je blížká.“ A pak:¹⁵⁵ „Svádějí nepevné duše, srdce mají vyvíčené v hrabivosti, jsou to synové prokletí, opustili přímou cestu a zbloudili, když se dali na cestu Balaáma, syna Bosorova.“ Existuje vůbec nějaký větší lživý výmysl než slova, že obchodování s odpustky dostane toho, kdo dá peníze, hned po smrti do nebe? Opravdu, tak se svádějí nepevné duše, které nemají základ v Kristově lásce, pobíhají a tápavě hledají, aby se ještě za života jakkoli, třeba za odpustky, zachránily. Plní se tak Apoštolova předpověď, již dal Pavel ve 20. kapitole Skutků tuto výstrahu věrným kněžím:¹⁵⁶ „Dávejte pozor na sebe i na celé stádo, ve kterém si váš Duch svatý ustanovil za biskupy, abyste řídili církev, kterou si Bůh získal vlastní krví. Vím, že po mém odchodu přijdou mezi vás draví vlci, kteří nebudou šetřit stádo.“

148 Zj 18, 7.

149 2 K 5, 10.

150 2 Te 1, 8–10.

151 Ga 6, 8.

152 Mt 10, 8.

153 Bula II, zde s. 108, srv. návod pro vykonavatele (vyd. Loserth, srv. pozn. 125), s. 368.

154 2 Pt 2, 1–3.

155 2 Pt 2, 14–15.

156 Sk 20, 28–29.

Jedenáctá nepatřičnost, že tato bula ruší všechny jiné odpustky. V člancích se píše:¹⁵⁷ „Dále nařizuje náš pan papež, že tato činnost nemá být povolena na základě jakékoli papežské listiny nikomu jinému, pokud není o dřívějších odpustcích zvláštní a jednoznačná zmínka v této papežské listině.“ Jenže Alexander, bezprostřední předchůdce tohoto papeže, udělil odpuštění všech hříchů pro dobu pěti let, která ještě neuplynula, a ke své listině přidal klausuli: „Žádný člověk tedy nesmí porušit tuto listinu“¹⁵⁸ atd., a teď ji tedy tenhle člověk, papež, ruší. Je podivné, že má jedno odpuštění hříchů, trestu a viny, překážet odpuštění jinému vzhledem k jednomu a témuž člověku. Což je velkým znamením toho, že to nejsou skutečné odpustky, ale odpustky nepravé, vyrobené kvůli lakomství.

Dvanáctá nepatřičnost, že se všechny ty nepatřičnosti závažně pečtí takto: „Nesmí tedy žádný člověk“, a tudíž ani člověk Kristus ani žádný svatý, i kdyby sestoupil z nebe, „porušit tuto listinu“.¹⁵⁹ Z toho plyne, že pokud Kristus toto všechno neschvaluje, ruší to, a tudíž na základě této buly propadá zlořečení všemohoucího Boha a svatých Petra a Pavla.

157 Doslova v návodu pro vydavatele (články uváděné v odstavcích s „*Item*“), Loserth s. 368, srv. v bule II, s. 108.

158 Standardní součást listin, tzv. sankce.

159 Sankce takto uzavírá bulu I.

PROMOČNÍ PROMLUVY

ÚVOD K PROMOČNÍM PROMLUVÁM

Druhou částí tohoto překladového souboru jsou tzv. rekomendace, proslovy, které Hus pronášel jako promotor svých žáků při bakalářských a magisterských promočních na artistické fakultě pražské univerzity. Pocházejí z let 1398 – 1410, začínají prvním aktem, při němž byl Hus promotorem. Jejich autora z nich poznáváme ze stránky, která nám obvykle uniká, skryta za představou o vážném a přísném kazateli a karateli soudobých mravů, nadto ty dřívější z nich nám ukazují Husa z doby, kdy dosud nestál v čele reformních snah. Některé prvky v nich dokreslují mladého Husa, jak jej znají čtenáři jeho českých spisů, v nichž se několikrát sebekriticky vrací ke svým studentským létům. Hus jako promotor je družný a vtipný člověk, o málo starší kolega svých žáků, které dobře znal a s nimiž leccos prožil. Texty jsou protkány humornými narážkami na to, jak student vypadá, jak se obléká, na dobré i špatné vlastnosti kandidátů, vyprávěním (často jen v náznaku) o drobných příbězích ze studentského života.

Husovy rekomendace nejsou ovšem nijak zvlášť originální, jejich stavba a jejich tón se neliší od jiných univerzitních projevů v dané době; můžeme se o tom přesvědčit již tak, že si přečteme projev, který pronesl při bakalářské determinaci samotného Jana Husa na podzim roku 1393 Jan z Mýta, Husův učitel.¹⁶⁰ Přesto má četba Husových rekomendací nemalý význam pro celistvější poznání Husovy osobnosti, a má také zvláštní půvab, kouzlo neočekávaného.

Styl Husových promočních projevů stejně jako některých částí jeho slavného kvodlibetu z ledna roku 1411 se může přičítat běžné představě o středověké literární produkci, zvlášť o písemnictví latinském, nemluvě o výtvorech, jejichž autory jsou teologové. Překvapuje nejen již zmíněnou lehkostí a nedostatkem vážnosti, často jen zdánlivým, ale také tím, co texty prozrazují o autorových literárních znalostech,

160 Výbor z české literatury doby husitské I, Praha 1963, s. 75–80, přel. B. Ryba.

tedy tím, co se v nich cituje. Víme přece, že přední autoritou středolatinského autora je Bible, pak přicházejí na řadu autoři latinské, někdy i řecké (v latinských překladech) křesťanské literatury pozdní antiky a raného středověku a pak autoři středověku zralého; stručně vyjádřeno vedle Bible jsou to spisovatelé latinské patristiky a scholastiky, popřípadě ještě texty kanonického práva. V Husových promočních projevech – ostatně stejně je tomu v obdobných textech jiných autorů – je Bible pramálo, převahu mají jiné autority: ze středověkých to většinou nejsou teologové a filozofové, spíše světští autoři, básníci, satiričtí kritikové se zvláštním humorem, různá alegorická vyprávění, a pak, a právě to by mohlo překvapovat nejvíc, je zde množství autorit antické latinsky psané literatury: setkáme se nejen s Boethiem nebo Cassiodorem, jejichž tvorbu již poznamenal křesťanský pohled na svět, ale také a dokonce častěji s Ciceronem, se Senekou, s Valeriem Maximem, z básníků s Vergiliem, Horatiem, Ovidiem, se satirikem Persiem. Bohatý je, jak lze očekávat, výskyt citátů z latinských překladů Aristotela. Jsme zde svědky toho, že středověk toho o antice a o její literatuře věděl vlastně hodně, i když za prvé – středověký vzdělanec měl v povědomí odlišný soubor antických textů než jak je tomu u nás, a za druhé – neznal tyto autory z přímé četby, ale z antologií a sbírek citátů. Názorně to můžeme v našem případě pozorovat na Aristotelovi: vidíme, že Hus patrně užíval sbírky „Auctoritates Aristotelis, Senecae, Boethii“, jejíž text nacházíme hned v několika rukopisech pražských středověkých knihoven.

Méně překvapí hojnost gnómických citátů, přísloví, většinou známých z pozdně antické sbírky Catonis *Disticha moralia*, Catonova disticha. A spíše v oblasti žertovného se pohybují etymologie, jimiž si promoční pohrávali se jmény budoucích bakalářů a magistrů. V našich textech se takto vykládají jména Martin a Jan Černý (Niger). Středověká etymologie je ostatně specifickým úkazem, není to lingvistická disciplína, nýbrž prostředek buď argumentace (v traktátech a polemikách), oslavy (v legendách) nebo zábavy, jak je tomu např. právě v promočních řečech. Ježto je funkce středověké etymologie takováto, je většinou lhostejné, do jaké míry je výklad daných jmen fantastický. K oživení textu slouží také české výrazy („dej nebo sám vezmu“, „an se šklebí jako čert železko nalez“). Promoční řeč pro Martina z Kříževců (*Filius esto bonus*, „Buď dobrým synem“) začíná konstatováním, že je zima, že sněží a je zamračeno; jako bychom viděli Husa u pulpitu, jak se při řeči tu a tam podívá z okna a tento motiv na základě toho, co venku vidí, rozvíjí. U některých míst těchto textů najednou narazíme na motiv, který známe odjinud a ve středověké literatuře bychom jej nečekali. O kukačce se dočteme, že lidem, kteří se jí na to ptají, prozradí, kolik let ještě budou žít; Hus také svému publiku povypráví příběh, který byl sice těm, kdo i ve středověku četli římského klasika Horatia, znám z této četby, my jej ale známe spíš z Medvídky Pú: o syslu, který vlezl do sýpky úzkým vchodem, naplnil si břicho a nemohl se pro tloušťku dostat zpět; a také se dozvíme, že výrok „jedna vlaštovka jaro nedělá“ se může najít již u Aristotela.

V našem souboru jsou rekomendace jednak pro bakalářské promoce, *determinace*, jednak pro promoce magisterské, *incepce*. Absolvent bakalářského stupně studia je tedy *determinant*, uchazeč o magisterium *inceptor*. Tyto výrazy v překladu většinou nahrazujeme takovými, jež jsou čtenáři bližší, např. „uchazeč“, „kandidát“, „budoucí magistr“. Promoce měla několik částí, postup incepcce se od postupu determinace lišil pouze v detailech: nejprve měl uchazeč řešit spornou či spíše ošemetnou otázku (sofisma), již mu promotor předložil, poté řešil kvestii – otázku, při níž bylo třeba podat důvody a doklady z Bible a z autorů pro i proti a rozhodnout buď pro kladnou nebo zápornou odpověď, poté složil přísahu a nakonec, jako třetí část promočního aktu, pronesl promotor svou rekomendaci, pochvalnou řeč. (Z toho důvodu začínají některé rekomendace obraty např. „a teď, za třetí...“, „za třetí nyní zbývá...“)

Rekomendace, které zde podáváme, nepředstavují zdaleka všechny Husovy promoční řeči; ty, které už přeloženy byly a jsou tedy v češtině dostupné jinde, zde tištěny nejsou. Těchto projevů, jež je možno víceméně bezpečně spojit se jménem M. Jana Husa jakožto promotora, se v rukopisech dochovalo celkem dvanáct,¹⁶¹ my přinášíme šest dosud nepřeložených. Pět kusů přeložil Evžen Stein v knížce M. Jan Hus jako univerzitní rektor a profesor,¹⁶² šestý Bohumil Ryba v prvním svazku Výboru z české literatury doby husitské.¹⁶³

Husovy promoční promluvy byly totiž v rukopisech nalezeny, identifikovány a popsány ve dvou fázích. Nejprve otiskl čtyři z nich Konstantin Höfler¹⁶⁴ a jednu další v roce 1914 Jan Sedlák.¹⁶⁵ Jsou to promluvy s tematy *Recte vivas* („Správně žij“), *Quere quid sit virtus* („Hledej, co je pravá ctnost“), *Instrue preceptis animum* („Učením vzdělávej ducha“), *Quere bonos mores* („Hledej dobré mravy“) – až posud edice Höflerovy, a *Discens factus est sciens* („Učící stal se vědoucím“ nebo „Kdo se učil, umí“) – edice Sedláková. Těchto šest rekomendací přeložil Milan Svoboda a po něm Evžen Stein. Poté v roce 1947 našel v pražském univerzitním rukopise X C 3 dalších sedm Husových promočních projevů Bohumil Ryba a vydal je v Listech filologických:¹⁶⁶ *Studuit agere* („Snažil se činit“), *Fulget virtute modestus* („Skromný ctností se třpytí“), *Veniat cuculus* („Ať přijde kukačka“), *Proice omnia ista* („Tohle všechno odhod“), *Filius esto bonus* („Buď dobrým synem“), *Forcia adversis* („Ke všem obtížím stavte se čelem“), *Si vultis nihil timere* („Nechcete-li se ničeho bát“).

161 K eventuální třinácté a čtrnácté (*Da adverbia, Principatus virum ostendit*) viz dále pozn. 164.

162 Praha 1948, z pozůstalosti E. Steina zveřejnil a k vydání připravil B. Ryba; již dříve byly přeloženy M. Svobodou v Sebraných spisech M. Jana Husí, vyd. V. Flajšhans, Praha 1904. Jednu z promluv (*Recte vivas*) ještě dříve přeložil a několikrát tiskl V. Flajšhans.

163 Výbor z české literatury doby husitské I, Praha 1963, s. 94–99.

164 Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung II, Wien 1865, s. 95–112; přesněji šest, ale projevy *Da adverbia* a *Principatus virum ostendit* se dnes za Husův text nepovažují.

165 Studie a texty k náboženským dějinám českým I, s. 124–128.

166 Nový Hus. Nepoznané universitní projevy Mistra Jana, Listy filologické 71, 1947.

Z této druhé série byl dosud přeložen jen jeden kus, *Fulget virtute modestus*, a to samotným editorem Bohumilem Rybou ve Výboru z české literatury.¹⁶⁷ Tak zbylo pro český překlad šest Husových promočních projevů, a ty v tomto souboru přinášíme.

Novou edicí všech známých Husových promočních projevů (včetně sporných *Da adverbia a Principatus virum ostendit*) je publikace Anežky Schmidtové (– Vidmanové) *Iohannes Hus, Magister Universitatis Carolinae, Positiones, recommendationes, sermones* – M. Jan Hus, *Universitní promluvy*, Praha 1958. Tato edice byla základem tohoto překladu a celou knihu Anežky Schmidtové doporučujeme čtenářům pro důkladnější poučení o jednotlivých rekomendacích (zejm. s. 220–229), zvlášť o těch z první, Höflerovy (event. Sedlákovy), editorské série, jejichž překlad zde nepřinášíme. Naše překlady jsou v záhlaví vždy doprovozeny znovu údaji o obou edicích, Rybově i A. Schmidtové, o datu, o rukopisném dochování a o adresátu promoční pochvaly, bakaláři (determinantovi) nebo magistru (inceptorovi), pokud jsou jejich jména známa.

Přehled textů rekomendací, jejich edicí a překladů (chronologicky podle pravděpodobného data Husova vystoupení, tučně jsou vyznačeny kusy v tomto souboru přeložené):

1. ***Studuít agere*** („Snažil se činit“, postní období 1398), vyd. B. Ryba, překlad zde
2. *Discens factus est sciens* („Učíci se stal se vědoucím“, nověji spíše „Kdo se učil, umí“, 9. III. 1399), vyd. J. Sedlák, přel. E. Stein
3. ***Fulget virtute modestus*** („Skromný ctností se třpytí“, 22. I. 1400), vyd. i přel. B. Ryba
4. ***Veniat cuculus*** („Ať přijde kukačka“, 15. VII. 1400), vyd. B. Ryba, překlad zde
5. ***Proice omnia ista*** („Tohle všechno odhod“, brzy po r. 1400), vyd. B. Ryba, překlad zde
6. *Quere bonos mores* („Hledej dobré mravy“, 1401), vyd. K. Höfler, přel. M. Svoboda, E. Stein
7. ***Filius esto bonus*** („Buď dobrým synem!“, 5. III. 1402), vyd. B. Ryba, překlad zde
8. *Recte vivas* („Žij správně!“, snad 1403), vyd. K. Höfler, přel. V. Flajšhans, E. Stein
9. *Quere quid sit virtus* („Hledej, co je pravá ctnost“, 1405), vyd. K. Höfler, přel. M. Svoboda, E. Stein
10. *Instrue preceptis animum* („Učením vzdělávej ducha“, snad po r. 1405), vyd. K. Höfler, přel. M. Svoboda, E. Stein
11. ***Forcia adversis*** („Ke všem obtížím stavte se čelem“, léto 1409), vyd. B. Ryba, překlad zde

167 Viz výše pozn. 163.

12. *Si vultis nichil timere* („Nechcete-li se ničeho bát“, 6. VII. 1410), vyd. B. Ryba, překlad zde
13. a 14. text jsou Höflerem vydané rekomendace *Da adverbia* a *Principatus virum ostendit* (jen druhá z nich byla přeložena, a to M. Svobodou), u nichž se Husovo autorství spíše popírá.

STUDUIT AGERE

Studuit agere je nejstarší Husova rekomendace, pronesena byla v **postním období roku 1398**, kdy Jan Hus, od roku 1396 mistr svobodných umění, vystoupil jako promotor poprvé, a to při determinaci – bakalářské promoci **Jana Černého z Řečice**.

V **Soupise pramenů** k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského (B.–Sp.) č. 32.

Překlad podle edice A. Schmidtové in: Iohannes Hus, Magister Universitatis Carolinae, Positiones, recommendationes, sermones – M. Jan Hus, Universitní promluvy, Praha 1958, s. 35–40, komentář s. 223 (pův. edice B. Ryba, Nový Hus. Nepoznané universitní promluvy Mistra Jana, Listy filologické roč. 71/1947, s. 59–65).

Rukopis NK Praha, Univerzitní knihovna X C 3. Promluva je zapsána zkráceně: pisář nevyypsal některá místa, zejména citáty, které již zapsal u jiné rekomendace; v našem překladu jsou tato místa opatřena špičatými závorkami.

Snažil se činit, co je spravedlivé.

Studuit agere, quod iustum est.

Je nyní třeba tohoto kandidáta krátce představit. Abych ho doporučil co nejstručněji, vybral jsem si tento výrok našeho Catona:¹⁶⁸

„*Snaž se činit, co je spravedlivé.*“

Vážení mistři a páni! Tato slova jsou sice jako pobídka, jako napomenutí a jako příkaz určena všem, mohu je však zvlášť případně spojit s naším uchazečem, použiju-li sloveso v minulém čase a řeknu-li:

„**Snažil se činit, co je spravedlivé.**“

168 Srv. „Illud adgredere, quod iustum est“, Catonis Disticha I, 54–55, Poetae Latini Minores III, ed. Aem. Baehrens, Lipsiae 1881, s. 216.

Vážení mistři a páni! Za hodného chvály může být považován pouze ten, koho zdobí dobré mravy, studijní úsilí a ctnosti. Podle Aristotela ve druhé knize Rétoriky¹⁶⁹ je totiž pochvala řeč, která ukazuje na velikost ctnosti, a proto člověk, který touží po chvále, se má důsledně zdobit tímto trojím, tedy studijním úsilím, dobrými mravy a ctnostmi.

Ve studijním úsilí má být vytrvalý z trojího důvodu: za prvé aby zdokonaloval svého ducha a zbavoval se nevědomosti, za druhé aby získával ctnost, za třetí aby dosahoval štěstí.

O tom prvním říká Aristoteles ve čtvrté knize Topik:¹⁷⁰ „*Studovat máme, abychom byli patřičně poučeni.*“ A Seneca v prvním dopise:¹⁷¹ „*Musíš se omezit jen na určitá studia, chceš-li si osvojit něco, co by ti pevně utkvělo v duši. Ten, kdo je všude, není nikde. To se právě stává lidem, kdo jsou stále na cestách – mají mnoho známostí, ale žádné přátele.*“ A tentýž autor dále:¹⁷² „*Stejný úděl mají nutně ti, kdo se důvěrně nepřichýlí k žádnému významnému předmětu studia, ale vším procházejí jen zběžně a spěšně. Neprospívá tělu a nepřináší mu výživu pokrm, který z něj hned po požití odchází. Uzdravování nemocného nic nebrzdí tak, jako častá změna léků. Nezmohutní rostlina, kterou často přesazuješ. Ani dobrá věc neprospěje, dopřeješ-li jí jen letmé působení.*“ A zase Seneca ve třiatřicátém dopise:¹⁷³ „*Jako je člověku ke cti studovat v každém věku, právě tak je směšné nevzdělávat se v ničem.*“ A tentýž autor říká v sedmdesátém pátém dopise:¹⁷⁴ „*Je něco směšnějšího než nechtít se učit jen proto, že jsi se dlouho neučil? Máš se po celý život učit, jaký život máš vést!*“ A Platón praví,¹⁷⁵ že vědění je pro nevědomého ducha tím, čím je pro nemohoucí tělo hůl.

Toho názoru je také Horatius; ten ve svém třetím Listu říká:¹⁷⁶

*„My k tomuto cíli
směřujem činem i snahou, ať malí, ať velcí, když chceme,
aby byl život náš i nám i otčinně drahý.“*

169 J. Hamesse, *Les Auctoritates Aristotelis, Un florilège médiéval*, Louvain 1974: *Sequuntur auctoritates III libri Rhetoricorum Aristotelis*, 70, s. 268, lin. 21 („*Laus est sermo dilucidans magnitudinem personae*“); srv. Aristoteles, *Rhetorica I*, 9, 1367 b 26–27. ALD uvádí tento výrok jako text překladatele 13. stol., 1367 b.

170 *Auctoritates Aristotelis: Sequuntur Auctoritates III libri Topicorum Aristotelis*, 54, s. 325, lin. 66 („*Studere negamus ut ingeniosi videamur*“); srv. Aristoteles, *Topica III*, 2, 118 a 22–23. ALD uvádí výrok jako text z Boethiova překladu, 118 a.

171 Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium* – česky Lucius Annaeus Seneca, *Výbor z listů Lucilioví*, přel. B. Ryba, Praha, Antická knihovna 1969, *Druhý list*, s. 8.

172 Tamtéž.

173 Srv. Seneca, *Epistulae morales*, s použitím překladu V. Bahníka, *Další listy Lucilioví*, Praha, Antická knihovna 1984, *Šestatřicátý list*, s. 70.

174 Seneca, *Epistulae morales*, česky Seneca, *Výbor* (B. Ryba), *Šestasedmdesátý list*, s. 128.

175 *De moribus et vita philosophorum*, s. 314, 360.

176 Horatius, *Epistulae I*, 3, 28–29.

A Ovidius říká v Listech z Pontu:

„Nadáni¹⁷⁷ vždýcky hyne, když studiem živeno není“.
„Oušemže¹⁷⁸ zálibám svým se horlivě oddává každý,
umění, na něž je zvyklý, s radostí věnuje čas.“

Téhož mínění je Cato, který radí:¹⁷⁹

„Stále vzdělávej ducha a nikdy se nepřestaň učit,
člověk, jenž nauku nezná, už zaživa jako by zemřel.“

A tak se ten, kdo touží po chvále, musí pilně věnovat studiu, aby se zbavil nevědomosti.

Za druhé se musí pilně věnovat studiu, aby získal ctnost. „Člověk pilný ve studiu je ctnostným člověkem“, jak praví Filozof v Predikamentech, v kapitole o kvalitě,¹⁸⁰ a jeho komentátor říká k 1. knize Fyziky:¹⁸¹ „Filozof neboli mudrc je přirozeně ctnostný ve všech ctnostech, jimiž jsou spravedlnost, čistota, štedrost atd.“ A protože nikdo nemůže být filozofem ani moudrým člověkem, nevěnuje-li se studiu, Aristoteles, jak jsem již uvedl,¹⁸² ve 4. knize Topik praví: „Máme studovat, abychom byli patřičně poučeni.“

<Za třetí:> A tak se má ten, kdo touží být ctnostný, pilně věnovat studiu, aby dosáhl štěstí. Proto říká Aristoteles ve 3. knize Etiky:¹⁸³ „Člověk, který se věnuje studiu, všechno správně posuzuje, a i v jednotlivostech se mu zjevuje pravda. Takový člověk je totiž jakýmsi ukazatelem a mírou konaných věcí“, neboť žije ve shodě s rozumem a rozum je měřítkem všech lidských věcí; proto je podle Filozofa studium ukazatelem k dosažení štěstí. A tak Aristoteles říká v 9. knize Etiky,¹⁸⁴ že je vyšším štěstím setrvat v kontemplaci, a v poslední knize Politiky praví:¹⁸⁵ „Štěstí je cílem, který podle obecného mínění nedoprovází smutek, nýbrž potěšení“ – totiž potěšení ze studia. A protože před štěstím nezbytně kráčí ctnost a tu zase předchází studium, může

177 Původ verše je neznámý.

178 Ovidius, Epistulae ex Ponto, I, 5, 35–36.

179 Catonis Disticha III, 1, s. 226.

180 ALD uvádí jako text Boethiova překladu Categoriae (Praedicamenta) 8, 10 b.

181 Auctoritates Aristotelis: Comentator in prologo huius libri (Physica 1), 39, s. 143, lin. 61–63. ALD uvádí jako text překladatele ze 13. stol., 1366 a.

182 Pozn. 170.

183 Srv. Aristoteles, Ethica Nicomachea III 6, 1113 a, podle ALD překlad Roberta Grosseteste a překlad Guillelma z Moerbeke.

184 Místo nenalezeno.

185 Podle ALD překlad Guillelma z Moerbeke, Politica 8, 1338 a.

štěstí dosáhnout pouze ctnostný člověk oddávající se studiu, jak píše Prosper v knize Epigramů:¹⁸⁶

*„Kdo si myslí, že hřích mu přináší radost a štěstí,
v pohodě, ve které žije, nakonec nešťastný je.“*

Proto obecně mluvíme o třech druzích nešťastných lidí, a Moralista o tom praví:¹⁸⁷

*„Říkám tedy, že ve světě jsou trojí nešťastní lidé:
Nešťastník, kdo pramálo zná a učit se nechce – to je ten první,
nešťastník, kdo dobrému učí, a sám páchá špatnost – to je ten druhý,
nešťastník, jemuž vědění žádné už nemůže prospět“ – to je ten třetí.*

A tak lze naopak říci, že jsou na světě tři druhy šťastných lidí:
Šťasten, kdo mnoho zná a přitom touží se učit – to je ten první,
šťasten, kdo správně učí a také správně se chová – to je druhý,
šťasten, jemuž vědění prospívá – to je ten třetí.

A tak se má každý pilně věnovat studiu, aby dosáhl štěstí, což jsou slova, jež jsem vám, vážení pánové, předeslal úvodem; a tato na začátku uvedená slova krátce připomínají tři věci:

Za prvé to, že se mysl našeho determinanta často a vehementně měla ke studiu – ve výraze „**snažil se**“, protože podle Cicerona v první knize jeho *Retoriky*¹⁸⁸ je studium stálá a vehementní snaha myslí a vůle o nějakou věc.

Za druhé se zde zmiňuje ctnost, jíž náš kandidát dosahuje – ve výraze „**činit**“, neboť podle Aristotela ve třetí knize *Etiky*¹⁸⁹ spočívá ctnost v činnosti.

A za třetí dosažení štěstí – ve výrazech „**činit, co je spravedlivé**“, tedy jednat spravedlivě. Vždyť těm, kdo jednájí spravedlivě, se dostane boží lásky, jak říká Seneca ve spise *O bohatství slovní zásoby*:¹⁹⁰ „*Spravedlnost není naším ustanovením, je to boží zákon a pouto lidského společenství. Kdo touží dosahovat spravedlnosti, bude se nejprve bát Boha a milovat ho, aby i jej miloval Bůh. A bude ho napodobovat tak, že bude chtít všem prospívat a nikomu nebude chtít škodit*“ a svědčit tak nikoli o přátelství, nýbrž o pravdě. Kdo to tak dělá, je Bohem milován a v důsledku toho je šťasten, neboť být šťasten znamená být Bohem milován.

Za prvé jsem řekl, že slova *thematu* – ve výraze „**snažil se**“ – ukazují, jak se mysl našeho kandidáta často a vehementně měla ke studiu. Opravdu se snažil, vždyť to

186 Prosper Tiro z Akvitánie, *Epigramy*, 1, 42.

187 Facetus 152. Srv. Walther 31555–31559.

188 Cicero, *De inventione*, 25.

189 *Auctoritates Aristotelis: Sequuntur auctoritates X libri Ethicorum*, 207, s. 274.

190 Martin z Bragy, *Formula honestae vitae* c. 5, *De copia verborum*, snad rétorický spis připisovaný Senekovi (Staršímu?).

ukazuje už výraz jeho tváře. Ten, kdo snaživě studuje, se pozná už podle obličeje, jak praví Alexander:¹⁹¹

*„Ó jak obtížné je své snažení nezradit tváří!
Tady zsinalé rty páchly lampičkou noční,
kůže v obličejí se s kostmi snoubila, málo
oddělovalo je; a lačná hubenost všechny
klouby na rukou tiskla a ovládla veškeré údy.
Mezi kostmi a kůží tu nebyla mezera žádná,
tělesnou hmotu i to, co navíc pokrm jí dává,
vezme si jeho nitro, a je to jak na dřinu balzám.“*

Na to naráží Chudý Jindřich takto:¹⁹²

*„Obličej zobrazit umí stav mysli i studijní snahu,
navenek prozradí mysl svůj vlastní niterný stav.“*

A dodává:

„Výraz tváře je jak stránka knihy, kde o nitru čteme.“

Ze znaků, jež pozorujeme v obličejí našeho kandidáta, se tedy dozvídáme, že „snažně studoval“. Nedělal to, co dělají mnozí, kteří si neuvědomují, že jsou žáky, a chtějí se předvádět jako učitelé. Ti se podobají žábě, která o sobě prohlašovala, že je nejlepším lékařem, o níž píše Avianus:¹⁹³

*<„Zrozená na dně vod a v hlubinách žijící dlouho,
z toho, co nahoře je, důvěrně znala jen kal.
Přece však nahoru k loukám si vyšla nadutá žába,
začala svůdnými řečmi klamat ubohou zvěř:
Nemoci, i ty těžké, že umí vyléčit zcela,
že umí prodloužit život, natolik zdatná že je.
Že prý Apollón, učitel její, jenž léčil i bohy,
jí se nemůže rovnat, ona že předčí i jej.“*

Zde líčí, jak žába, která se narodila v bahně a žila v močále, vyjde na travnatou louku a namlouvá zvířatům, že ona je nejlepším lékařem, že dovede vyléčit každou

191 Gualterus de Castellione, *Alexandris*, I, 63–71. Překlad V. Bahníka, *Sestra Múza*, s. 170.

192 Heinricus Septimellensis, *Jindřich ze Settimella, Elegia I*, 73–74.

193 Avianus, *Fabulae* 6; text v závorce, „Zrozená ... i jej“ se v latinském originále nečte, pisař dochovaného rukopisu zde jen odkázal na citaci v jiném Husově univerzitním projevu, *Discens factus est sciens*. Přeloženo s přihlédnutím k překladu E. Steina, s. 43. V textu edice (A. Schmidtová): ... *Avianus etc., ut supra recitatum est in illa reconmendacione „Discens factus est sciens“*.

nemoc, a dokonce tvrdila, že je lepší lékař než sám Apollón, skvělý lékař, který léčil i bohy.>

Jsou podobni taky želvě, o níž praví Avianus:¹⁹⁴

<„*Takto pravila kdysi prý želva křídlatým ptákům:
 Jestli mne vysoko nad zem vynese některý z vás,
 z purpurového písku já lastury přinesu jemu,
 perly s nádherným leskem za to mu v odměnu dám.
 Jak se tak vznášela k hvězdám, však na křídlech získaných lstivě,
 vypadla z orlových spárů, nešťastná, na tvrdou zem.
 Blízka již smrti i tehdy pak zalkala do vzdušných výšin...“>*

Tahle bezkřídlá želva chtěla létat a platit za to perlami! Právě tak se chtějí povyšovat mnozí neučení, a Galfred ve své Nové poetice¹⁹⁵ se jim vysmívá:

„Povýšencům se smějme!

*Ač je to spíš ještě žáček, on sedí, honosně nese
 svůj slavný – magistr – titul. A přesvědčivým ho činí
 klobouk na hlavě, patřičné roucho, a na ruce zlatý
 prsten, zvýšené křeslo, a před ním početný zástup.
 Směšné figuře můžeš se smát, a toto je k smíchu!
 Podle sebe i lidí je tohle učený člověk,
 ty ale vidíš totéž co já: jen opici, která
 tváří se jako doktor. (A říkám to potichu, aby
 to nikdo neslyšel!) On teď pyšně začíná mluvit,
 slibuje úžasné věci. Rychle sem! Chystá se rodit
 hora, na svět však přijde potomek její – jen myš!
 Dříve, než k tomu dojde, ty uctivě magistra pozdrav,
 můžeš se mu však za zády smát a obracet oči,
 uděláš neslušné gesto nebo si důkladně řihneš,
 třeba pokrčíš nos – a vůbec ke všemu tomu
 líp je užívat nosu než úst. – Tak tedy mění svůj výraz
 a jako učitel kárá omyl a chybu...“ atd.*

To říká Galfred. Jinak je tomu ale s naším kandidátem; on totiž „snažně studoval“ dřív, než by chtěl někoho učit. A ačkoli je dost starý, nestyděl se učit se. Udělal to stejně jako Tullius, který o sobě sám říká¹⁹⁶ „na stará kolena jsem studoval řeckou literaturu“.

194 Avianus 2. Táž textová situace jako u pozn. 193, v textu edice (A. Schmidtová): ... *Avianus, ut eciam patet in loco allegato*. Překlad R. Mertlík, in: Svět ezopských bajek.

195 Galfredus de Vno Salvo, *Poetria nova*, v. 438–456.

196 Cicero, *Cato Maior de senectute* 8, 26 (tento výrok vkládá Cicero do úst Catonovi).

O tom svědčí i výklad jména našeho kandidáta. Jmenuje se totiž Říčic,¹⁹⁷ Jan Niger (Černý). A říčic je zkrácený český výraz pro síto. A tak se jmenuje Říčic, to jest ze síta. Je to tak správně, protože síto je nástroj, jímž se odstraňuje špatné semeno, třeba jilek, a zůstává to dobré, třeba obilí. On tedy vyšel „ze síta“, to jest ze zkoušky prosévajících (přísně zkoušejících učitelů, které naše slavná fakulta k tomuto prosívání ustanovila), tak, že sítem nepropadl a byl zachován – jako to obilí. Jmenuje se tedy z Řečice, to jest „Z přísné zkoušky“.

Ale mám-li jej dále představovat jeho jménem, bojím se toho, protože se jmenuje Jan Niger – Jan Černý, a ta jména jsou v protikladu: Jan totiž znamená „ten, v němž je milost“, a „černý“ (nebo černá barva) často označuje zlo. Tak Ovidius v básni, jejíž titul neuvádím, říká o černém člověku:¹⁹⁸

*„Kdo nehájí přítele, když jiní ho haní, kdo z lidí
loudí nezkontrolovaný smích a slávu vtipálka, kdo zná
bájit, co neviděl sám, kdo neumí tajemství smlčet,
takový člověk je černý, a toho se, Římane, varuj!“*

Na to říkám, že černá barva je dvojí, totiž vlastní a metaforická. Ta vlastní je skutečnou vlastností, a ta našemu kandidátu patří. Ta druhá znamená nějakou podobnost, mohou to být temné mravy nebo vůbec tma, a to u našeho uchazeče není. Takže to dvojí, Jan – Černý (Niger), si vzájemně neodporuje. Ovšem pokud by na tom někdo tvrdošijně trval, odpovídám mu výrokem:¹⁹⁹ „*Stojí-li protiklady vedle sebe, lépe vyniknou.*“

Tak je thema uzavřeno výkladem kandidátova jména: protože je z Řečice, **snážil se**; protože je Jan, **činit, co je spravedlivé**. Naš kandidát se tedy **snážil činit, co je spravedlivé**.

Aby jeho námaha nevyšla naprázdno, z autority naší artistické fakulty mu udělují titul bakaláře svobodných umění, aby mohl číst a disputovat a vykonávat další akty, jaké k tomuto stupni příslušejí, zde i všude jinde, a to ve jménu <svaté a nerozdílné Trojice>.²⁰⁰

197 Rzyczyzycz, podle Staročeského slovníku „riedčice“, „ředčice“ – „síta“, „řešeto“.

198 Horatius, Satiry I, 1, 82–85, překlad R. Mertlíka, Vavřín a Réva, s. 169.

199 Auctoritates Aristotelis: Sequuntur auctoritates II libri De celo et mundo, č. 60, s. 164, 287 a.

200 Slova ve špičaté závorce text kritické edice v souladu s rukopisným dochováním nemá, je zde pouhé „*etc.*“

VENIAT CUCULUS

Veniat cuculus je promočním projevem při determinaci (bakalářské promoci) **Martina Kunšova z Prahy**, která se konala **15. července 1400**.

V **Soupise pramenů** (B.–Sp.) č. 35.

Překlad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 55–61, komentář s. 224 (pův. edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 71–79).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3, neúplně UK, X H 18. Kromě jiného je rekomendace dobrým dokladem představ středověkých autorů o antické literatuře: thema promluvy, *Veniat cuculus*, je incipitem básnické skladby z doby karolinské renesance, autorem je Alkuin; středověk skladbu běžně připisoval Ovidiovi.

At' přijde kukačka *Veniat cuculus*

Za třetí nyní zbývá vychválit pilné úsilí našeho kandidáta, neboť nelze pominout jeho záslužnou námahu. Vždyť pokud by se tomu, kdo se po dlouhou dobu pilně zabýval ctnostmi a studiem, nedostalo zasloužené pochvaly, kdo by ještě ctnosti pěstoval? Znamé přísloví²⁰¹ k tomu říká:

„Zatěžko je mi práce, z níž žádná odměna není,“

a svědčí o tom i Alan ve svých *Přirovnáních*:²⁰²

*„K čemu je orat pole anebo vinici kypřit,
když pole úrodu nedá, z vinice nevzchází mok?“*

201 Walther 14534.

202 Alanus ab Insulis, *Liber parabolarum*, MPL 210, col. 589 D.

Správně tedy mají být patričnou chválou odměňováni za své zásluhy především lidé, kteří se vyznačují půvabem ctností a květem studijního úsilí. Ctnostný člověk se nemá ucházet o poctu dříve, než bude vyzván takovou významnou odměnu přijmout, podobně jako se nikdo nemá sám odříkat významného postavení, pokud není odmítnut; to je důvod, proč jsou ctnostní lidé k přijetí pocty vybízeni, a proč jsou lidé špatní a neslušní kvůli svým chybám odmítáni. Podle Aristotelova výroku v Poetice²⁰³ „*chvála patří dobrým, potupa špatným*“. Také Cassiodorus v páté knize svých listů, v dopise druhém, praví:²⁰⁴ „*Dobré provází chvála, na špatné si lidé stěžují*.“ Všichni ctnostní lidé jsou tedy vyzýváni, aby přijali odměnu, a protože tento náš kandidát, jak prokazují jeho dobré skutky, ctnostný je, vyzýváme jej, aby přijal odměnu. Pro pochvalu jeho zásluh mi přišla na mysl tato slova: „**Ať přijde ten přeslavný pták, kukačka.**“ Tato slova napsal vynikající básník Ovidius ve své knížce, kterou nadepsal „*Kukačka*“.²⁰⁵

Vážení mistři a páni! Těmito slovy, jak je zde podává Ovidius, se obrací Jaro na kukačku: napřed se sice zjara jednoho dne sešli ve stínu pastýři, z nichž dva byli Athus²⁰⁶ a Palemon, kteří chválili kukačku, potom ale přišlo Jaro „*s šatem uvitým z květin*“, a přišla i „*zima, zježená ztuhlými vlasy*“. „*Začali zpívat o kukačce, spor básnický vedli*“ – Jaro totiž kukačku chválilo, zatímco Zima ji haněla. Jaro tedy začalo těmito verši:

*„Chtělo bych, aby kukačka přišla, můj přeslavný ptáček.
Ona je přece vždycky tím hostem, jež vítají všichni,
když zpívá v lese překrásnou píseň svým hrdélkem sladkým.“*

Ale Zima si nepřála, aby kukačka přišla, a tak ji haněla:

*„Kukačku tady nechci: vždyť přináší jen samou nesnáz,
všechno jen kazí a mate: i moře i země se trápí,
všude dochází k bojům a veta je po klidném míru.“*

Tak se kolem kukačky děje cosi pozoruhodného: Jaro ji vítá a chválí, Zima ji odhání a tupí. Ale co kdybychom o tom trochu přemýšleli? Je to spor o kukačku, a Palemon, který sporu předsedá, zamítá věc, již hájila Zima, a chválí a schvaluje věc Jara. Říká: „*Tak Zimo, už toho nechej!*“ Zimě tedy ukládá mlčení a říká, že *kukačka má přijít*, takže svým výrokem dává za pravdu Jaru: když Jaro řeklo „**ať přijde kukačka, můj přeslavný ptáček**“, vítalo kukačku oprávněně.

203 Srv. ALD, Anonymus saec. XIII, Rhetorica I, Translatio vetus; též Translatio Guillelmi z Moerbeke, 1358 b.

204 Cassiodorus, Variarum libri XII, 5, 27.

205 Zde i dále v celé promluvě: Alkuin (Pseudo-Ovidius), s. 271–272.

206 V Alkuinově skladbě Dafnis.

Tato slova mohou posloužit našemu promočnímu aktu. Co jiného je totiž Jaro než studijní píle a co jiného je Zima než nedbalost při studiu? Kukačku – našeho dnešního kandidáta – volá píle a tupí jej nedbalost, s níž nechtěl mít nic společného;²⁰⁷ a když se vedl spor o kukačku, tedy když se konala jeho zkouška, vynáší Palemon, tj. přísná zkouška, rozhodnutí – aby kukačka, přeslavný ptáček, přišel. Řekneš ale: „To je divné, to říkáš člověku ‚Kukačka?‘ Když kukačka, tak kukačka, tedy pták, a tudíž nerozumný.“ Nejprve se může říci, že se tento závěr má popřít, protože ne každá kukačka je pták, neboť vše, co říká „kuku, kuku“ je kukačka, a náš determinant mnohokrát řekl „kuku, kuku“, a je tedy kukačka. Ale já jsem se rozhodl přirovnat jej ke kukačce metaforicky a na základě podobnosti, aby se ukázalo, že je dobrým příkladem ctnosti a má být odměněn, a aby se ukázalo i zlo. Aby byla dobrota posílena a neřesti aby bylo zamezeno.

Tak kukačka volá rolníky k práci, zahání mráz a nečinnost, obléká pole, přináší květy, pastýřům působí radost, buduje domy, krásně zpívá, uděluje léta života; je černé barvy, střední postavy, má ráda křoviny, tělo má hubené, ocas dlouhý, vyhýbá se stínu, oslavuje Slunce. To všechno je zřejmé ze skladbičky „Kukačka“.

<Za prvé:> Což tento náš uchazeč nemá rolníky, tedy studenty, k pilnému studiu? Spolu s Catonem²⁰⁸ přece říká:

*„S učení nepřestaň nikdy: s tvou pílí roste tvá moudrost,
z dlouhých odkladů zřídka potřebné znalosti vzejdou.“*

Za druhé oděl pole svými ctnostmi, znalostmi a dobrými mravy. A zvláště, jakkoli vypadá pokorně, své vlastní pole odívá rozličnými kabáťci s pestrými rukávy a nohy obouvá různými holíčkami a střevíci, jak je známo mně i jeho kolegům. Z toho soudím, buď že se chce o něco ucházet, nebo vypadat jako učenec.

V tom prvním si vzal za příklad kuchaře Martiala,²⁰⁹ který říká:

*„Pélee, v chatrných hadrech je stěží výmluvnost jaká,
přichází ale ráda oděna v nádherný šat.“*

V tom druhém zase Faceta, který říká:²¹⁰

*„Vždy dobře oblečený muž dojem vzdělance dělá,
tohle si všichni myslí, a on je přitom jen hlupák.“*

207 Orig. (obě edice i rukopis): *cui voluit* (místo *noluit*) *consentire* – s níž projevil souhlas (patrně chyba písaře).

208 Catonis Disticha 3, 1.

209 Godefridus of Winchester, Epigrammata 180, 1–2. Jménem římského satirika 2. pol. 1. stol. po Kr. Marka Valeria Martiala byly ve středověku často uváděny gnómičké verše moralistního básníka Gotfrieda z Winchesteru (†1107); srv. Walther 12099a.

210 Walther 33505.

Ale on už několikrát řekl, že se tak obléká z jiného důvodu, a uvádí Faceta:²¹¹

*„Ať jenom kráslí své tělo, že nechce být nikomu pro smích,
přitom však opustit nesmí důstojnost hodnosti své.“*

Za třetí přináší Jaro květy – podle Ovidia:

„Ať nám přinese květy a připraví medové plástve!“

Tato věru už stará kukačka přináší květy vědeckých znalostí a ctností, o nichž praví auctor generalissimus:²¹²

„Trháš-li květy ctností, ty sám pak jak růžička vzkvétáš.“

A Gualter v první knize Alexandreidy²¹³ o těchto dobrých květech říká:

„Koho povznáš ctnost, má víc, než kdyby měl zlato.“

Za čtvrté kukačka působí radost pastýřům, jak říká Ovidius:

„Ona je přece vždycky tím hostem, jež vítají všichni.“

A co tenhle? Copak často nepobaví své učitele? Před delší dobou jsem mu v přednášce četl tento výrok:

*„Je přece v zájmu žáků, když učitel v náladě dobré
zůstává, potom mohou se sami v pohodě učit,“²¹⁴*

a on před mnoha mistry zarecitoval a předvedl Ovidiovy verše z Léků proti lásce:²¹⁵

„Zpívej, jestli máš hlas. Máš ohebné paže? Pak tancuj!“

To je ta kukačka, která působí radost.

Za páté kukačka uděluje léta života: podle pastýřů je to tak, že když začne kukačka kukat a někdo se jí zeptá „Kukačko, kolik let života mi dáš?“, pak, kolikrát kukačka odpoví „kuku, kuku“, tolik let života si ten pastýř, který se ptá, napočítal. A možná z toho důvodu starci, kteří mají před sebou už jen krátký život, málokdy řeknou „kuku“, ale mladí lidé, kteří si přirozeně představují, že budou žít dlouho, často na sebe navzájem kukají – „kuku, kuku!“ K nim patří náš kandidát: když se chtěl napít, říkával velice často „mama, pitu pitu“, nejen „kuku, kuku“.

211 Walther 8495.

212 Frowinus Cracoviensis, Antigameratus, v. 1.

213 Gualterus de Castellione, Alexandreis, I, 19.

214 Radium dotrina (Quinque claves sapientiae), v. 105.

215 Ovidius, Remedia amoris, I, 595, přel. R. Mertlík.

Za šesté je náš uchazeč také černý a hubený jako kukačka, a to je znakem jeho vytrvalosti a umírněnosti, neboť podle druhé knihy Ovidiových Proměn²¹⁶ byl havran původně bílý a pak se změnil v černého, a náš determinant se změnil z nestálého na vytrvalého. Bílí jsou totiž nestálí, jak připomíná Vergilius v Pastýřských zpěvech:²¹⁷ „*Opadá bílý zob, černé borůvky sbírají lidé.*“ Tedy bílé předměty berou za své, nejsou dostatečně trvanlivé, ale černé, stálé, se sbírají, to jest shromažďují, rozuměj do koše naší artistické fakulty.

Namítl bys: „Jsi hubený, a takoví lidé nemají dobrou dispozici.“ A já říkám, že právě oni jsou nejlépe disponováni především k dvojímu, totiž k vědeckému poznání a ke ctnostem, a za třetí k tomu, aby každé dílo dovedli do konce. O tom prvním říká Cato:²¹⁸

„*O funkcích rostlin Hubený autor²¹⁹ ti složil svou báseň*“

– to je ono vědecké poznání. To druhé, totiž že je neprozřetelné být tlustý, ukazuje Horatius, když ve svém sedmém listu vypráví, jak hubený sysel vlezl škvírou do sýpky, nažral se tam obilí a nemohl vylézt. Proto zde básník říká:²²⁰

„...*s plným břichem se marně pokoušel vylézt*“,

ale přítelkyně lasička mu poradila:

„*Chceš-li odtamtud zmizet, pak musíš tou skulinou úzkou
vrátit se hubený tak, jak hubený dostal ses dovnitř.*“

Ukazuje se tedy, že hubenost je prospěšná, jak vidíme u našeho kandidáta. Ovšem aby nevypadal

*aby mu nepadla bota, tak šňůrku sedmkrát sváže;
příliš²²¹ hubeně, kabát si na prsou koudelí vycpe,
když jsou mu holínky velké, vycpe je pořádně slámou.*

Takže ježto je, jak jsem již řekl, hubený, opravdu se podobá kukačce.

Ale někdo řekne: Ty kukačku chválíš a mluvíš jenom o jejích ctnostech, ale potlačuješ a zamlčuješ jakoukoli zmínku o neřestech, které jí připisuje Zima. Odpovídám, že kukaččiny špatné stránky probrat chci, abychom na jejich základě

216 Ovidius, Metamorphoses II, 534.

217 Vergilius, Bucolica 2, 17–18.

218 Catonis Disticha II, Praefatio 3.

219 Nedochovanou didaktickou skladbu o rostlinách a jejich léčebných účincích sepsal v 1. stol. př. Kr. jinak neznámý neoterický básník jménem Macer, jako obecné přídavné jméno znamená tento výraz „hubený“.

220 Horatius, Epistulae I, 7, 29–34, v. 31; s použitím překl. R. Mertlíka.

221 Verše nenalezeny, snad Husovy vlastní.

poznali Martinovu ctnost, neboť dobro se vždy pozná skrze svůj protiklad.²²² Tak tedy kukačka, jak vidíme ve skladbě o kukačce, především ráda spí a je líná. Proto Zima v zápase s Jarem řekla: „*Kukačka ať sem nejde, ať v temné jeskyni dříme.*“ Tato kukačka je náš kandidát, a mluví o něm Galfred ve své Poetice:²²³

„*Víš, jak se loudá lenoch?*“, totiž kukačka Martin.

„*Když ráno ho voláš, je hluchý.*

*A když ho voláš znova a hlasitě na něho křičíš,
vzbudí se, potáhne nosem, a protože trochu se bojí,
přece jen otevře pusou a ‚Co mi chceš?‘, povídá líně.“*

Řekl jsem mu: „*Vstávej a pojď!*“ Odpoví: „*Je noc, a odpočívat mne nechej!*“

„*Ale je den! Vstávej!*“ – „*Panebože, vždyť ustávám... Běž, já jdu za tebou.*“

Ale nejde, ošidil mne.

Řekl jsem: „*Tak nepůjdeš?*“ A on:

„*Šel bych už dávno, nemám však šaty a pořád je hledám,
hledám a nemohu najít.*“ Tak nic. „*Ty, Bireo, znám tě,
honem vstávej! ‚Mistře, už jdu‘ – ale nedošlo k tomu,
jen vrtí hlavou sem tam anebo škrábe si paže,
nebo se protahuje, a takhle dělá, co může,
jen aby získal odklad. Pořád jde – ale jen pusou,
nohama ne. Tak takhle když jde, to nepřijde nikdy.
Nakonec tedy jen z musu se vleče jak nějaká želva.*“

Proto Zima říká: „*Kukačka ať sem nejde, ať v temné jeskyni dříme,*“
ale Jaro kukačku budí: „*Chtělo bych, aby má kukačka přišla, s ní zelená tráva.*“

Ale běda: trochu se bojím, když ti dva, totiž Athus a Palemon, mluví o kukačce. Tihle dva pastýři zpívali kukačce, ovšem zaměníme-li *a* za *i*, bude z Palemona Pilemon, a když přidáme *Pil* k *Athus*, vznikne a ozve se nám složenina „Pilatus“ – Pilát,²²⁴ a to je náš kandidát, kterého tak po pravdě pojmenovali dva pastýři, totiž mluvnický pokažený Palemon a v původní podobě zachovaný Athus. A tak vypadá, že tohoto uchazeče nemáme k přijetí hodnosti vybízet, že jej naopak

222 ALD, Anonymus saec. XII translator Aristotelis, Topica 6, 4, 142 a.

223 Galfredus de Vno Salvo, Poetria Nova, 1166–1180.

224 Srv. Jacobus de Voragine, Legenda aurea, Praha 1998, s. 134: „Byl jednou jeden král, jmenoval se Tyrus, ten svedl dívku zvanou Pila, dceru jednoho mlynáře jménem Atus, a zplodil s ní syna. Pila pak ze svého jména a ze jména svého otce, který se nazýval Atus, složila jedno jméno a novorozenému chlapci dala jméno Pilatus – Pilát“ (přel. V. Bahník) – Iacopo da Varazze, Legenda aurea, ed. G. P. Maggioni, Firenze 1998, sv. 1, s. 348.

máme odmítnout. Avšak poněvadž podle Aristotelova pravidla²²⁵ si máme ze dvou zel zvolit to menší a dobro se k takové volbě nabízí samo, je tedy třeba se přidržet uvedených ctností a dobrých vlastností kukačky, našeho kandidáta, a zvolit právě takovéto dobro. Pročž Jaro neboli naše slavná artistická fakulta v podobě Jara oslovuje jakoby ve tvaru žádosti naši kukačku: „**Ať přijde kukačka, přeslavný ptáček**“, slova, jež jsem Vám, vážení, na začátku lehkovážně předložil.

Tato stručná slova obsahují dvojí: jednak žádací formou²²⁶ vyjádřené pozvání k důstojnému akademickému stupni – „**Ať přijde kukačka**“, jednak zdůvodnění důstojného stupně na základě skutečnosti²²⁷ – „**přeslavný ptáček**“.

Řekl jsem za prvé, že je ve slovech thematu žádací formou vyjádřeno pozvání k důstojnému akademickému stupni – „**Ať přijde kukačka**“. A to po zásluze, neboť podle toho, co zde již bylo řečeno, má kukačku ozdobit mnoho dobrých odznaků, zvláště protože kukačka přináší potravu i radost, jak svědčí Ovidius v „Kukačce“ těmito slovy:

*„V žádném případě, Zimo, se nemůžeš uživit sama,
pokud ti kukačka nedá tu potravu, které je třeba.“*

Jasně tak naznačuje radost a potravu, které kukačka přináší, a ještě navíc říká o čase kukačky Palemon:

*„Dobytěk pastviny má a v polích sladký mír vládne,
znavení najdou odpočinek pod stinnými stromy.“*

A dodává: „*A proto, kukačko milá, sem brzo a rychle už přijdi!*“ – To je tedy v žádací formě vyjádřené pozvání k přijetí důstojného akademického stupně. Tolik o tom prvním.

Řekl jsem za druhé, že je v těch slovech vyjádřeno zdůvodnění důstojného stupně na základě skutečnosti – „**přeslavný ptáček**“. Opravdu, skutečným základem důstojnosti je záře slávy, a to ne krása těla nebo proslulost předků, nýbrž záře ctnosti a vynikajícího nadání. To vede k důstojnosti, jak říká Ovidius v Listech z Pontu:²²⁸

*„Nikoli v bohatství předků a v jejich titulech slavných:
v řádném životě jen velikost člověka je.“*

A dodává:²²⁹ „*Člověka šlechticem dělá slavný a jasný rod ctnosti.*“

225 ALD, Robertus Grosseteste translator seu revisor translationis, Ethica Nicomachea 5, 1131 b.

226 *Invitacio optativa* – optativ je žádací tvar slovesa.

227 *Radicalio effectiva* – skutečný, reálný, účinný základ.

228 Ovidius, Ex Ponto I, 9, 39–40.

229 Walther 17020.

Proto říká Aristoteles ve druhé knize Etiky:²³⁰ „*Pravdou je, že pocta patří pouze dobrému člověku*“, záře ctnosti je tedy základem pro získání důstojnosti.

A náš nastávající bakalář přestil své nadání šestiletým výcvikem a opíral se o ctnosti a počestné mravy, protože je to přeslavný pták a ne pták – havran, který spolu s lenochy kráká „zítrrrra, zítrrrra“²³¹ – budu studovat“, ani to není sup ani líný a tlustý pštros, ani rychle létající vlaštovka (co jedna jaro nedělá²³²). Je to „**přeslavný ptáček**“, kterého volá Jaro slovy našeho tematu:

„**Ať přijde kukačka, můj přeslavný ptáček**“,
a kterého oslavuje Palemon:

„*Ty sladká láska všech lidí a milý i přeslavný ptáčku,
všecko – moře, obloha, země – již na tebe čeká.*“

A na tebe čekala důstojnost, kukačko, tedy Martine,

„*kukačko, milá a krásná, buď zdráva, na věky zdráva!*“

Buď tedy zdrav a přijmi odznaky bakalářské hodnosti, které ti předávám z autority <naší artistické fakulty, abys mohl číst a disputovat a vykonávat další akty, jaké k tomuto stupni příslušejí, zde i všude jinde, a to ve jménu svaté a nerozdílné Trojice>.²³³

230 ALD, Robertus Grosseteste translator seu revisor, Guillelmus z Moerbeke translator, *Ethica Nicomachea* 4, 1124 a; *Auctoritates Aristotelis, Auctoritates IIII libri Ethicorum*, č. 69, s. 237.

231 „*Cras, cras.*“

232 ALD, Robertus Grosseteste revisor translationis, *Ethica Nicomachea* 1, 1098 a; *Auctoritates Aristotelis, Auctoritates super primum librum Ethicorum*, č. 11, s. 233, 1098 a.

233 Slova ve špičaté závorce text kritické edice v souladu s rukopisným dochováním nemá, je zde pouhé „*etc.*“, závěr převzat (s úpravou gramatické osoby) ze závěru rekomendace *Studuit agere* („Snažil se činit“).

PROICE OMNIA ISTA

Proice omnia ista je promluvou k magisterské inepci kandidáta, jež neumíme určit. Promoce se patrně konala brzy **po roce 1400**.

V **Soupise pramenů** (B.–Sp.) č. 30.

Příklad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 46–50, komentář s. 223 (pův. edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 80–86).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3 a UK, X H 18.

Tohle všechno odhod'

Proice omnia ista

Nyní je třeba, abychom našeho pana kandidáta oslavili, vždyť jeho ctnosti a zásluhy chválu vyžadují. Posléze máme završit jeho zdatné úsilí, a tak mu nemůžeme odeprít důstojnou odměnu: vždyť kdyby se tomu, kdo pracuje, náležitá mzda upírala, dávalo by to ostatním záminku k nečinnosti – studijní píle už totiž upadla natolik, že se vědění nevyhledává pro vědění, ale kvůli lačné touze po plné peněženice. Myslím, že tento náš kandidát zůstal něčím takovým nedotčen a může být pro jiné vzorem tím, že mu šlo pouze o vědění, a že o důstojný stav tak udatně usiloval proto, aby i ti, kdo jej v tom snad budou následovat, dosáhli vrcholu důstojnosti a plně si zasloužili důstojnou odměnu a chválu.

Pro jeho pochvalu mi přišla na mysl slova ctihodného morálního filozofa Seneky, který píše v listu Luciliovi: „**Tohle všechno odhod'**, *jsi-li moudrý, získej tu jedinou moudrost a s nejvyšším úsilím směřuj k dobrému smýšlení*.“²³⁴

²³⁴ Seneca, *Epistulae morales*, 17, 1, zde s přihlédnutím k Rybově překladu; orig. poněkud odlišně – místo „směřuj k té jediné moudrosti“ má „nebo spíš abys byl moudrý“; podle B. Ryby převzal Hus tento citát již v pozměněné podobě.

Vážení mistři a páni! Tato Senekova slova jsou adresována jeho žáku Lucilioví, nám ale mohou posloužit jako rada naší slavné artistické fakulty kterémukoli jejímu pilnému studentu, zvláště tomuto našemu panu uchazeči, jemuž já z autority naší fakulty jako její mluvčí říkám: „**Tohle všechno odhod!**“

A Seneca také v tomto listu říká,²³⁵ co se má odhodit: „*Jestli tě drží nějaké pouto nebo překážka, odetni je.*“ Lidi totiž často poutá neřest, a nečinnost je zdržuje od toho, aby co nejušilovněji směřovali k dobrému smýšlení a zejména, aby se mohli ozdobit vědeckými poznatky. Proto také Aristoteles²³⁶ učí, že označení toho, kdo vynakládá úsilí, má souvislost s ctností, jednoduše že se ctnostný člověk snaží. Odstraní se tak neřest a zažene se nečinnost, protože nemůže být pilným studentem ten, kdo podle příslušného gramatického pravidla²³⁷ není naplněn studijní snahou. O našem panu kandidátu je tedy zřejmé, že je pilný student, a tudíž že je ctnostný, jak prokázaly jeho skutky. Hned by mi ale mohl někdo oponovat otázkou, proč kážu, aby všechno odhodil, tedy aby se zbavil neřesti a nečinnosti, když přece toto náš uchazeč nemá? Odpovídám, že to říkám s podmínkou eventuální možnosti takto: „**Odhod' tohle všechno**“, máš-li to, a nemáš-li, pak odhod', tedy vzdal od sebe to, co by na tebe teprve přijít mohlo, jak to říká Ovidius v Lécích na lásku:²³⁸

*„Nákaze v zárodku braň: je pozdě shánět pak léky,
když už jsi na začátku nechal rozbujet zlo.“*

Neřest tedy odhazuje ten, kdo ji odmítne, a náš nastávající mistr neřest odmítnul, jak ukazuje jeho vnější dispozice, jež vypovídá o stavu nitra. Aristoteles v knize O duši²³⁹ totiž říká, že lidé útlého těla jsou vnitřně dobře uzpůsobeni. A na našem kandidátu je zřejmé, že takto disponován je, zvláště když podle obecně platného pravidla²⁴⁰ víme, že „*ošklivá podoba tváře je znamením ošklivých mravů*“, a naopak platí, že vyrovnaný obličej je znakem vyrovnaných mravů. A tak dobrá tělesná dispozice zdobí nitro, zakládá pokoru, přivádí počestnost, odvádí marnost, odstraňuje povídavost, je základem dobroty a přivolává štěstí. Nemyslíš? Podívej se na toho, kterého zde vidíš. Spala snad příroda, když jej přivedla na svět? Určitě ne, velice pečlivě jej vytvořila a zformovala jej v patřičných proporcích: je prostřední posta-

235 Tamtéž.

236 Aristoteles, srv. ALD, Categoriae (Praedicamenta) 8, Boethiův překlad, 10 b.

237 *Studiosus* – výraz má v kontextu této Husovy promluvy dvojitý význam – jednak obecněji pilný, usilovně se snažící člověk, jednak v užším významu student (pilný student), výraz vychází ze základního slovesa *studere* („snažit se“, „studovat“, „snažně, pilně studovat“) slovo tvorným sufixem *-asus*, který nese význam plnosti, naplněnosti určitou činností nebo vlastností.

238 Ovidius, *Remedia amoris* 91–92.

239 Aristoteles, ALD, *De anima* 2, překlad Iacoba Venetia, 421a; *Auctoritates Aristotelis*, *De anima*, č. 99, s. 182.

240 Walther 6026.

vy, aby uprostřed lidí stál jako udatný muž; má kulatou hlavu, aby mohl pojmout veškeré ctnosti; čelo má průměrně vysoké, takže jej – podle Filozofa²⁴¹ – příroda ukazuje jako člověka nadaného; oči má jasné, aby mohl vidět i věci tajemné – podle onoho známého verše:²⁴² „*Tohle jsou jasné oči, co hledí jak svítící hvězdy.*“ O takových očích se česky říká „*Dej, nebo sám vezmu!*“ Kulatá a rudá ústa ukazují na jeho mimořádnou řečnickou schopnost. A když proberu všechny jeho jednotlivé údy? O Odysseovi říká Ovidius v knize Umění milovat:²⁴³

„*Odysseus nebyl sličný, byl ale výmluvný řečník,*“

podle nás by se ale o našem uchazeči klidně mohlo říci: tady ten je sličný i výmluvný. Ty se proto ale, pane kandidáte, nenaparuj, protože pěkná tělesná dispozice zakládá pokoru. – A tak po začátku thematu, které jsme si předsevzali – „**Tohle všechno odhod**“, následuje: „*jsi-li moudrý, získej tu jedinou moudrost*“, totiž předkládané dobro, „*a s nejvyšším úsilím směřuj k dobrému smýšlení*“, což byla slova, jež jsme lehkomyšlně předložili Vaším Ctihodnostem.

V těchto slovech se krátce podává trojí: za prvé rada k odmítnutí zla slovy „**Tohle všechno odhod**“, za druhé povzbuzení, tedy posila k následování dobra, slovy „*jsi-li moudrý, získej tu jedinou moudrost*“, za třetí poslání, které má člověka utvrdit, aby setrval v dobrém až do konce, slovy „*s nejvyšším úsilím směřuj k dobrému smýšlení*“.

Za prvé jsem řekl, že se slova našeho thematu týkají rady k odmítnutí zla. Zlo, a to nejhorší zlo, je neřest – podle Galfreda, který v Nové poetice říká:²⁴⁴

„*My věci čestných*

hledme si, prchejme před zlem; ctnost ze všeho nejlepší bývá.

Neřest je nejhorší: nic tak zhoubného ve světě není.“

Každého zatěžují jeho vlastní vady, a proto je třeba neřest odstranit, a zejména to musíte dělat Vy, pane kandidáte, protože přece prahnete po tom, být učitelem a mistrem jiných. A kdo je dobrý mistr? Ten, kdo vede dobrý život, jak dosvědčuje Valerius těmito slovy:²⁴⁵ „*Nejlepší učitel je ten, kdo vyučuje svým životem.*“ Vždyť ten, kdo touží být mistrem a učitelem jiných a nevyučuje sám sebe, tupí svůj vlastní život i svůj stav – jak praví Cato:²⁴⁶

„*Toho, co obvykle káráš, se nikdy sám dopustit nesmíš, je hanbou učitele, když může být usvědčen z viny.*“

241 Srv. *Autoritates II libri Ethicorum Aristotelis*, č. 38, s. 235.

242 Srv. Walther 30787.

243 Ovidius, *Ars amatoria* 2, 123.

244 Galfredus de *Vino Salvo*, *Poetria nova*, 1129–1131.

245 Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*, vol. I, kn. 3, c. 4.

246 Catonis *Disticha* I, 30.

Proto odetněte neřest – vždyť usilujete o vysokou hodnost. Postavu mistra představuje už Vaše vnější podoba (podle Persia²⁴⁷ je mistr vousatý), pokud tomu bude odpovídat stav duše, tak jako se má způsob života učitele shodovat s učitelským úřadem. Neboť podle autora Pěti klíčů moudrosti:²⁴⁸

*„na titul mistra a pána má každý učitel nárok,
proto učitel každý má být patričně ctěn“,*

a proto dodává:²⁴⁹

„Úcta k mistrovi stoupá a velká je jeho sláva“,

totiž učitele, který vede takový život a má vědomosti, kvůli jakým se na začátku našeho tematu objevuje důvod, který radí k odmítnutí zla. Tolik k prvnímu bodu.

Za druhé jsem řekl, že se naše thema týká povzbuzení, tedy posily k následování dobra, protože se zde říká *„jsi-li moudrý, získej tu jedinou moudrost“*, a to tak, že budeš vyhledávat dobro. A opravdu je věcí dobrého učitele vyhledávat dobro dvojitým způsobem – jiné bude pilně poučovat a sám bude řádně pracovat. Vždyť to je dvojitá povinnost mistrovského či učitelského stavu: jiné věrně poučovat o ctnostech i o vědeckých poznatcích a především sám sebe zdokonalovat v dobrých skutcích. Špatné chování žáka se totiž bere jako hanba pro učitele, jak svědčí autor Pěti klíčů:²⁵⁰

*„Když se žák nevhodně chová a jeho mravy jsou špatné,
vína se – celkem právem – přičítá učiteli.“*

A naopak, podle téhož autora,²⁵¹ ctnosti žáka bývají ke cti učiteli:

*„Úcta k mistrovi stoupá a velká je jeho sláva,
když se obecně ví, jak řádný je jeho žák.“*

Takže první povinnost učitele je jasná. O druhé povinnosti učitele nás Alan ve svých Přirovnáních²⁵² poučuje takto:

*„Každý ať napřed hledí se vředů ve tváři zbavit,
může se teprve pak mým malým pupínkům smát.“*

247 Srv. Persius, Saturae IV, 1.

248 Quinque claves sapientiae, v. 91–92.

249 Tamtéž, v. 223–224.

250 Tamtéž, v. 227–228.

251 Tamtéž, v. 225–226.

252 Alanus ab Insulis, Liber parabolarum, MPL 210, col. 590C.

Protože je směšné učit jiné a sám se neučit. O takových lidech říká Ovidius v Umění milovat:²⁵³

„Nehájí sebe sám, ač často hájíval jiné.“

Vy tedy nyní dosáhnete učitelského magisterského stupně, a z toho důvodu se Vás zvláště týká povzbuzení jakožto posila k následování dobra. Doufám ovšem, že jste se dříve stále dobře choval, jak jste to mnohým předvedl, když jste si v jednom hostinci myl vousy mlékem, pivo jste si ze sklenice nabíral rukou, jídlo si podával prsty a krmil jste se, jako když nějaká špinavá stařena krmí děcko. Vůbec bych o Vás mohl ledacos povědět, ale pomlčím, abych nepokazil naše pevné a milé přátelství. Tolik o tom druhém.

Řekl jsem za třetí, že slova našeho thematu obsahují poslání, které má člověka utvrdit, aby setrval v dobrém až do konce. Neboť konec, cíl, je dobro kterékoli věci a v každé přirozené věci je tím nejlepším – podle první knihy Metafyziky.²⁵⁴ Proto není nic platné odmítnout neřest ani konat dobro, pokud zde není vytrvalost až do konce. Tak říká Komentátor ke 2. knize Metafyziky:²⁵⁵ „Kdo vzdal závěr, vzdal celé dobré dílo a nic nezískal.“ A náš uchazeč nevzdal konec, jehož touží dosáhnout, zbavil se neřesti i nečinnosti a dostatečně se zaměřil na dobro ctnosti, jak jsme v našem thematu dovozovali.

Je nezbytné, aby se ctnost neskrývala, nýbrž aby vycházela najevo a byla prospěšným příkladem pro všechny. A proto ti předávám odznaky magisterské hodnosti a prohlašuji tě mistrem svobodných umění: nejprve biret, aby se mistr ostatním věrohodně představil tak, že odhodí všechny neřesti – to k prvnímu; za druhé zlatý prsten, aby ostatním zářil jako příklad směřování ke ctnosti – to ke druhému; za třetí otevřenou knihu, aby ostatní učil, že je třeba v dobru setrvat až do konce, aby jej bylo dosaženo – to ke třetímu.

Nyní tedy, vážený mistře, začněte...²⁵⁶ ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

253 Ars amatoria 1, 84. V edicích (B. Ryba, A. Vidmanová) čteme „canit“ místo „cavit“; uvedenému citátu z Ovidia odpovídá „cavit“, kontrolou rukopisného textu bylo zjištěno, že takové je i v našem textu správné čtení (viz i B. Ryba, Nový Hus, s. 85, pozn. 95).

254 ALD, *Metaphysicae libri primi translatio composita sive vetus*, 982 a; *Auctoritates Aristotelis libri primi Metaphysicae*, č. 16, s. 116 (982 b).

255 *Auctoritates Aristotelis* („deseruit“ v *Auctoritates „destruit“*): *Auctoritates II libri Metaphysicae Aristotelis, Commentator (Averroes)*, č. 66, s. 120.

256 Rukopis zde část formule vynechává („etc.“).

FILIUS ESTO BONUS

Filius esto bonus je promluvou k bakalářské determinaci **Martina z Křiževců**, promoce se konala **5. března 1402**. Mezi Husovými rekomendacemi je tento projev zvláštní tím, že uchazečem o bakalářský titul byl v tomto případě cizinec.

V **Soupise pramenů** (B.-Sp.) č. 37.

Překlad podle edice A. Schmidtové, Positiones s. 66–68, komentář s. 225 (pův. edice B. Ryba, Nový Hus, s. 9–12).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3.

Bud' dobrým synem!

Filius esto bonus

Když²⁵⁷ dozrají bohatá pole ke žni, smí si žnec jako odměnu za svou práci něco vzít, neboť úroda ohlašuje konec namáhavé práce. Potěšení, i když ještě hodně vzdálené, může očekávat také kolemjdoucí pocestný, a po dlouhé obchodní nečinnosti přicházejí kupci a potěšení čeká i na obyvatelstvo. I malé děti, jejichž matka se vrací z trhu, jsou si jisty, že dostanou nějaký dárek, i když ještě nevědí, co nakoupila. Nyní se nezralé pole ještě klasy nebělá, dosud trvá bouřlivá zima se zježenými vlasy, s padajícím sněhem a s deštivým počasím, a ukazuje nám svou hněvivou tvář – proto je žeň ještě daleko.

A i když byl tento náš uchazeč po dlouhou řadu let žencem, ačkoli zjevně nesklízel stébla, jaká rostou na zemi, ale ta, jež vzházejí na poli naší univerzity ze srdce artistické fakulty, může v něm tohle neustálé sněžení vyvolat nejistotu a obavu, že

257 Rekomendace začíná spojkou *quia*, jež by mělo uvozovat vedlejší důvodovou větu, v následujícím textu však hlavní věta není. S podobnou syntaktickou situací se setkáme i u jiných Husových projevů, mj. v exordiu Odvolání od soudu papežova k soudu Kristovu.

by to v očích mnoha kompetentních mužů mohlo zastúnit jeho nárok na zaslouženou odměnu. Ale, milý pane Martine, ničí-li ježatá zima letní sklizeň, copak má i tu moc, aby z pole tvého srdce vypudila žeň, již jsi po dlouhý čas pěstoval setbou vědy? To ne! Vždyť jaro už se blíží, jak to říká Ovidius ve své skladbice „Kukačka“:²⁵⁸ „Nyní přišlo i Jaro s šatem uvitým z květin.“

A tak přichází květinami oděné jaro a skončuje se zimním mrazem a s tímhle zamračeným počasím. A i kdybys neprahnuł po půvabech jara, očekávej mateřskou lásku: ty jsi syn, matka přichází z nákupu, a budeš-li ji poslouchat, dá ti, co si přeješ, a co svým milovaným dětem za drahé peníze pořídila. Neboť matka dary dává, ale napřed po svém synu žádá, aby nezlobil a pořád byl hodný. Tak tedy Vaše matka, artistická fakulta, z jejichž prsou jste bohatě sál mléko vědeckého poznání, Vám teď jako svému synu, dokonce jako synu právě narozenému, touží dát dar, a říká Vám: „**Buď dobrým synem!**“

Vážení otcové, ctihodní mistři a páni! Tato slova píše ten skvělý rádce, Martialis Kuchař,²⁵⁹ všem, kdo mají rodiče: „**Buď dobrým synem!**“ Když je rodič dobrý, buď i ty dobrý syn: miluj jej, protože je dobrý; a i když je otec nebo matka špatný nebo špatná, ty buď dobrý syn, neboť praví Martialis:²⁶⁰

*„Miluj povinnou synovskou láskou své rodiče dobré,
jestli jsou špatní, snes je, ty buď vždy dobrý syn!“*

Buď tedy **dobрым synem!** I Cato přikazuje:²⁶¹ „*Buď dobrý,*“ a uvádí důvod:

„Vůči dobrým buď dobrý, tak vyhneš se osudu zlému.“

Ty tedy, Martine, **buď dobrým synem**, protože Cato přikazuje:²⁶²

„Snášej vládu své matky, i když se hněvá a křičí.“

Buď tedy **dobрым synem**, i když se někdy tvá matka artistická fakulta jakoby hněvala, když mluvili examinátoři nebo přednášející; ona tak zkoušela tvé chování a tvou poslušnost, a chtěla, abys byl dobrý syn.

Jak máš být dobrý, radí Cato, když říká:²⁶³ „*Stýkej se s dobrými!*“, jak máš být lepší, k tomu tě vede Aristoteles v deváté knize Etiky:²⁶⁴ „*Ve všem napodobuj dobré lidi,*“ a jak máš být nejlepší, k tomu poslyš Filozofa v páté knize Etiky:²⁶⁵ „*Nejlepší je ten,*

258 Alcuin (Pseudo-Ovidius), De cuculo 5.

259 Gotfried z Winchesteru, Epigrammata 180, 1-2, srv. Walther 5748a.

260 Tamtéž, v. 3-4.

261 Catonis Disticha I, 2, 2.

262 Tamtéž, IV, 6, 2.

263 Catonis Disticha I, 6 (breves sententiae).

264 Auctoritates Aristotelis, Auctoritates IX libri Ethicorum Aristotelis, č. 195, s. 346, 1171 b.

265 Auctoritates Aristotelis, Auctoritates V libri Ethicorum Aristotelis, č. 88, s. 239, 1130 a.

kdo dobrotu uplatňuje nejen vůči sobě, ale i vůči ostatním,“ a ten je „*spravedlivý a chová se podle zákona*“.

Nejprve tedy dělej to první, neboť se ti říká: „**Buď dobrým synem.**“ Dělej to druhé, abys byl lepší, jak říká Alexander:²⁶⁶ „*Věc dobrá, potom věc lepší*“, a dělej to třetí, protože tentýž autor říká: „*Věc dobrá, potom věc lepší, a nakonec nejlepší ze všech.*“

Buď tedy **dobřím synem**, ne špatným, a nepřidávej se ke špatné společnosti,²⁶⁷ jak to bohužel dělají mnozí, kteří opouštějí druhy ctnosti a druží se s přáteli zločinu. Od toho je odrazuje Cato: „*Stýkej se s dobrými!*“ a autor veršů k Astrolabiovi:²⁶⁸

„*Vždy se vyhýbej bezectným lidem a všem jejich spolkům,
že máš lepšího druha, tomu buď ze srdce rád.*“

Vždyť „*ten, kdo se s někým špatným druží, se špatným stává*“, jak praví autor spisu Rudimenta.²⁶⁹

Ty **buď** tedy **dobřím synem**. Pokud jsi dříve byl, jak doufám, dobrý, **buď dobrým synem** stále, a byli jsi někdy nehodný – to raději ne! – teď už **buď dobrým synem**. Buď tedy dobrý, abys získal dar své přelaskavé matky, která ti mým prostřednictvím podala neklamnou záruku mzdy a odměny a vyjádřila to v tematiku: „**Buď dobrým synem.**“

V těchto slovech je stručně vyjádřeno trojí: za prvé vstřícná laskavost fakulty – ve výrazu „syn“; za druhé rozkazovací výzva ke stálosti – ve výrazu „buď“, a za třetí dobrota obojího mířící k dokonalosti – ve výrazu „dobrý“.

Buď tedy **dobřím synem**: vždyť matka, artistická fakulta, tě laskavě vábí do své náruče, neboť své syny shromažďuje ze všech konců světa a říká jim: „Pojďte ke mně, studenti čistého života, já vás opojím vědomostmi, dám vám v hojnosti za nápoj²⁷⁰ mléko“; poté, co je shromáždí, je zase rozptýlí po světě a dá jim za úkol, aby plodili syny v dalších zemích. Také tebe, pane Martine, povolala ze vzdálených krajin, totiž z Dalmácie, ze země, která bezprostředně sousedí s Turky. Aby ses však nepodílel na jejich skutcích, řekla ti: „**Buď dobrým synem**“, drž se věrně své matky a statečně vzdoruj nepřítelům. Vždyť o tom svědčí i tvé jméno – jmenuješ se Martin. Martin totiž znamená „ten, který drží v rukou Marta“,²⁷¹ a Mars je bůh války: máš se tedy usilovně věnovat bojům s neřestmi, protože tvou vlastní bitvou je úsilí, aby ses přimklul k matčině náruči; pokud nebudeš vytrvalý, odměnu nezískáš. A proto se zde rozkazovacím způsobem říká „buď“, což přikazuje největší

266 Alexander de Villa Dei, Doctrinale, v. 485.

267 Nesrozumitelné místo textu: *quia adhuc non incitaris, ne malorum secte comiscearis* – jde snad o zkomolené znění neznámého a nenalezeného morálního verše.

268 Petrus Abaelardus, Ad Astrolabium, v. 85–86, MPL 178.

269 Pravděpodobně Rudimentum doctrinae pařížského františkána 13. stol. Guiberta z Tournai.

270 Srv. 1 Kor 3, 2.

271 *Martem tenens*.

učitel mravnosti, Cato, těmito slovy:²⁷² „Bud' vytrvalý“. Ale i když se rozhodneme být syny, i když v něčem důsledně vytrváme, nemusí to ještě být tvému životu co platné, protože můžeš být „syn“ i „vytrvalý“, ovšem ve špatnosti; proto se k obojímu dodává dobrota mířící k dokonalosti tak, že se nakonec řekne „bonus“.

Bud' dobrým synem, a pokud jím budeš, naše fakulta ti neodepře zasloužený dar, naopak, řekne ti: „Přijmi zadarmo“. Tak tedy podle rady naší fakulty **bud' dobrým synem** a podle rady Computu:²⁷³

„Bud' synem božím: jsi dobrý, a nebe obdržíš zdarma!“.

A protože doufám, že jsi byl a budeš dobrým synem, přijmi hodnost bakaláře, abys mohl číst a disputovat a vykonávat další akty, jaké k tomuto stupni příslušejí, zde i všude jinde, a to ve jménu svaté a nerozdílné Trojice.²⁷⁴

272 Catonis Disticha I, 7 (breves sententiae).

273 Computus je pomůcka pro kalendářní výpočty. Verš uvádí Walther 6525, s pozn. „De computo manuali“ a s řadou rukopisných výskytů (rukopis Praha NK X C 3 neeviduje).

274 Slova ve špičaté závorce text kritické edice v souladu s rukopisným dochováním nemá, je zde pouhé „etc.“, srv. pozn. 233.

FORCIA ADVERGIS

Forcia adversis je promluvou při společné bakalářské determinaci **Petra z Mladoňovic** a **Jana z Příbrami**, promoce se konala v **létě roku 1409**. Specifikem rekomendace i samotného slavnostního aktu je to, že byli promováni zároveň dva kandidáti. Čtenář si uvědomí rovněž pevnou vazbu, vzniklou tedy již za Petrových studentských let, mezi Husem a jeho žákem, který pak svého učitele doprovázel do Kostnice a který je autorem známé Relace o Husově smrti a o jeho procesu před kostnickým koncilem.

V **Soupise pramenů** (B.-Sp.) č. 41.

Překlad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 84–88, komentář s. 227 (pův. edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 269–277).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3.

Ke všem obtížím stavte se čelem

Forcia adversis opponite pectora rebus

A teď, za třetí, máme pronést pochvalu k oslavě těchto našich uchazečů, aby ostatní, kteří ji uslyší, studovali ještě usilovněji, a mohli tak snáze dosáhnout obdobné odměny. Ale to, že je dnešní bakalářská promoce společná, mi v pochvale poněkud překáží, protože zda jsou bezúhonní, to nevím určitě, a nechci se tedy jejich chvále oddávat příliš radikálně, jak říká Horatius v jednom listu:²⁷⁵

*„Chceš-li někoho doporučit, tak dávej si pozor,
aby ses nemusel brzy sám za cizí poklesky stydět.“*

275 Horatius, *Epistulae* I, 18, 76–77, s použitím překladu R. Mertlíka.

Podobně podle Senekových slov v knize O mravech:²⁷⁶ „*Nikoho ukvapeně nechval, nikoho ukvapeně nehaň!*“ Tyto výroky nabádají má ústa k opatrnosti, abych příliš nespíchal s vychvalováním budoucích bakalářů. Neměli by ale odejít jen tak, aniž byste je blíže poznali, a neměli by snad své studijní úsilí ukončit naráz a bez chvály, o niž usilovali: musím zde tedy přece jen něco říci, aby ctnost nezůstala ve skrytu, nýbrž stala se příkladem pro další, aby se i oni, všichni i každý jednotlivě, drželi při pracném studiu kotvy naděje. Neboť Seneca²⁷⁷ prohlašuje, že „*při námaze je posilou naděje na odměnu*“.

K tomu, abych je trochu povzbudil, mi přišla na mysl tato slova:²⁷⁸

„**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Ctihodní otcové, mistři a páni! Ať se Vaše Ctihodnosti nediví, že zde naše kandidáty napomínám, že jim radím nebo jim dokonce něco nařizuji, jako by se nebyli statečně stavěli proti zlu; jde mi o to, aby od toho račím krokem neustupovali, aby stoupali k vyšším věcem a neřesti aby zaháněli. Ale naneštěstí velmi mnoho lidí opouští ctnosti z toho důvodu, že vést ctnostný život je nesnadné; nevědí, že ctnost patří k nejobtížnějším věcem. A právě proto přicházím s veršem **ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem**, a to znamená: zvítězili jste nad nesnadnými věcmi, ale ještě nesnadnější vás čekají, a proto **ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem**.

Někdo řekne: „Nad čím vlastně zvítězili?“ Já za ně odpovím takto:

Za prvé zvítězili nad nestálostí, neboť vydrželi dlouho studovat na naší univerzitě. Pilně se učili celých osm let, a nebyli jako syn nestálosti;²⁷⁹ ten, když si nemohl veškerou vědu osvojit hned, chtěl se zbavit lidské přirozenosti a stát se raději oslem, protože nevěděl, že vědomosti se získávají postupně, jak prohlašuje výtečný znalec Alan ve svých Přirovnáních:²⁸⁰

„*Rozhodně nemá spát, kdo blíží se k útesům Sirén,
ani kdo studuje, aby zbavil se omylů, chyb.
Často při psaní škrtá ten, kdo skládat má verše.*“

A tak není divu, že lidé nadaní svými vědomostmi často nepředstihnou ty méně nadané, protože podle Boethiových slov ve spise O školské výuce²⁸¹ „*při jakékoli práci se dá nedostatek nadání nahradit pilí*“. Proto říká Facetus:²⁸²

276 Sedulius Scotus, Collectaneum miscellaneum 4, 32.

277 Tamtéž.

278 Horatius, Saturae II, 2, 136.

279 Richardus de Bury, Philobiblon, c. 13.

280 Alanus ab Insulis, Liber paraboliarum, MPL 210, col. 586C.

281 Auctoritates Aristotelis, Auctoritates Boethii De disciplina scholarium, I, s. 194 (Pseudo-Boethius, De disciplina scholarium, c. 1).

282 Walther 8087a.

„Když kapky padají často, i tvrdý kámen se poddá.“

Ovšem bohužel je mnoho takových, kteří vytrvalost nechali být, dali se na nestálý způsob života a takhle absolvovali svá studia. Alan o nich v Přírovnáních říká:²⁸³

*„Ti, co všude po školách rejdí, se neučí vlastně;
jenom proto tam jsou, že chtějí vidění být.“*

Tak tomu ale není s našimi kandidáty: ti se drží vytrvalosti a udatně touží osvojit si vyšší vědění, a proto právě jim předkládám slova: **„Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.“**

Za druhé zvítězili pilnou prací nad leností, a proto si zasloužili dojít k promoci – ne jako ten jeden, o němž říká Occultus:²⁸⁴

*„Takoví žáci jsou jako ty kočky, co vody se bojí:
sice by ryby chtěly, však rybařit rozhodně nejdou.“*

Protože však ti naši mají směřovat k vyšším metám, předkládáme jim rčení: **„Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.“**

Ale třeba by mi někdo namítnul:

„Tomu, co povídáš, se nedá věřit, ty jsi za tu pochvalu něco vzal.“

Na takovou námitku bych řekl:

„Nespěchej, pěkně pomalu, proberme to jedno po druhém. Vždyť ohledně činů těchto uchazečů toho musíme ještě mnoho objasnit. Podívej se na ty dva!“

Řekneš: *„Vezmi tedy Petra! Co o něm soudíš, je odvážný?“*²⁸⁵

Velice.

Řekneš: *„Jak?“*

Jako chudák, který na cestě padne do rukou lupičů a nedostane strach, a o jakém říká Chudý Jindřich:²⁸⁶

„Co asi udělá chudák, když po cestě lupiče potká?

Vesele, nebojácně, začne si písničku zpívat.“

Řekneš: *„Tohle je o Petrovi?“*

Jak myslíš.

Říkáš: *„Řekni to konkrétně!“*

283 Alanus ab Insulis, Liber parabolarum, MPL 210, col. 588D.

284 Walther 2484; Occultus: Nicolaus de Bibra, Carmen satiricum.

285 Pro orientaci čtenáře v následujícím dialogu: autorovy vstupy necháváme bez uvozovek, v uvozovkách jsou slova předpokládaného diskusního partnera, navíc jim předesíláme výrazy „řekneš“, „ty říkáš“ apod, jež originál nemá.

286 Henricus Septimellensis, Elegia de diversitate fortunae, III, 171–172.

Poslyš: Petr uťal pravé ucho.²⁸⁷

Ty řekneš: „To tak není, Petr utekl, protože dostal strach z toho, co řekla služka.“²⁸⁸
Shodně se, že platí obojí!

Ty: „Budiž.“

Tedy: Jeden Petr sice ucho uťal, ale druhý Petr, ten náš, utekl.

Říkáš: „Jak to bylo?“

Když jednou s ostatními někam šel a když mu začal jakýsi nevzdělanec nadávat, on nechal všechny ostatní být a dorazil domů tak, že sotva dechu popadal. Tak odvážný byl!

Ty ale řekneš: „A proč jsi tedy citoval verše Chudého Jindřicha?“

Milý příteli, nehněvej se, zaveršuji tedy takhle:

*„Co asi udělá bojácny Petřík, když někdo mu hrozí?
Smutně a celý bledý dá se na překotný útěk.“*

Na to ty: „Nechej toho a řekni něco víc o Petrovi!“

Rád.

Ty: „Četl ve škole pořádně Catona?“²⁸⁹

Ano.

Zeptáš se: „Jak?“

Naučil se veršik.

„Který?“

„Myslím, že přední ctností je umět krotit svůj jazyk.“²⁹⁰

Ty: „Opravdu?“

Ano.

Ty: „Uveď příklad!“

Když se pohádá s kamarádem, nemluví pak půl roku.

Řekneš: „To se tedy naučil dobře! Jenom aby to mlčení nezachovával ještě dál. –
Teď se, prosím, věnuj Janovi.“

Rád. Ptáš-li se, kým je jako člověk, odpovím ti naprosto přesně.

Řekneš: „Nejde mi o to, do jaké míry je člověk, ale ptám se tě, jaký je.“

287 Srv. J 18, 10 (další evangelia, Mt 26, 51; Mk 14, 47; L 22, 50) mluví jen o jednom z učedníků, nikoli o Petrovi). Narážka na událost v Getsemanské zahradě, kdy učedník (Šimon Petr) uťal mečem ucho jednomu z ozbrojenců, kteří přišli Ježíše zatknout.

288 J 18, 17–18.25–27 (Mt 26, 69–75; Mk 14, 66–72; L 22, 56–60). Narážka na Petrovo (trojí) zapření Ježíše na nádvoří veleknězova domu, kde se jej služka a pak další lidé zeptali, zda i on patří k Ježíšovým druhům.

289 Catonis Disticha, Catonova dvojverší, byl jeden z prvních textů, jímž se učili nejmladší žáci na nejnižším stupni škol.

290 Catonis Disticha I, 3, 1.

Odpovídám: Je to sangvinik, aspoň podle barvy vousu. K tomu se vztahuje verš:²⁹¹

„Štědrý, přátelský, veselý, smíšek, je červené barvy.“

Doklad toho prvního: slibuje dát víc, než kolik má sám; o tom druhém pomlčím, protože říká Cato:²⁹²

„Za co se přátelé stydí, to vždycky raději zatají!“

Ptáš se: „A co myslíš o tom třetím?“

Říkám, že je veselý, což se naučil u Ovidia, který říká v Umění milovat:²⁹³

„Zpívej, jestli máš hlas. Máš ohebné paže? Pak tancuj!“

„Vesele zas a zas tancuj a netápej jak slepý krtek!“²⁹⁴

Tážeš se: „Zpíval tedy?“

Ovšem.

Ty: „Má hlas?“

Výborný!

Ty: „Je hudebník?“

Dokonce prvotřídní, takový, o jakém říká Alan:²⁹⁵ „*Osel svým otravným křikem obtěžuje jemnější sluch a dopouští se v hudbě barbarismů, což je protimluv.*“ Tak tedy hudebník.

Řekneš: „Ano, souhlasím. – A k tomu čtvrtému?“

Je to smíšek, protože se seznámil s Filozofovými slovy ve 4. knize Etiky:²⁹⁶ „*Ti, kdo sami nic zábavného neřeknou a kritizují ty, kteří něco řeknou, jsou nekulturní a hrubí; ti, kdo s mírou žertují, jsou příjemní a taktní.*“ Co se týká tohoto čtvrtého, ostatně podobně jako třetího: nevěříš-li, ověř si to názorně, podívej se na něj! Jak se směje – an se šklebí jako čert želézko nalez!²⁹⁷

Říkáš: „Chtěl bych toho zjistit ještě víc!“

Milý příteli,

*nutno*²⁹⁸ je přestat včas, ať se ti pak nesměje Husa! Ale teď už se věnuj tomu, co patří k oběma společně.

291 Verše se nacházejí mimo jiné v komentáři k Boethiově *Disciplina scholarium* Williama of Wheatley; komentář býval připojován ke starším edicím díla Tomáše Akvinského.

292 Catonis *Disticha* II, 7, 1.

293 Ovidius, *Ars amatoria* I, 595.

294 Verš nenalezen.

295 Alanus ab Insulis, *De planctu naturae*, prosa I.

296 ALD, Robertus Grosseteste translator (aut revisor translationis), *Ethica Nicomachea* 4, 14, 1128 a.

297 Hus zde vkládá české úsloví do latinského kontextu.

298 Verš, který u Husa (s obměnami) najdeme kromě této promoční promluvy také v promluvě k determinaci Václava ze Sušice (*Fulget virtute honestus*); dále v *Enarratio Psalmorum*, výklad 118. (Vulg.) žalmu, ed. Turnhout 2012, s. 194.

„Ano, tak povídej!“

Dobře. Oba²⁹⁹ dva běželi zároveň, totiž Petr a Jan, a ten druhý učedník, ne Jan, ale Petr, běžel rychleji a dorazil na místo. Ale dále:³⁰⁰ Petr a Jan vystoupili k řečnickému pultíku k polední determinaci.

Ale ještě zbývá probrat věci závažnější, a proto je řečeno: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

V těchto slovech je ve stručnosti obsaženo dvojí: za prvé užitečná rada, pobídka k mravnímu jednání: „**stavte se čelem a statečným srdcem**“, za druhé se zde závěrem schvaluje jako výsledek přijetí odměny za zásluhu: „**ke všem obtížím**“.

Za prvé jsem řekl, že se slova týkají užitečné rady, pobídky k mravnímu jednání. Opravdu je užitečné statečně pracovat, zvláště v morální oblasti a ve vědě, neboť bez díla naplněného ctností nemůže být udělena odměna, a to podle Aristotelova pravidla,³⁰¹ že „odměňován má být pouze ctnostný člověk“. O takovéto práci říká Pamphilus:³⁰²

„Jen Bůh a práce jsou zdroje, jež dávají všechno, co máme.“

Proto máme vynakládat udatné studijní úsilí, jak učí Cato:³⁰³

„Studium pěstuj dál, i když už sis osvojil předmět.“

A tak vám říkám, pánové: „**Ke všem obtížím stavte se čelem a statečným srdcem.**“

Za druhé – a stručněji – jsem řekl, že se ta slova týkají závěru, který jako výsledek schvaluje přijetí odměny za zásluhu, totiž za odpor vůči „všem obtížím“. A to je správné, protože ctnost se vystavuje zkoušce právě v obtížích, neboť ona patří mezi nejobtížnější věci, a tudíž se těm, kdo obtížím vzdorují, dostává odměny. Proto říká autor Prvouky:³⁰⁴

*„Za to, že dobře jsi začal, se nedává odměna ještě,
teprve za dobrý konec dostaneš patřičnou mzdu.“*

A protože se tito naši kandidáti po dlouhou dobu intenzívně věnovali studiu, patří jim spravedlivá mzda. A to podle Filozofa v Ekonomice³⁰⁵ „*mzda přiměřená*“, tedy čest a sláva. A proto já z autority, která mi byla svěřena naší artistickou

299 Srv. J 20, 3–4; v evangeliu předběhne Jan Petra: „Oba dva běželi, ale ten první učedník předběhl Petra a byl u hrobu první.“ (v. 4)

300 Srv. Sk 3, 1: Petr a Jan šli o třetí hodině do chrámu k odpolední modlitbě.

301 Srv. Aristoteles, Ethica Nicomachea 7, 1123 b.

302 Hugo de Miromari, Liber de hominis miseria, mundi et inferni contemptu, 2, s. 321; Polythecon, 9, 248.

303 Catonis Disticha, IV, 21, 1.

304 Radium doctrina (Quinque claves sapientiae), 17.

305 ALD, Guillelmus z Moerbeke revisor translationis Aristotelis, Ethica Nicomachea 5, 10, 1134 b.

fakultou, uděluji vám titul bakalářů svobodných umění, abyste mohli číst a disputovat a vykonávat další akty, jaké k tomuto stupni přísluší, zde i všude jinde, a to ve jménu svaté a nerozdílné Trojice>.³⁰⁶

306 Slova ve špičaté závorce text kritické edice v souladu s rukopisným dochováním nemá, je zde pouhé „*etc.*“, srov. pozn. 233.

SI VULTIS NICHIL TIMERE ...

Rekomendace *Si vultis nichil timere* byla pronesena při podvojném promočním aktu: byl při něm udělen magisterský titul (šlo tedy o inepci) **Mikuláši ze Stojčína** a zároveň titul bakalářský (determinace) **Zikmundovi z Plzeňského Brodu**.

V **Soupise pramenů** (B.-Sp.) č. 41.

Překlad podle edice A. Schmidtové, *Positiones* s. 89–93, komentář s. 227 (pův. edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 28–32).

Rukopis NK Praha, UK, X C 3.

Nechcete-li se ničeho bát ...

Si vultis nichil timere ...

Za třetí³⁰⁷ musíme naše uchazeče krátce varovat, aby nepropadli aroganci, když dosáhnou akademického stupně, chvály a slávy. Vždyť každý, kdo je postaven výše než jiní, upadá do takového pokušení, kdykoli se pyšně těší z toho, že je představeným jiných lidí. Je proto třeba, aby těm, nad něž je postaven, obezřetně poskytoval příklad chvályhodného života, a má pečlivě dbát na to, aby se kvůli svému vyššímu postavení nenaparoval a aby nenapravitelně nezraňoval srdce podřízených, kdyby před jejich očima žil hanebně – má je přece naopak vést k dobrému správným učení i chování. Ať si tedy každý, kdo stoupá vzhůru, pozorně všímá, jaký pád se skrývá v důstojném postavení a ve slávě, aby poté, co vystoupí až na vrchol, neutrpěl žalostný a těžký pád; padá-li se těžce na rovině, mnohem těžší je pád z výše. A tak ten, kdo se svou vinou zřítí z vysoce důstojného postavení, tím těžkým pádem se zraní: světská důstojnost je totiž v očích lidí něco velmi slavného, a dojde-li k pádu, velice to bolí, neboť oč je ta světská důstojnost vyšší než postavení ostat-

307 Promotorův proslov je třetí částí promočního aktu.

ních, o to je katastrofa těžší, dojde-li k zaviněnému pádu. Není ani tolik radostné žít na výsluní, jako je žalostné se z takové výšiny zřítit, zejména zavinil-li si člověk pád sám. Protože tedy výsostné postavení vyžaduje velkou opatrnost a obavy, náš budoucí bakalář při své snaze dosáhnout vysokého postavení správně ukázal, že každý mravní čin musí být spojen s obavami. Ale protože obavy odvádějí mnohé lidi od udatných činů a tím i od důstojné pozice, náš pan kandidát magisteria, aby se jiní ze strachu nevzdávali, když ani není čeho se bát, filozoficky prokázal, že se nemáme poddávat každému strachu, že máme nepatřičné obavy držet na uzdě a jednat statečně. Abych jim oběma dodal odvahy a aby i v obavách stáli pevněji, zvolil jsem si slova nabádající k takovému strachu, jaký nás zdržuje od nedovoleného jednání: „**Nechcete-li se ničeho bát, uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno.**“

Ctihodní páni a mistři! Slova, jež jsem zvolil, píše Seneca, největší horlivec pro mravnost a ctnosti, ve třetí knize Otázek přírody;³⁰⁸ obrací se tak na jednotlivé lidi, ale především na ty, kdo míří ke světským poctám. O těch říká Gualter v 10. knize Alexandreidy:³⁰⁹

*„Snažit se získat pomíjivé a prodejné pocty
je jako mořeplavba s riskem, že o život přijdeš,
neboť sebe i zboží tak svěřuješ bouřlivým vodám.
Na cestách studeným pohořím Alp, kde lupiči řádí,
hledíme toužebně k hradbám a k palácům slavného Říma,
s obavou, zda se nám zdaří se šťastně navrátit domů,
zda bude bezpečná cesta a spatříme svou rodnou zemi.
Vždyť nás najednou zasáhnout může pohroma, která
ve chvíli zničí vše, co z dlouhé námahy vzešlo.“*

To nám tedy tento učený muž názorně předvádí; my totiž, ačkoli téměř denně pozorujeme, jak rychle berou za své milovníci světských poct a jak jejich památka zakrátko zaniká, přece nepřestáváme o takové pocty usilovat a stále se honíme za přelétavou světskou slávou jako děti za motýlem a nebereme v úvahu Facetův výrok:³¹⁰

„Sláva, již provází zlo, se vznáší na rychlých křídlech.“

308 Seneca, Naturales quaestiones, 6, 2.

309 Gualterus de Castellione, Alexandreis, 10, 433–441.

310 Walther 8835.

Na druhé straně ke slávě, jakou si člověk zaslouží svými ctnostmi, míříme³¹¹ zvolna, dokonce jakoby nepozorovatelným želvím tempem, ačkoli je taková sláva díky ctnosti trvalá, jak říká tyž Facetus:³¹²

„Dobrá pověst se pomalu šíří, ji zdržuje závist.“

Ježto tedy pocty, povýšení a světská sláva – a podobně také akademické tituly – často vedou do záhuby, Seneca se nepochybně správně obrací ke studentům těmito slovy: **„Nechcete-li se ničeho bát, uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno.“** A tak vy, naši kandidáti, **nechcete-li se ničeho bát, uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno.** Akademický titul je dobrá věc, ale pamatujte: *„V trávě se skrývá zmije.“*³¹³

Loď, která nás veze, je důstojnost. **Nechcete-li se ničeho bát, uvědomte si,** že se můžeme potopit! Vítr vane, hrozí mělčina, Siréna se ze svého úkrytu snaží bouří převrátit loď. **Uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno.** Vaše povýšení znamená katedru, vlastně věž, a ta je vysoká. Mějte na mysli, že může dojít k pádu těžšímu, než když nejistě stojíme na zemi, a povšimněte si výroku velice znalého autora, Alana, v jeho Přirovnáních:³¹⁴

„Bezpečnější místo je zem než vysoké věže:

kdo leží na zemi, nemá, odkud by spadl, a kam.

Vítr a deště, hromy a blesky svým náporom ničí

věže; to, co je dole, nechají poklidně být.“

Mějte tedy, kandidáti, na mysli toto: toužíte létat a rozpínáte křídla svých talárů. **Nechcete-li se ničeho bát, uvědomte si,** co říká Alan na témže místě:³¹⁵

„Rychlá křídla nenesou ptáky až do výše proto,

aby se potom snesli, dole skončili zas.

Zato s kolem, které se točí a vzhůru nás zvedá,

musíme skončit dole, když se pak točí zas dál.“

Nechcete-li se ničeho bát, uvědomte si, že vystupujete vzhůru, **uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno,** pokud vystupujete jinudy³¹⁶ než zásadně mravným životem, prospěšným pro jiné lidi, protože v tom případě jste nikoli učitelé-vůdci,

311 Edice (B. Ryba, A. Vidmanová) oproti rukopisu považují za podmět této věty substantivum *fama*.

312 Walther 8835.

313 Vergilius, *Bucolica* 3, 93.

314 Alanus ab Insulis, *Liber parabolarum*, MPL 210, col. 584A.

315 Tamtéž. col. 584C.

316 *Si ascenditis aliunde*, srv. J 10, 1: „kdo nevchází do ovčína dveřmi, ale vstupuje jinudy (orig. *ascendit aliunde*), je zloděj a lupič“.

ale svůdci,³¹⁷ k vaší hanbě se z vás stali nikoli muži důstojnější, ale neřestnější. **Nechcete-li se tedy ničeho bát, uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno.**

Někdo z vás ale řekne: „Pořád nám naháníš strach, kladeš nám do cesty léčky. Je jasné, že následuje zmatek a žalost, jak říká Filozof, když v *Rétorice*³¹⁸ definuje strach tak, že je to zmatení a žal z budoucího zarmocujícího zla. Kdo potom má vystupovat k nějakému stupni?“ Na tuto námitku říkám: Chovej se rozvázně,³¹⁹ raduj se ze ctnosti, ale střež se pádu! Neboj se tedy: ať statečnost převáží nad strachem tak, abys získal pozici rytířského bojovníka. Není přece dobré zůstat kvůli strachu stále v témže stavu, dobré je odložit bojácnost a vystoupit výš. Neboť Seneca říká ve čtrnáctém listu:³²⁰ „*Nikdo není tak bojácný, aby dal přednost tomu, že bude pořád viset, před tím, že by jednou spadnul.*“ A proto **nechcete-li se ničeho bát, uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno.**

Vy tedy, pane kandidáte magisterského stupně, uvažte, jak máte užít léku, nechcete-li se bát ničeho. Víím totiž ze své vlastní zkušenosti, že jste mým nejlepším lékařem. Ale co se léčení týče – patrně jste slyšel Catonovo pravidlo:³²¹

„*Máš-li vyléčit rány, je lékem na bolest bolest*“,

protože Vy jste mne léčil silně projímavými lektvary, ale úplně jste mne nevyléčil.

„*Běda*³²² *mi, co si jen počnu? V nitru si hluboko nesu ránu – jako bych měl v svém nitru znamení smrti.*

Tolikrát jsem ji čistil a tolikrát obvazy dával, léky selhaly vždycky: tak je ta nákaza silná.

Rána se otvírá stále a naděje na zdraví není, hodinu za hodinou má mysl jen ve strachu žije.“

Uvažte tedy, jak jste mne léčil! Slyšte a uvažte slova veleučeního Alana.³²³

317 V latině dosti častá slovní hříčka: *non lectores, sed leccatores*, doslova: „nikoli ti, kdo předčítají (přednášejí), nýbrž svůdci.“

318 ALD, Guillelmus de Moerbeke translator Aristotelis, *Rhetorica* 2, 5, 1382 a.

319 *Caute ambula*, srv. Ef 5, 15 (*caute ambuletis* – Český ekumenický překlad: „dávejte si dobrý pozor na to, jak žijete“).

320 Seneca, *Epistulae*, 22, překlad V. Bahník.

321 Catonis *Disticha* IV, 40, 2.

322 Znění v Husově zdroji: „*Me miserum! quid agam? porto sub pectore plagam, / plagam peccati foetentis et inueterati: / Ha quotiens laui, quotiens emplastra ligauī, / mille ligaturas admouī, nil ualiturus... / Semper rupta cutis, semper uia nulla salutis, / a corruptela totiēns uiolata medela. / Hinc totis horis est mens mea plena timoris...*“ Giralduš Cambrensis, *Speculum ecclesie* (Opp IV). Tento úryvek zde Hus ironicky parafrázuje a z duchovního kajícího kontextu jej převádí do kontextu medicínského.

323 Alanus ab Insulis, *Liber parabolarum*, MPL 210, col. 588A. Podobný (předchozí pozn.) Husův převod z duchovní do lehce ironické medicínské souvislosti.

„Copak je lékaři platné, že vyléčil ran třeba tisíc,
je-li zde pořád jedna, ta ale smrtelná je?“

Mohli bychom ho dokonce považovat nikoli za lékaře, ale za doktůrka nebo doktůrečka – proto v Brunellovi čteme:³²⁴

„Lidé nás lékaři zvou – to je však jen pouhé jméno;
jménem i skutečně je lékařem jenom sám Bůh.“

Já se tedy svěřuji tomuto Lékaři, který uzdravuje tělo i duši bez horských bylinek a bez odvarů. Brunellus říká:³²⁵

„Různí léčí bylinkami a odvary, čaji,
Bůh ale pouhým slovem umí uzdravit vše.“

A tohoto Lékaře má asi na mysli i Cato,³²⁶ když říká:

„Léčení svého těla svěř Lékaři spolehlivému.“

Vy, pane kandidáte magisteria, buďte spolehlivým lékařem, ale ne těla, nýbrž také duše, a zejména té mojí, jak radí Facetus:³²⁷

„Nikdy se nedává nevhodný lék. Ať pacient žije!
Jednají přece čestně dobří lékaři vždy.“

Toto tedy mějte na mysli, nechcete-li se ničeho bát. Mějte na mysli tyto dvě věci – a za třetí pravidlo. – Které? – Tohle: Statečně vraždi: ne ovšem člověka, nýbrž nemoc, a zejména dorážející neřest. Mějte na mysli Ovidiova slova v Lécích na lásku:³²⁸

„Nákaze v zárodku braň: je pozdě shánět pak léky,
když už jsi na začátku nechal rozbujet zlo.“

A také Vy, pane kandidáte bakalariátu, **nechcete-li se ničeho bát**, protože jste hráč na citeru,³²⁹ mějte na mysli, že ten, kdo ještě na citeru nehrál, nemůže hráčem na tento nástroj být; podle 9. knihy Metafyziky³³⁰ totiž ten, kdo se učí na citeru hrát, hraje proto, aby se to naučil. Vy tedy mějte na mysli, kolikrát vyrušujete

324 Nigellus de Longo Campo, Speculum stultorum (Brunellus), v. 127–128.

325 Tamtéž, v. 125–126.

326 Catonis Disticha II, 22, 2.

327 Walther 1176.

328 Ovidius, Remedia amoris 91–92.

329 Text rukopisu je v tomto místě vadný, Rybova edice navrhuje několik emendací: *quam* Rybovy edice čteme podle rukopisu *quem* (pro překlad je rozdíl nevýznamný), Rybovu opravu *citha<ris>are* máme za zbytečnou, rukopis má *citharedum*.

330 ALD, Anonymus saec. XII vel XIII translator Aristotelis, Metaphysica IX, 1049 b.

mne i naše kamarády, když se učíte hrát na citeru, a kolik času takhle strávíte! Nechcete-li na to doplatit, **uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno**. A nechcete-li hraní na citeru nechat, slyšte tento vagantský verš:³³¹

*„Nechceš-li mudrcem být – pak nauč se na struny drnkat,
Nauč se do trubky foukat a šlapat pedály varhan.“*

A když hráč na citeru, tak také hudebník; a o něm říká Alan v knize Nářek přírody:³³² *„Osel tady svým otravným křikem obtěžoval jemný sluch a dopouštěl se v hudbě (což je protimluv) barbarismů.“*

Vy jste tedy hudebník, ten druhý je lékař: **nechcete-li se ničeho bát, uvědomte si, že nás ohrožuje vlastně všechno**.³³³

331 Verš nenalezen.

332 Alanus ab Insulis, De planctu naturae, prosa I.

333 Rukopis nepodává obvyklou závěrečnou promoční formuli.

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA I

V této příloze přinášíme kritický přepis Husova traktátu – kvestie De tribus dubiis podle starého tisku Flacia Illyrika Iohannis Hus et Hieronymi Pragensis confessorum Christi Historia et monumenta, Norimbergae 1558, fol. 167v – 169r.

Přepis nemůže nahradit kritické vydání, které dosud nebylo pořízeno, podáváme jej zde pro lepší dostupnost textu a jako informaci pro uživatele této publikace. Přepis je pořízen podle zásad užívaných u kritických edicí Husových spisů: interpunkci a užívání velkých písmen aplikujeme podle národního českého úzu; grafika jednotlivých slov Flaciovy edice je respektována („autoritas“, „quicunque“, „quemcunque“, „obedire“, „prelati“, „pronunciat“, „pronunciaturum“, „Paraclaetum“); zkratky pro biblické knihy a pro výrazy „distinctio“ a „capitulum“ rozepisujeme; biblické citáty dáváme tisknout kurzívou a opatřujeme je uvozovkami; citáty z dalších autorit (církevních spisovatelů) pouze opatřujeme uvozovkami.

Tyto citáty, biblické i další, jsou určeny v podčarových poznámkách u překladu tohoto textu výše; upozorňujeme, že pokud jsou biblické odkazy uvnitř citátů z autorit, nachází se jejich určení přímo v textu v závorkách.

Tractatus de tribus dubiis factis in Holomutz, quae idiotae asserunt pro vero et tanquam fidem, anno MCCCCXII

Quia dubitantibus sanum est consulere, ut dubitatione postposita valeant veritati utiliter adhaerere, ideo amico quaerenti tria dubia debent solvi:

Primum dubium: quaesitum est istud, utrum in papam sit credendum?

Secundum dubium: utrum possibile est aliquem hominem salvari, qui non confiteretur ore mortali sacerdoti?

Tertium dubium: utrum aliquis sanctorum doctorum sentit aut dicit, quod aliqui de pharaonis populo submerso in Mari Rubro et de Sodomitis submersis sint salvati?

Ad primum dicitur, quod non. Pro quo notandum, quod aliud est credere rem, aliud credere in rem, aliud credere rei. Credere rem est fidem habere de re, quam non videt credens, et sic credimus Deum et de Deo, quem non videmus. Similiter credimus quicquid Scriptura dicit nobis credendum, ut credimus angelos et demones esse et credimus omnes articulos fidei, sed non credimus in ipsos. Unde quo ad articulos fidei istud proposuit Salvator Marthae Ioannis II istum articulum: „*Ego sum resurrectio et vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet.*“ Secundo proposuit istum: „*Et omnis, qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum.*“ Et subiungit: „*Credis hoc?*“ Non dixit: Credis in hoc vel huic. Et Martha fide plena respondit illi: „*Utique, Domine, ego credidi, quia tu es Christus, filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.*“ Ecce Salvator ei duos articulos credibiles quaesitive proposuit et ipsa illos fideliter astruens tertium credibilem cuilibet homini adiecit.

Credere vero rei est habere pro vero, quod res illa dicit esse verum, et sic credimus toti Scripturae sacrae, sed non in Scripturam. Credimus cuilibet creaturae veritatem dicenti, quam non videmus, sed non credimus in quamlibet huiusmodi creaturam. Et hinc Salvator saepe hortatus est, ut sibi crederent. Unde dixit Ioannis 4 ad Samaritanam: „*Crede mihi, mulier, quia venit hora, quando nec in monte hoc nec in Hierosolimis adorabitis Patrem.*“ Et ad Iudaeos saepe dixit: „*Veritatem dico vobis, et non creditis mihi.*“ Et quia pariter est credendum Patri et Filio et Spiritui sancto, ideo saepe assumpsit Patrem in testimonium, qui testatus est ei per Spiritum sanctum, et non credentibus dicit Ioannis 3: „*Quia nos quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur, et testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis et non creditis, quomodo si dixero vobis coelestia credetis?*“

Credere autem in rem est ipsam supreme diligere, et cum nihil debet supreme diligi a creatura rationali quam Deus, patet, quod in nullam rem est credendum aliam, quam in Deum. Et de illo credere est illud verbum Christi Dei: „*Amen dico vobis, qui credit in me habet vitam aeternam*“ Ioannis 6. Et illud: „*Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet, et omnis, qui vivit et credit in me, non morietur in aeternum*“ Ioannis 11. Et valde saepe in evangelio sic sumitur.

Ad istam triplicem distinctionem de credere loquitur venerabilis Beda super illud Apostoli: „*Credenti autem in eum, qui iustificat impium.*“ Ita dicit: „Aliud est credere in Deum, aliud credere Deo, aliud credere Deum. Credere Deo est credere vera esse, quae loquitur, quod et mali faciunt; et nos credimus homini, sed non in hominem. Credere Deum est credere, quod ipse sit Deus. Credere in Deum est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhaerere et eius membris incorporari.“ Haec Beda, et allegat eum Magister Sententiarum in tertio libro, distinctione 23, capitulo 1. Et concordat beatus Augustinus Super Ioanne, super illo verbo Ioannis 7: „*Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a me ipso loquor.*“ Unde Augustinus dicit: „Si quis voluerit voluntatem eius facere: hoc pertinet ad credere. Ut diligentius intelligatur, opus est nobis ipso Domino nostro expositore, ut indicet nobis, utrum revera ad credere pertineat voluntatem Patris eius facere. Quis nesciat hoc esse facere voluntatem Dei operari opus eius, id est quod illi placeret? Ipse autem Dominus aperte alio loco dicit: Hoc est opus Dei, ut credatis

in eum, quem ille misit: ut credatis in eum, non ut credatis ei, sed si creditis in eum, creditis ei. Non autem continuo qui credit ei, credit in eum, nam et demones credebant ei, et non credebant in eum. Rursus etiam de apostolis eius possumus dicere credimus Paulo, sed non credimus in Paulum, credimus Petro, sed non credimus in Petrum. Credenti enim in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam. Quid est ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire et membris eius incorporari. Ipsa est ergo fides, quam a nobis exigit Deus.“ Hec per totum Augustinus.

Ecce expresse iste sanctus dicit, quod aliquis credit Deo, et non in Deum, ut omnis, qui est in crimine; imo Iudaei, pagani, haeretici, diaboli credunt Deo, sed non credunt in eum, quia non habent „*fidem, quae per dilectionem operatur*“. Item dicit, quod non credimus in apostolos, sed credimus apostolis, sic christiani non credunt in praelatos, sed credunt praelatis, quando dicunt legis Dei veritatem. Et ut errorem credentium in papam excluderet, dicit: non credimus in Paulum, nec credimus in Petrum. Sed in Petrum quomodo credere debemus, aut in quemcunque alium, dum in loco Petri sedere potest Antichristus, sicut sedit mulier, quae existens papa pauperum peperit puerum?

Et quia dicunt esse in ecclesiam credendum, ideo obviat eis beatus Augustinus in Expositione symboli dicens super illum articulum Credo in spiritum Sanctum, sanctam ecclesiam: „Et notandum“, inquit „quod non est credendum in ecclesiam, cum non sit Deus, sed domus Dei.“

Ecce isti magni sancti, Augustinus, Beda, cum aliis Scripturam sacram intelligentibus docuerunt et tenuerunt, quod non est credendum in hominem, nisi sit Deus omnipotens. Nec in aliquam puram creaturam, sed solum in Deum, aut in divinam existentiam, et in Deum Patrem et in Deum Filium et in Deum Spiritum sanctum. Et hinc est, quod in Symbolo apostolorum ista praepositio „in“ non apponitur alicui parti articulorum nisi circa personas, ut ibi „Credo in Deum Patrem“, et ibi „Credo et in Iesum Christum filium eius“, et ibi „Credo in Spiritum sanctum“. Et ista praepositio „in“ non debet proponi illi accusativo „ecclesiam“, ut notat sanctus Augustinus, expositor Scripturae praecipuus. Unde si in puram creaturam esset credendum, tunc quilibet hominum obligaretur sub poena aeternae damnationis ad sic credendum, et per consequens doceretur hoc in sacra Scriptura, quae est sufficientissima ad declarandum ipsam fidem. Doceat ergo ex Scriptura aliquis, quod in puram creaturam sit credendum, et credemus ei. Sed credo, quod non adducet argumentum efficax, donec Christus homo ad iudicium descendet. Imo si in puram creaturam esset credendum, non valeret Salvatoris consequentia, quam facit Ioannis 14: „*Creditis*“, inquit, „*in Deum, et in me credite!*“ Ubi dicit Augustinus Super Ioanne: „Ne mortem timerent, et ideo turbarentur, consolatur eos, etiam Deus se esse contestans: *Creditis*, inquit, in Deum, et in me credite! Consequens est enim, ut si in Deum creditis, et in me credere debeatis. Quod non esset consequens, si Christus non esset Deus. Creditis in Deum, et in eum credite, cui natura est, non rapinam arbitrari esse aequalem Deo. Semetipsum enim exinanivit, non tamen formam Dei omittens, sed formam servi accipiens.“

Ecce quam bene declarat iste sanctus consequentiam Christi esse bonam, scilicet istam: „*Creditis in Deum, ergo in me credite!*“ Quae non valeret, si Christus non esset Deus. Probavit

enim per illam consequentiam se esse Deum. Unde quicumque illam consequentiam de se ipso formaret praeter Deum, hoc est qui non esset Deus, ille Deum blasphemaret asserens, licet false, se esse Deum et aequalem Deo, volens recipere honorem Dei contra illud Esaiae 42: „*Gloriam meam alteri non dabo.*“ Unde diabolus attentavit de illa rapina in coelo, et in monte Matthaei 4 volens, ut ipsum Christus ut Deum adoraret, et in idolis gentilium induxit tam gentes quam Iudaeos, ut crederent in illa, quae non sunt Deus; et nunc ducit christianos in par devium, ut colant hominem purum ut Deum, et credant in eum. Credentes enim in papam vel in alium hominem, qui non est Deus omnipotens, credunt eum, ut sic esse Deum omnipotentem, „*et sic extollunt eum supra omne quod dicitur Deus.*“ Idem enim est adorare latria rem et credere in illam. Credant ergo et adorent latria qui volunt purum hominem, qui nolunt solum in Deum credere et ipsum adorare latria. Veri autem adoratores adorent Deum in spiritu et veritate. Hoc enim Samaritanam in fide erroneam docuit Salvator Ioannis 4: „*Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudaeis est. Sed venit hora et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quaerit adoratores, ut adorent eum.*“

Ecce inducit Salvator mulierem ad veram adorationem, ut adoret Patrem Deum in Spiritu sancto, et Veritate, Christo. Sic enim adorant veri adoratores Patrem Deum in spiritu, et econtra Spiritum sanctum in Patre. Item Patrem in Christo Filio et Christum in Patre iuxta illud Iohannis 14: „*Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem? Non credis, quia ego in Patre, et Pater in me est?*“ Quid est in proposito dicere: „*Qui videt me, videt et Patrem meum,*“ nisi qui cognoscit me per fidem et credit in me, videt, id est, credit in Patrem meum? Et quia qui credit in Patrem et in Filium, credit etiam in Spiritum sanctum, ideo statim dicit post Salvator: „*Ego rogabo Patrem et alium Paraclaetum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum.*“ Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit. Quid est „*dabit vobis spiritum veritatis,*“ nisi³³⁴ Spiritum sanctum, quem mundus, id est malorum praescitorum hominum cumulus, non potest accipere, quia non videt eum, id est non credit in eum, nec scit cognitione sensuali, vel non videt oculo carnis, nec scit oculo mentis. „*Vos autem cognoscetis eum,*“ quia plene credetis in eum, qui non plene nunc creditis.

Quod ergo breviter insinuavit mulieri simplici dicens „*Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate,*“ hoc longius probavit discipulis respondens ad Philippi quaestionem. Probatio autem ad mulierem fuit ista: Spiritus est Deus, ergo eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. Sic accipe argumentum: Deus est spiritus, quia essentia incorporea, qui est Pater et Filius et Spiritus sanctus. Ergo deitatem oportet adorare eos, qui adorant, in Patre et in Filio et in Spiritu sancto, et per consequens oportet salvandos credere in Patrem et in Filium et in Spiritum sanctum, et per consequens in Deum unum in essentia et trinum in personis.

334 Emendováno, nec Flacius.

Ad secundum dubium respondet Magister Sententiarum in Quarto, distinctione 17, capitulo 20 dicens: „Quid ergo super his sentiendum est, quid tenendum super his, scilicet utrum absque satisfactione et oris confessione, per solam cordis contritionem peccatum alicui dimittatur? Sane“, inquit, „sine confessione oris et solutione poenae exterioris delentur peccata per contritionem et humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compuncta se confessurum, Deus dimittit, quia ibi est confessio cordis, etsi non oris, per quam anima mundatur interius a macula et contagio peccati commissi et debitum aeternae mortis relaxatur“. Haec Magister Sententiarum. Ad idem dicit Augustinus: „Nondum pronunciat, sed promittit se pronunciatum; et Deus dimittit, quia hoc ipsum dicere quodammodo pronunciare est corde. Nondum est vox in ore, ut homo audiat confessionem, et Deus audit. Item Ezechielis 18: Quacunq̄ue hora peccator conversus fuerit et ingemuerit, omnium iniquitatum suarum non recordabor. Non dicitur: homo confessus fuerit, sed: conversus ingemuerit. Unde datur intelligi, quod etiam ore tacente veniam etiam consequuntur.“

Item Psalmista: „*Dixi: Confitebor adversum me iniustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei.*“ Item Chrysostomus in libro De compunctione cordis dicit: „Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque apud alios te accuses, sed obedire volo Prophetae dicenti: Revela viam tuam ante Deum, confitere peccata tua apud verum iudicem, cum oratione delicta tua pronuncia non lingua, sed conscientiae tuae memoria, et tunc demum spera te misericordiam consequi posse.“ Haec ille, et allegat eum Magister in 4 distinctione 17, capitulo 3.

Ex his patet, quod potest aliquis homo salvari, qui non confitetur ore sacerdoti mortali. Patet istud in publicano Lucae 18, qui solum dixit: „*Deus propitiuss esto mihi peccatori*“, et iustificatus est. Patet etiam istud de patribus Veteris legis, patet de pueris parvis, patet de mutis et surdis a nativitate, patet de occisis per violentiam, patet de habitantibus in desertis, patet de captivis in paganismo christianis, quos temeraria esset impietas et diabolica condemnare.

Ad tertium dubium respondet beatus Hieronymus super Naum prophetam, et allegat eum Magister Sententiarum libro 4, distinctione 25, capitulo 2 dicens: „Illa ergo auctoritas Naum non cogit nos sentire omnia, quae temporaliter puniuntur, non ulterius a Deo punienda. Nam etsi super eundem locum Hieronymus dicat Aegyptios et Israelitas a Deo temporaliter punitos, ne in aeternum punirentur, non est tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim sic: Quod genus humanum diluvio, Sodomitae igne, Aegyptios mari, Israelitas in heremo perdidit, scitote ideo temporaliter pro peccatis punivisse, ne in aeternum punirentur, quia non vindicat Deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt, postea non punirentur, alioqui mentitur Scriptura, quod nephas est dicere.“ Item 3 capitulo Magister ibidem dicit: „Attende, lector, his verbis ne de omnibus generaliter intelligas, sed de his tantum, qui inter ipsa flagella poenitentiam egerunt, credentes in Deum Hebraeorum, quam, etsi brevem et momentaneam, tamen non respuit Deus.“ Haec Magister.

Ecce manifeste dicit beatus Hieronymus, quod aliqui Aegyptii submersi in Mari Rubro, et aliqui Sodomitae subversi sunt salvati. Ex illo habetur, quod cuilibet homini durat tempus ad poenitentiam usque ad ultimum instans vitae suae, hoc est quamdiu vivit. Secundo habetur, quod de nullo nos homines mortales sine revelatione et sine Scriptura sacra debe-

mus asserere, quod aeternaliter sit damnatus. Et hoc vult Salvator dicens: „*Nolite condemnare et non condemnabimini.*“ Item Apostolus: „*Nolite iudicare ante tempus, donec veniat Dominus, qui et illuminabit occulta et abscondita tenebrarum.*“ Amen.

Explicit Responsum ad tria dubia facta in Holomucz.

PŘÍLOHA II

Odpustkové listiny papeže Jana XXIII.

I.

Kritické vydání: Acta summorum pontificum res gestas aevi praehussitici et hussitici illustrantia, ed. Jaroslav Eršil, Pars I, N. 561, s. 361–363: Cruciatu contra Ladislaum, regem Siciliae, eiusque sequaces gerenda pronuntiatu (Vyhlášení křížové výpravy proti sicilskému králi Ladislavovi a jeho stoupencům).

Biskup Jan, služebník služebníků božích, na věčnou paměť věci. Nejmilostivější Král králů a Bůh zástupů, i jednorozený Syn boží Ježíš Kristus, který věčně panuje na nebesích a řídí svět podle odvěkého zákona,³³⁵ ač je mocný a shovívavý a je otcem a činitelem milosrdenství,³³⁶ přece je také spravedlivým³³⁷ a velkomyslným soudcem³³⁸ i Pánem pomsty,³³⁹ a čím laskavěji odkládá trest, tím přísněji pak trestá ty, kdo tráví své dny v zavržených a zatvrzelých špatnostech. Neboť i když boží hněv přistupuje k pomstě pomalým krokem, nakonec toto zdržení vyrovná těžším a tvrdším trestem.

Z toho důvodu my, ustanovení rozhodnutím boží milosti za strážce bojující církve, již Bůh svěřil zvláštní učitelství úřad a jiné kompetence na zemi a nade všemi mocnostmi, a již slitovně a nevýslovně vyznamenal jako skvostnou královnu, která je s ním jeho laskavostí spojena nerozlučným svazkem, ale také proto, aby Ladislav a jeho přívrženci a ochránci,

335 Srv. Boethius, De consolatione philosophiae III, metrum 9, 1.

336 Srv. např. Ex 34, 6 aj.

337 Srv. Ž 7, 12 (Vulg. Ps 6).

338 Srv. Neh 9, 17.

339 Srv. Ž 94, 1 (Vulg. Ps 93).

příznivci i obhájci byli o to důkladněji pokořeni, čím širší jejich činy vejdou v obecnou známost, nařizujeme všem i jednotlivým patriarchům, arcibiskupům, biskupům a dalším církevním představeným pod trestem exkomunikace, která je automaticky postihne, pokud neuposlechnou a nesplní, jakmile se o nich dozvědí, tyto naše rozkazy: aby všichni a jeden každý v jednotlivých svých kostelech, když v nich bude co nejvíce lidí, o nedělích a svátcích za zvuku zvonů a s rozžatými a pak uhašenými a na zem vrženými svícemi, buď sami nebo skrze někoho jiného vyhlásili řečeného Ladislava veřejně, hlasitě a srozumitelně za vyobcovaného, za křivopřísežníka, schismatika, rouhače, za odpadlého kacíře a příznivce kacířů, který je vinen zločinem urážky majestátu, je spiklencem proti nám a proti církvi, dále je vinen křivopřísežnictvím; také aby oznámili, že on i jeho přívrženci, společníci a nohsledové musí být ztrestáni coby kacíři, kteří jsou zapleteni a zapojeni do všech i jednotlivých zločinů vyplývajících z těch, jež jsme již uvedli, a do všeho, čeho je možno se na jejich základě dopustit a do čeho se zaplést; dále že i ti, kdo je přijímají, kdo je chrání a brání a následují je, byli a jsou vyobcováni a prokleti, a že propadli trestům a rozsudkům, které jsou uloženy a vyhlášeny jak ze strany práva tak od lidí těm, kdo se těchto věcí dopouštějí; a že se jim jako takovým mají křesťané vyhýbat tak dlouho, dokud by se neobrátili a neuznali by své bludy a nezasloužili by si tak milost rozhrěšení od nás nebo od našich nástupců římských papežů. A i kdyby snad na smrtelném loži získali rozhrěšení od někoho jiného než od nás nebo od našeho nástupce římského papeže, i v takovém případě rozhodujeme a chceme, aby se jim nikdy nedostalo církevní pohřbu, a zůstanou-li naživu, chceme, aby se co nejrychleji, jak jim jejich stav dovolí, osobně dostavili před nás nebo před našeho nástupce a aby učinili zadost své vině a přijali, co jim určí spravedlnost. V opačném případě chceme – nemá-li být církevní kázeň vydána v posměch, aby tomu bylo tak, že jsou automaticky znovu odsouzeni k vyobcování a prokletí. A kdokoli by se vědomě opovážili tohoto Ladislava a jeho přívržence dát církevně pohřbít, ať jsou si vědomi, že až do patřičné satisfakce je na ně uvalen rozsudek vyobcování a prokletí, a že nemohou dosáhnout dobrodiní rozhrěšení, pokud vlastníma rukama neexhumují ona těla a nepohodí je co nejdál od církevního pohřebiště (nicméně na tom místě se až na věky nesmí církevně pohřbívat).

Apoštolskou autoritou a po poradě s uvedenými bratřími chceme, stanovujeme a rozhodujeme, aby toto usnesení a tento proces se vším co obsahuje, měl na věčnou paměť věci platnost stálého výnosu.

Nadto pro krev prolitou Spasitelem všech vybízíme všechny císaře, krále a knížata křesťanstva, představené kostelů a klášterů, dále univerzity i jednotlivce obojího pohlaví, ať jsou jakékoli důstojnosti, funkce, stupně, hodnosti nebo jakéhokoli postavení církevního nebo světského, ať se skvějí důstojností krále, královny nebo kardinála nebo jakoukoli jinou, a otcovsky je pro odpuštění hříchů zapřísaháme, aby se opásali k obraně stavu církve a stavu našeho k boji proti Ladislavovi a proti jeho zmíněným přívržencům, proti rebelům a nepřátelům, kteří jsou, jak bylo řečeno, prokleti, a k jejich vyhubení.³⁴⁰

340 Tento výrok Hus označuje jako třetí nepatřičnost v textu „Proti papežské bule“, zde s. 48.

A aby Kristovi věrní, budou-li vědět, že získají za svou námahu hojnější odměnu, jednali tím ochotněji a horlivěji, my z milosrdenství všemohoucího Boha a spoléhající na autoritu boží a svatých apoštolů Petra a Pavla i na onu autoritu, kterou nám, byť nedostatečným, dal z nebe jako moc svazování a rozvazování Bůh, dáváme všem, kdo se opravdově káli a vyzpovídali, kteří přijali znamení spásonosného kříže a podstoupí tuto námahu osobně a na vlastní náklady, milost odpuštění jejich hříchů, jichž v srdci litovali a jež ústy vyznali, a jako odměnu spravedlivých jim slibujeme rozmnožení věčné blaženosti,³⁴¹ což udílí apoštolský stolec těm, kteří se plaví na pomoc Svaté zemi.

Těm pak, kteří se tam nevydají osobně, avšak aspoň vyšlou na své náklady podle svých možností vhodné muže, kteří budou proti Ladislavovi bojovat pokud možno po jeden měsíc, a také tomu, kdo na sebe vezmou sice na cizí náklady, ale osobně, námahu tohoto tažení, dáváme toto odpuštění hříchů. Chceme, aby měli na odpuštění hříchů podíl také ti, kdo podle velikosti podpory a své zbožnosti budou platně nápomocni podpoře této záležitosti z majetku, který jim byl od Boha svěřen. Nadto jejich osoby, rodiny a majetek bereme od té doby, kdy přijali znamení kříže, pod ochranu svatého Petra a naši, a ustanovujeme, aby byli pod ochranou svých biskupů, a kdyby se někdo opovážil protivit se tomu, ať proti němu zakročí biskup příslušné diecéze církevním soudním výrokem a jinými právními prostředky, a bude-li třeba, i s pomocí světského ramene, a to bez odvolání.

Aby pak ti, kteří se dají označit křížem, vykonávali svůj slib o to nezávisleji a horlivěji, oč většími privilegii budou obdařeni, autoritou této listiny dovolujeme, aby se těšili tímž privilegiím a imunitě, jež obsahuje obecná odpustková listina pro účastníky křížových výprav, a že nesmějí být postihováni apoštolskou listinou nebo listinami legátů mimo své diecéze (pokud listina, vydaná těmito institucemi, neobsahuje úplnou zmínku o této listině), musí však být hotovi zodpovídat se ze stížností, jež jsou proti nim vznášeny, před svými ordináři.

Nadto dovolujeme toto: pokud by někteří křížáci zemřeli v době, v níž plnění jejich slibu dosud trvá, mají mít plnou účast na odpustcích a milostech, které byly poskytnuty tímto stolcem těm, kdo zemrou ve službách Svaté zemi.

Dále chceme a ve jménu svatě poslušnosti ukládáme výše řečeným patriarchům, arcibiskupům, biskupům, zvoleným hodnostářům, opatům a ostatním představeným kostelů a klášterů i správcům farních kostelů, že mají vše výše uvedené ohlásit při mších o nedělích a svátcích, za přítomnosti množství lidu, aby se zpráva o tom dostala do celé země (stejně jako jsme to již řekli o ohlašování Ladislava a o dalším), a to až do úplného skončení toho, kvůli čemu se tato záležitost takto zařizuje, aniž by tomu mohl kdokoli, kdo by se tomu protivil, jakkoli bránit.

Žádnému člověku vůbec není dovoleno tuto listinu o našem dobrém zdání, vyhlášení, ustanovení, prohlášení, výroku, zproštění, rozhřešení, napomenutí, vyhrazení, zákazu, dekretu, zneschopnění, vybídnutí, o odpustcích, přijetí, procesu, nařízení, vůli a výnosu rušit

341 Tento výrok Hus označuje jako čtvrtou nepatříčnost v textu „Proti papežské bule“, zde s. 48.

nebo proti ní drze a opovážlivě jednat.³⁴² Pokud by se ale někdo odvážil pokusit se o to, nechtě ví, že na sebe přivolá hněv všemohoucího Boha a jeho svatých apoštolů Petra a Pavla.

Dáno v Římě u Svatého Petra 9. 9. 1411, ve 2. roce našeho pontifikátu.

II.

Kritické vydání tamtéž, N. 604, s. 378–379: Venceslaus Thiem, decanus ecclesiae Pataviensis, et Pax de Fantutiis de Bononia, licenciatus in iure canonico, sedis apostolicae nuntii ad cruciatam contra Ladislaum, regem Siciliae, et Gregorium XII in provinciis Salzburgensi, Pragensi et Magdeburgensi praedicandam atque ad subsidia in iisdem provinciis imploranda deputantur (Václav Thiem, děkan pasovské diecéze, a Pax de Fantutiis z Boloně, licenciát kanonického práva, vyslanci apoštolského stolce v salzburské, pražské a magdeburské diecézi ve věci kázání křížové výpravy proti sicilskému králi Ladislavovi i Řehoři XII. a pro obstarávání příslušné finanční podpory v těchto diecézích).

Biskup Jan, služebník služebníků božích, milovaným božím synům mistru Václavu Thiemovi, děkanu pasovské diecéze, našemu notáři, a licenciátu kanonického práva jménem Pax³⁴³ z Boloně, našim vyslancům ve městech Salzburg, Praha a Magdeburg a v příslušných diecézích a provinciích, pozdrav a apoštolské požehnání.

K ochraně stavu bojující církve, matky všech a učitelky věřících, a na obranu naší nejmilovanější dcery, slavného Města, kde Bůh chtěl mít a kde položil mučednickou krví svatých zkropené základy své bojující církve, i na obranu stolce Petrova a i jiných území poddaných nám a církvi, Města, které se – ve snaze prohloubit násilím a zbraněmi a veškerým nepřátelstvím rozkol – pokouší znovu získat syn špatnosti Ladislav Dračský, nazývající se drze a satochrádečně králem jeruzalémským a sicilským, zločinný nepřítel církve a buřič. Ten si spolu se svými přívrženci, spojenci a nohsledy zločinně bere jako záminku a zástěrku syna prokletí Angela Coraria, kacíře a schismatika, spravedlivým božím soudem odsouzeného³⁴⁴ a zavrženého na všeobecném koncilu v Pise, který se ve své proklaté zločinnosti odvážil a dosud odvažuje nazývat Řehořem XII. Ladislav má v úmyslu uvrhnout do propastné záhuby stav náš i stav všech věrných poddaných, násilím znovu dosadit tohoto Angela s jeho nohsledy do úřadu a uvést jej zpět do Města; všemožně tak znovu rozněcuje a příživuje ono schisma, tedy z tohoto důvodu a také proto, abychom mohli získat zpět vše, co patří nám a církvi a co on a další nepřátelé zcizili a co okupují, a aby všem byly zřejmé zločinné skutky Ladi-

342 Tuto diplomatickou formuli Hus označuje jako dvanáctou nepatříčnost v textu „Proti papežské bule“, zde s. 50.

343 Pax de Fantutiis.

344 Tento výrok Hus označuje jako (první) nepatříčnost v textu „Proti papežské bule“, zde s. 48.

slava a jeho uvedených nohsledů, jsme výrok, který jsme řádně a spravedlivě vynesli proti němu a jeho přívržencům, jak si to žádají jejich viny a zlé skutky, nejprve dali rozeslat všem králům, královnám, prelátům, knížatům, univerzitám a dalším vyznavačům pravé víry, aby se jeho obsah dostal do celého světa. Protože církvi a apoštolské pokladnici se prostředků pro tento odpor a obranu nedostává, v moci Nejvyššího, který sráží rohy svévolníků,³⁴⁵ jsme se přidrželi šlépějí našich předchůdců, a přikázali jsme jinou naší listinou³⁴⁶ kázat slovo životadárného Kříže proti Ladislavovi a dalším pronásledovatelům církve i nás samotných po celém světě před všemi věrnými. A z tohoto důvodu vás touto listinou určujeme k městům Salzburg, Praha a Magdeburg a k příslušným diecézím a provinciím.

Proto Vaší uvážlivosti, o jejíž po dlouhou dobu osvědčované pílí v nejzávažnějších záležitostech našich i církve nás zpravují věrohodná svědectví i dobře nám známá čistota vašeho svědomí, vaše statečnost a pevnost, svěřujeme autoritou této listiny, aby se skrze vás nebo skrze jednoho z vašich nebo skrze jiné, ustanovené v duchovních hodnostech nebo v teologickém magisteriu či v jiných vědeckých doktorských gradech, nebo i skrze další, které uznáte za vhodné vyslat, konalo v uvedených městech, diecézích a provinciích toto kázání na odpuštění hříchů. Ukládáme vám, abyste podle prozíravé moudrosti, která byla Nejvyšším Vaší uvážlivosti dána, vykonávali tento úkol účinně i rozvážně a nanejvýš pečlivě sami, skrze jednoho nebo jiného z vás nebo skrze jiné výše řečené, abyste vytrvale nabádali všechny, jež k tomu shledáte užitečnými, aby na sebe se zbožnou uctivostí vzali znamení kříže, vetkli je do svých srdcí i paží a statečně se opásali k ochraně onoho Města, k opětnému získání oněch práv a k úspěšné pomoci církvi, aby věrně jednali v jejím zájmu a všemožně se snažili o porážku nepřátel.

A aby Kristovi věrní, budou-li vědět, že získají za svou námahu hojnější odměnu, jednali tím ochotněji a horlivěji, my z milosrdenství všemohoucího Boha a spoléhajíce na autoritu boží a svatých apoštolů Petra a Pavla i onu autoritu, kterou nám, byť nedostatečným, dal z nebe jako moc svazování a rozvazování Bůh, dáváme všem, kdo se opravdově káli a vyzpovídali se, kteří přijali znamení spásonosného kříže a podstoupí tuto námahu osobně a na vlastní náklady³⁴⁷ aspoň po dobu jednoho měsíce ode dne, kdy se k nám dostaví buď vojevůdcové nebo správci oněch zemí, nebo kteří při plnění tohoto úkolu zemřou, milost odpuštění jejich hříchů, jichž v srdci litovali a jež ústy vyznali, a jako odměnu spravedlivých jim slibujeme rozmnožení věčné blaženosti, což udílí apoštolský stolec těm, kteří se plaví na pomoc Svaté zemi.

Těm pak, kteří se tam nevydají osobně, avšak aspoň vyšlou na své náklady podle svých možností a schopnosti vhodné muže, kteří tam zůstanou nejméně po uvedenou dobu, podobně těm, kdo na sebe vezmou sice na cizí náklady, ale osobně, námahu této obrany, a po zvážení stavu jednotlivých osob i těm, kteří nehodlají bojovat ani sami ani skrze někoho jiného, ale poskytnou finanční nebo jinou podporu podle úsudku vašeho nebo těch, které vyšlete, a také všem, kdo

345 Srv. Ž 75, 11 (Vulg. Ps 74).

346 Text odkazuje k listině Jana XXIII z 2. prosince 1411 (zde Bula I).

347 Kurzívy znamenají odkaz k předchozí listině – převzaté formulace.

podle vašeho nařízení svými kázáními a přesvědčováním úspěšně vyburcují lidi a přimějí je k poskytnutí takovéto podpory, v řečených případech udělíme milost za jejich hříchy.³⁴⁸ Chceme, aby na tomto odpuštění měli podíl všichni, kdo podle možností uvedených lidí nebo kohokoli z nich podle prohlášení vašeho nebo vašich komisařů poskytnou k podpoře této záležitosti ze svého majetku přiměřenou podporu. *Nadto jejich osoby, rodiny a majetek bereme od té doby, kdy přijali znamení kříže, pod ochranu svatého Petra a naši, a ustanovujeme, aby byli pod ochranou svých biskupů, a kdyby se někdo opovážil protivit se tomu, ať proti němu zakročí biskup příslušné diecéze církevním soudním výrokem, a to bez odvolání.*

Dále: pro vyšší účinnost tohoto spásného díla dáváme touto listinou plné a svobodné svolení, abyste Vy a Vaši komisaři mohli svolat kněžstvo i lid na kterékoli vhodné místo, kam budete chtít, a tak kázat kříž, a abyste vy nebo jeden z vás lidem, kteří se opravdově kají a vyzpovídají, sejdou se k takovému kázání a zbožně je vyslechnou, mohli milosrdně apoštolskou autoritou slevit z uloženého pokání sto dní, komisaři 40 dní,³⁴⁹ rovněž abyste mohli podle situace tolikrát, kolikrát bude zapotřebí, převory, kazatele, kvardiány a jiné služebníky a také výběřčí, kteří jsou k tomu pro svou víru a vzhledem ke svému majetku vhodné, pověřovat, aby vybírali tyto podpory, jež mají být připsány podle toho, jak přikážete, vám nebo jednomu z vás, jako ochotné a poslušné pomocníky k vykonávání všeho toho, o čem je zde psáno, jak bude zapotřebí. Tomu nesmí stát v cestě žádná obecná ani speciální odpustky, povolené papežským stolicem řeholníkům nebo bratrům kteréhokoli řádu či řehole jakoukoli slovní formulí, která říká, že nejsou povinni přijímat a vykonávat papežské příkazy na základě papežské listiny, v níž není o takovém indultu zmínka, nebo že snad mají výsadu, že nemohou být exkomunikováni, sesazeni a stíženi interdikttem; ani zde nesmí být na překážku žádná jiná privilegia nebo listiny, jež by obdrželi od tohoto stolce a o nichž by v této listině měla být úplná a výslovná zmínka, a vůbec jakékoli jiné zábrany.

Abý pak ti, kteří se dají označit tímto křížem, konali svůj slib o to nezávisleji a horlivěji, oč většími privilegii budou obdařeni, apoštolskou autoritou dovoluujeme touto listinou, aby se těšili oněm privilegii a imunitám, jež obsahuje obecná odpustková listina pro účastníky zámořských křížových výprav, a že nesmějí být postihováni apoštolskou listinou nebo listinami legátů mimo své diecéze (pokud listina, vydaná těmito institucemi, neobsahuje úplnou zmínku o tomto indultu), musí však být hotovi zodpovídat se ze stížností, jež jsou proti nim vznášeny, před svými ordináři.

Chceme, aby tito křížáci byli chráněni vámi a vašimi komisaři před jinými, kteří by se odvážili je navzdory této výsadě drze obtěžovat, a to pod církevním trestem a bez odvolání.

Dáno v Římě u Sv. Petra, 2. 12. 1411, ve druhém roce našeho pontifikátu.

348 Desátá nepatřičnost, zde s. 49.

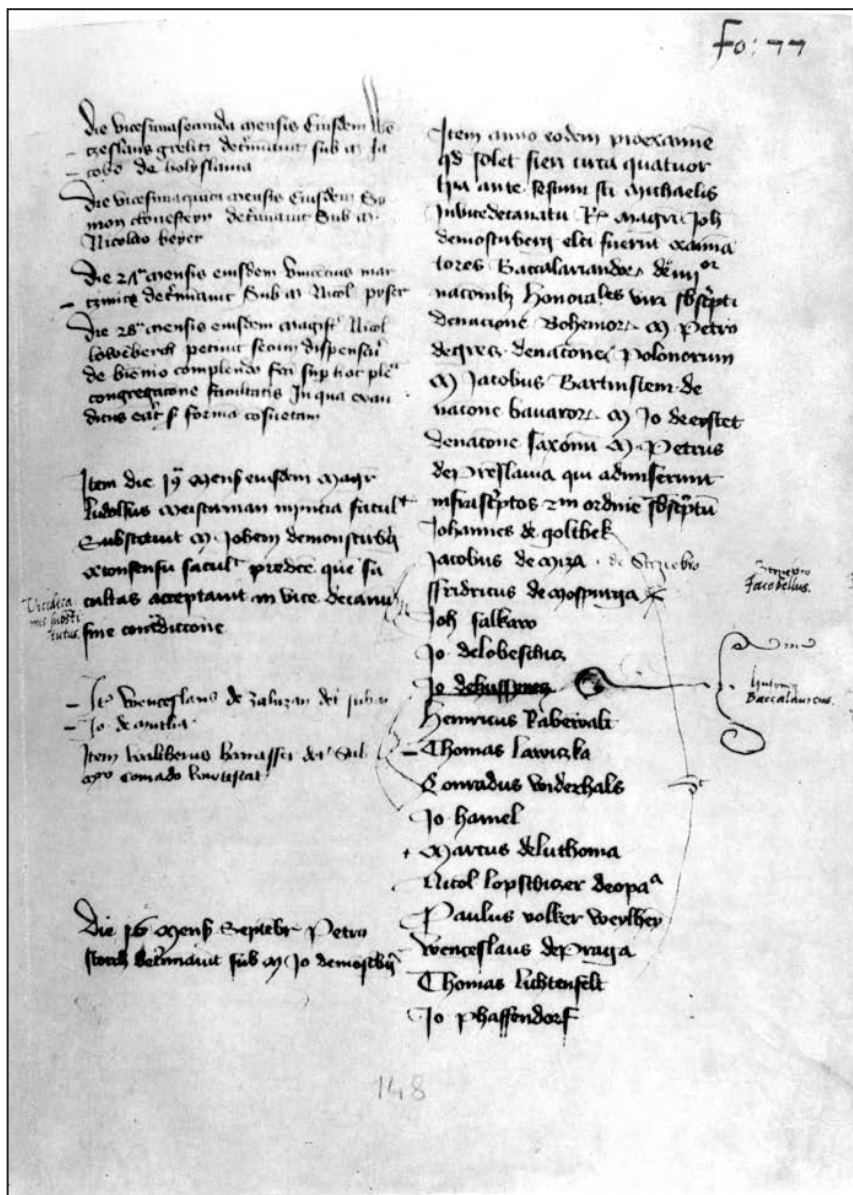
349 Další obsah Husovy „desáté nepatřičnosti“.

DOKUMENTAČNÍ PŘÍLOHY

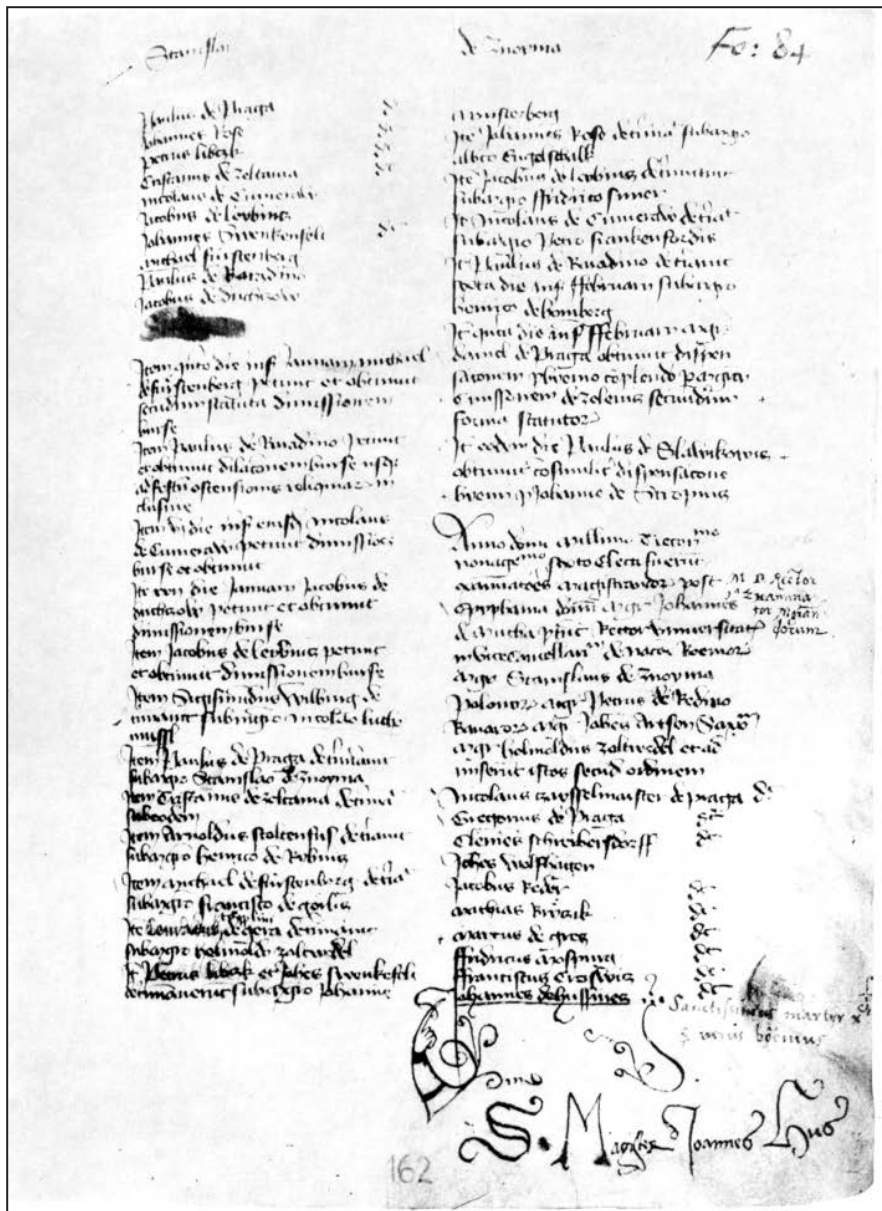
Liber decanorum

Archiv Univerzity Karlovy

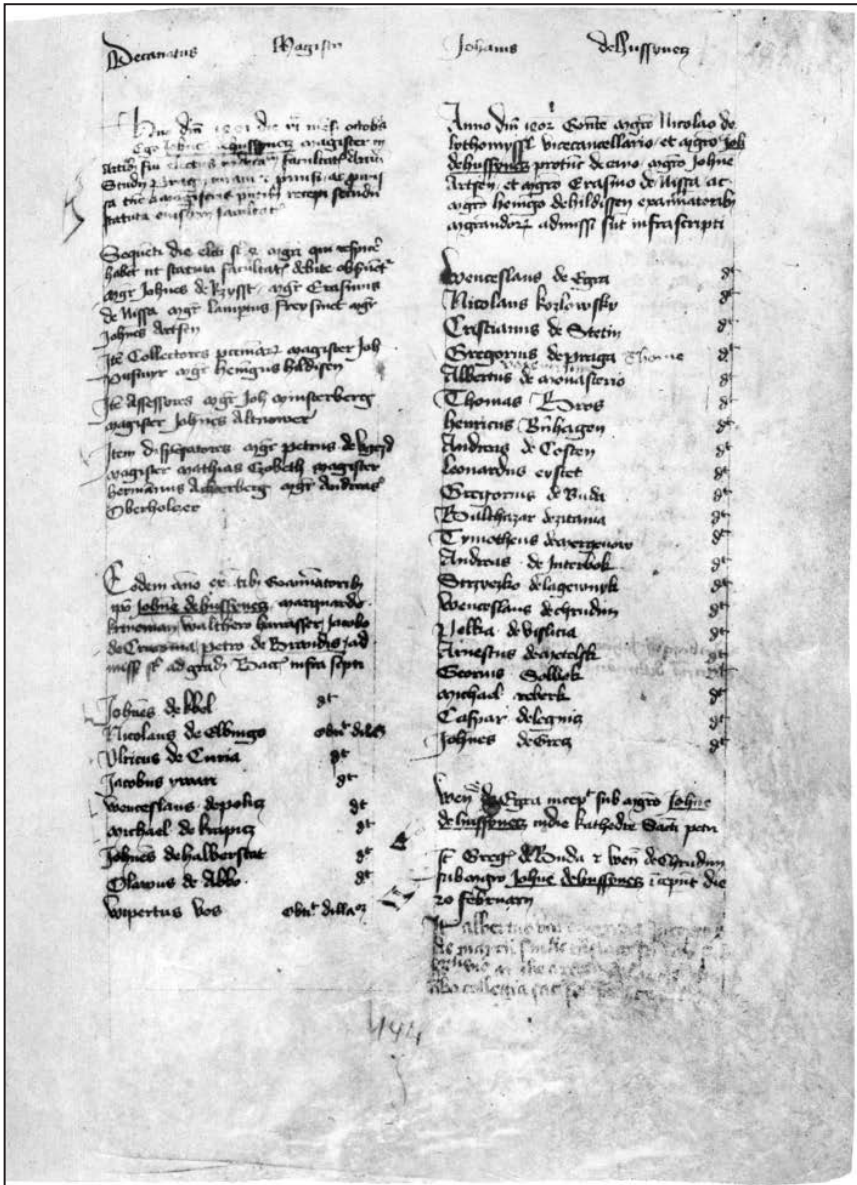
1. Zápis o Husově bakalářské zkoušce a promoci, rok 1393, Liber decanorum, f. 77r
2. Zápis k Husově magisterské zkoušce, rok 1396, Liber decanorum, f. 84r
3. Zápis o Husově děkanátu na artistické fakultě, rok 1401, Liber decanorum, f. 100r, Husův autograf.

1. Zápis o Husově bakalářské zkoušce, rok 1393 (Liber decanorum Universitatis Pragensis, fol. 77r): Od poloviny druhého sloupce jsou v seznamu vyzkoušených bakalářů (seznam začíná jménem Johannes de Goltbek) na 2. místě Jacobus de Miza (jinou rukou dopsáno de Striebro, na okraji mladší rukou Striebro Jacobellus), o něco níže (podtrženo) **Jo. De Hussynecz** (na okraji dopsáno s dekorativním spojovníkem Hussynecz Baccalaureus).

2. Zápis o Husově magisterské zkoušce, rok 1396 (Liber decanorum Universitatis Pragensis, fol. 84r): Poslední jméno ve druhém sloupci: *Johannes de Hussinec*. Ke jménu později připsáno (za dekorativním spojovníkem) *Sanctissimus martyr et verus Bohemus*. K Husovu jménu směřuje zleva ukazadlo – ručka (s dalším spojovníkem), dole připsáno *S(anctus) Magister Joannes Hus*.

3. Husův vlastnoruční zápis o jeho děkanátu, rok 1401 (Liber decanorum Universitatis Pragensis, fol. 100r): Stránka je nahoře nadepsána Decanatus Magistri Johannis de Hussynecz. V prvním sloupci začíná text: Anno Domini 1401 die 15 mensis Octobris ego Johannes de Hussynecz, magister in artibus, fui electus in decanum facultatis arcium studii Pragensis; iuravi et promisi, ac promissa tunc a magistris presentibus recepi secundum statuta eiusdem facultatis.

SEZNAMY

Seznam zkratk

- AK Antická knihovna, Praha 1969 a dále.
ALD Aristoteles Latinus Database, Brepolis Publishers 2010.
B.–Sp. F. M. Bartoš – P. Spunar, Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského, Praha 1963.
MPL Migne, J. P., Patrologiae cursus completus, Parisiis 1844 a dále.
CCL Corpus Christianorum
CCCM Corpus Christianorum Continuatio Mediaevalis
CCSL Corpus Christianorum Series Latina

Edice přeložených textů

- Höfler, K., Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung II, Wien 1865.
M. Jan Hus, Universitní promluvy, ed. A. Schmidtová, Praha 1958.
Ryba, B., Nový Hus. Nepoznané universitní promluvy Mistra Jana, Listy filologické roč. 71/1947.
Sedlák, J., M. Jan Hus, Praha 1915 – přetisk Olomouc 1996.

Překlady

- Flajšhans, V., Obran Husových svazek první, Praha 1916 (Contra cruciatam III, zde s. 47–49).
Ryba, B., in: Výbor z české literatury doby husitské I, Praha 1963 (rekomendace neobsažená v našem souboru).
Stein, E., M. Jan Hus jako univerzitní rektor a profesor, Praha 1948 (rekomendace neobsažené v našem souboru).
Svoboda, M., in: V. Flajšhans, M. Jana Husi Sebrané spisy, 1–2, Praha 1904 (rekomendace neobsažené v našem souboru).

Soupis Husových pramenů

- Abaelardus, Petrus, Ad Astrolabium, MPL 178.
Alanus ab Insulis, De planctu naturae, ed. Th. Wright, in: The Minor Anglo-Saxon Latin Satirists and Epigrammatists, London 1872 (reed. Cambridge 2012).
Alanus ab Insulis, Liber paraboliarum, J. P. Migne, Patrologia Latina, T. 210.
Alkuin (Pseudo-Ovidius), Monumenta Germaniae Historica, Poetae aevi Carolini I, Alcuinus, Carmina, ed. E. Dümmler, Lipsiae 1881.

- Anglo-Saxon Satirical Poets and Epigrammatists of the Twelfth Century, ed. Th. Wright, vol. II, Cambridge 2012 (1. vyd. 1872).
- Aristoteles Latinus Database, Brepolis Publishers 2010.
- Arrigo da Settimello, *Elegia*. Ed. critica, trad. e comm. di C. Fossati, Firenze 2011.
- Les Auctoritates Aristotelis, Un florilège médiéval, ed. J. Hamesse, Louvain 1974.
- Aurelius Augustinus, *De doctrina christiana*, ed. J. Martin CCSL, Turnhout 1962.
- Aurelius Augustinus, *Enchiridion ad Laurentium*, ed. M. Evans CCSL, Turnhout 1969.
- Aurelius Augustinus, In *Johannis evangelium tractatus CXXIV*, ed. R. Willems CCSL, Turnhout 1954.
- Aurelius Augustinus, *Sermo ad catechumenos de symbolo*, ed. R. Vander Plaetse, Turnhout 1969.
- Avianus, *Fabulae, Poetae Latini minores V.*, ed. Aem. Baehrens, Lipsiae 1885.
- Bernardus Claraevallensis, *Epistula ad Adam monachum*, J. P. Migne, *Patrologia Latina*, T. 182.
- Boethius, Anicius Manlius Severinus, *De consolatione philosophiae*, ed. C. Moreschini, München – Leipzig 2005.
- Cassiodorus, Flavius Magnus Aurelius Senator, *Variarum libri XII*, ed. K. Strecker, *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores*, 40, 1926 (nově Turnhout 2010).
- Catonis *Disticha, Poetae Latini Minores III*, ed. Aem. Baehrens, Lipsiae 1881.
- Cicero, Marcus Tullius, *Cato Maior de senectute*, ed. O. Weißenfels, Leipzig 1891 (elektronicky ed. J. G. F. Powell, New York 2006).
- Cicero, Marcus Tullius, *De inventione*, ed. E. Stroebel, Lipsiae 1915.
- Corpus iuris canonici, *Decretum Gratiani*, ed. A. Friedberg, Graz 1959².
- De moribus et vita philosophorum*, ed. M. Petoletti, *Il Chronicon di Benzo d’Alessandria e i classici latini all’inizio di XIV secolo*, Milano 2000.
- Facetus, ed. C. Schroeder, *Der deutsche Facetus*, Berlin 1911 (citováno podle otisku in: Leopold Zatočil, *Cato a Facetus*, Brno 1952).
- Frowinus Cracoviensis, *Antigameratus*, ed. E. Habel, *Der Antigameratus des Frowinus von Krakau*, in: *Schifttenreihe der historischen Vierteljahrschrift, Studien zur lateinischen Dichtung des Mittelalters, Ehrengabe für Karl Strecker zum 4. September 1931*, Dresden 1931.
- Galfredus de Vino Salvo, *Poetria nova*, in: E. Faral, *Les Arts poétiques du 12e du 13e siècle*, Paris 1924.
- Godefridus of Winchester, *Liber proverbiorum*, ed. H. Gerhard, Würzburg 1974.
- Gualteri de Castellione Alexandreis, ed. Marvin L. Colker, Padova 1978.
- Gregorius Magnus, *Homiliae in evangelia*, ed. R. Étaix CCSL, Turnhout 1999.
- Henricus Septimellensis, viz Arrigo da Settimello.
- Horatius, Quintus Flaccus, *Epistulae*, in: Orazio, *Le lettere*, introduzione, traduzione e note di E. Mandruzzato, Milano 1989.
- Hugonis de Sancto Victore *De sacramentis Christianae fidei*, ed. R. Berndt, in: *Corpus Victorinum, Textus historici vol. I*, Münster 2008.
- Iacopo da Varazze, *Legenda aurea*, ed. G. P. Maggioni, Firenze 1998.
- Isidorus Hispalensis, *Etymologiarum libri XX*, ed. W. M. Lindsay, Oxonii 1911.

- John Wyclif, *De apostasia*, ed. M. H. Dziewicki, London 1889.
- John Wyclif, *De ecclesia*, ed. J. Loserth, London 1886.
- John Wyclif, *De triplici vinculo amoris*, in: *Polemical Works*, ed. R. Buddensieg, London 1883.
- John Wyclif, *Dialogus sive Speculum ecclesie militantis*, ed. A. W. Pollard, London 1886.
- John Wyclif, *Tractatus de potestate papae*, ed. J. Loserth, London 1907.
- Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585, e codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus. Retractavit librum J.V. Černý. Pragae 1860–1862; 1983.*
- Martinus Bracarensis, *Formula honestae vitae*, in: *Martini Episcopi Bracarensis Opera omnia*, ed. Claude W. Barlow, New Haven, Yale University Press, 1950.
- Nigellus de Longo Campo, *Speculum stultorum*, ed. J. H. Mozley – R. R. Raymo, Berkeley 1960.
- Ovidius, Publius Naso, *Ex Ponto libri quattuor*, rec. J. A. Richmond, Bibliotheca Teubneriana, Leipzig 1990.
- Ovidius, Publius Naso, *Carmina amatoria*, ed. A. R. de Verger, Bibliotheca Teubneriana, München 2003.
- Ovidius, Publius Naso, *Metamorphoses*, ed. W. S. Anderson, Bibliotheca Teubneriana, Stuttgart 1993.
- Persius, Aulus Flaccus, *Saturae*, Oxford University Press 1986.
- Petrus Lombardus, *Sententiae in IV libris distinctae*, ed. I. Brady, Grottaferrata 1971–1981.
- Richardus de Bury, *Philobiblon*, ed. E. C. Thomas, London 1903 (přetisk 1962).
- Rudium dotrina (*Quinque claves sapientiae*), ed. A. Vidmanová-Schmidtová, Bibliotheca Teubneriana, Leipzig 1969.
- Seneca, Lucius Annaeus, *Epistulae morales ad Lucilium*, ed. J. Hackenthal, Reichenberg 1927.
- Thomas de Aquino, *Summa theologiae*, ed. and transl. Th. Moore, London 1976.
- Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia*, ed. J. Briscoe, Bibliotheca Teubneriana, Leipzig 1998.
- Vergilius, Publius Maro, *Bucolica et Georgica*, ed. S. Ottaviano – G. B. Conte. Bibliotheca Teubneriana, Berlin 2013.
- Walther, H., *Carmina medii aevi posterioris Latina (Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung)*, Göttingen 1963–1986.

České překlady zdrojů³⁵⁰

Aurelius Augustinus, *Křesťanská vzdělanost (De doctrina christiana)*, přel. J. Nechutová, Praha 2005.

350 Ačkoli jsme většinou Husovy autority překládaly pro náš účel nově, někdy (na takové případy v poznámce upozorňujeme) nanejvýš s přihlédnutím k dosavadním českým tlumočením, podáváme zde pro případ hlubšího čtenářského zájmu i tento seznam příslušných českých překladů.

Seznamy

- Avianus, Bajky, in: Svět ezopských bajek, přel. R. Mertlík, AK 1976.
- Cicero, Marcus Tullius, Tuskulské hovory, Cato Starší o stáří, Laelius o přátelství, přel. V. Bahník, AK 1976.
- Galfredus de Vino Salvo, Poetria nova, in: O umění básnickém a dramatickém (Antologie), přel. E. Kamínková, Praha 1997.
- Horatius, Quintus Flaccus, Vavřín a réva, Ódy, Epódy, Satiry, Listy, přel. J. Pokorný a R. Mertlík, Praha 1972.
- Jacobus de Voragine, Legenda aurea (sestavila A. Vidmanová), přel. V. Bahník, 2. vyd. Praha 1998.
- Ovidius, Publius Naso, Umění milovat, přel. R. Mertlík, in: Ovidius, O lásce a milování, AK 1969, 1990.
- Ovidius, Publius Naso, Léky na mor Amora (Remedia amoris), přel. D. Svobodová, Praha 2001.
- Ovidius, Publius Naso, Proměny, přel. R. Mertlík, AK 1974.
- Ovidius, Publius Naso, Verše z vyhnanství, přel. R. Mertlík, AK 1985.
- Persius, Aulus Flaccus, Satiry, přel. J. Nováková, Praha 1990.
- Seneca, Lucius Annaeus, Výbor z listů Lucilioví, přel. B. Ryba, AK 1969.
- Seneca, Lucius Annaeus, Další listy Lucilioví, přel. V. Bahník, AK 1984.
- Sestra Múza, Světská poezie latinského středověku (uspořádala A. Vidmanová), přel. V. Bahník a další, Praha 1990.
- Smích a pláč středověku, P. Spunar – D. Svobodová, Praha 1987.
- Vergilius, Publius Maro, Zpěvy pastýřské, přel. O. Vaňorný, in: Písně pastvin a lesů, AK 1977.
- Vergilius, Publius Maro, Zpěvy pastýřské, přel. H. Kurzová, Praha – Litomyšl 2004.

Citovaná Husova díla

- De ecclesia, ed. S. H. Thomson, Praha 1958.
- Iohannis Hus et Hieronymi Pragensis confessorum Christi Historia et monumenta, Norimbergae 1558 ed. Matthias Flacius Illyricus.
- M. Jana Husi Korespondence a dokumenty, ed. V. Novotný, Praha 1920.
- Magistri Iohannis Hus Questiones, ed. J. Kejř, CCCM, Turnhout 2004.

Subsidia

- Bělič, J. – Kamiš, A – Kučera, K., Malý staročeský slovník, Praha 1978.
- Bartoš, F. M. – Spunar, P., Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského, Praha 1965.
- Novák, K. – Slovník k českým spisům Husovým, Praha 1934.

VĚDECKÁ REDAKCE MU

prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc. (předseda)
Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.
Mgr. Michaela Hanousková
doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.
doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.
Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.
prof. PhDr. Petr Macek, CSc.
PhDr. Alena Mizerová

doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.
Mgr. David Povolný
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.
prof. RNDr. David Trunec, CSc.
prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.
Mgr. Iva Zlatušková (místopředsedkyně)
doc. Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

EDIČNÍ RADA FF MU

doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.
(odpovědná redaktorka Spisů FF MU)
doc. Mgr. Katarina Petrovičová, Ph.D.
(tajemnice ediční rady, výkonná redaktorka
Spisů FF MU)
doc. Mgr. Lukáš Fasora, Ph.D.
prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D.

doc. PhDr. Jana Chamonikolasová, Ph.D.
prof. Mgr. Libor Jan, Ph.D.
prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc.
prof. PhDr. Petr Kyloušek, CSc.
prof. Mgr. Jiří Macháček, Ph.D.
prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.
doc. PhDr. BcA. Jiří Raclavský, Ph.D.

Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou

Překlady, komentáře a poznámky
Jana Nechutová a Jana Fuksová

Vydala MASARYKOVA UNIVERZITA roku 2015
v edici **Spisy Filozofické fakulty** Masarykovy univerzity / číslo 431

Odpovědná redaktorka / doc. Mgr. Jana Horáková, Ph.D.

Tajemnice redakce / doc. Mgr. Katarína Petrovičová, Ph.D.

Jazyková redakce / Mgr. Jana Fuksová, Ph.D.

Grafická koncepce edice a návrh obálky / Pavel Křepela

Sazba / Dan Šlosar

Vydání první / 2015

Náklad / 300 výtisků

Tisk a knihařské zpracování / Reprocentrum, a.s., Bezručova 29, 678 01 Blansko

ISBN 978-80-210-7873-4

ISSN 1211-3034

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-7873-2015

#431